

ΕΛΛΗΝΟΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΗ

Α Γ Ω Γ Η

ΔΙΜΗΝΙΑΙΟ ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ

- ❖ «ΚΑΤΑ ΠΑΣΩΝ ΤΩΝ ΑΙΡΕΣΕΩΝ»
- ❖ ΠΟΛΛΑΠΛΗ ΚΑΝΟΝΙΚΟΤΗΤΑ: ΣΤΟ ΟΝΟΜΑ ΤΗΣ ΑΓΑΠΗΣ ΓΙΑ ΤΟ ΠΑΙΔΙ
- ❖ ΕΥΕΡΓΕΣΙΑ ΚΑΙ ΕΥΕΡΓΕΤΕΣ (ΗΘΙΚΟΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ)
- ❖ Η ΔΙΠΛΗ ΕΦΗΒΕΙΑ
- ❖ Ο ΔΑΣΚΑΛΟΣ ΚΑΙ Η ΕΠΟΧΗ ΜΑΣ
- ❖ ΣΥΝΑΝΤΩΝΤΑΣ ΤΟΥΣ ΕΠΤΑΝΗΣΙΟΥΣ ΛΟΓΟΤΕΧΝΕΣ ΣΤΑ ΑΝΑΓΝΩΣΤΙΚΑ ΒΙΒΛΙΑ ΤΟΥ ΔΗΜΟΤΙΚΟΥ ΣΧΟΛΕΙΟΥ

Περιεχόμενα

131

ΣΧΟΛΙΑ 125

«ΚΑΤΑ ΠΑΣΩΝ ΤΩΝ ΑΙΡΕΣΕΩΝ»

Τοῦ κ. Ἰωάννη Ἀγγελόπουλου 127

ΠΟΛΛΑΠΛΗ ΚΑΝΟΝΙΚΟΤΗΤΑ ΣΤΟ ΟΝΟΜΑ ΤΗΣ ΑΓΑΠΗΣ ΓΙΑ ΤΟ ΠΑΙΔΙ

Τοῦ κ. Ἀθανασίου Γκότση 131

ΕΥΕΡΓΕΣΙΑ ΚΑΙ ΕΥΕΡΓΕΤΕΣ (ΘΗΚΟΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ)

Τοῦ κ. Παύλου Ἀθ. Παλούκα 134

Η ΔΙΠΛΗ ΕΦΗΒΕΙΑ

Τοῦ κ. Ἡλίας Λιαμῆ 140

Ο ΔΑΣΚΑΛΟΣ ΚΑΙ Η ΕΠΟΧΗ ΜΑΣ

Τῆς συντάξεως 146

ΣΥΝΑΝΤΩΝΤΑΣ ΤΟΥΣ ΕΠΙΤΑΝΗΣΙΟΥΣ ΛΟΓΟΤΕΧΝΕΣ ΣΤΑ ΑΝΑΓΝΩΣΤΙΚΑ ΒΙΒΛΙΑ ΤΟΥ ΔΗΜΟΤΙΚΟΥ ΣΧΟΛΕΙΟΥ

Τῆς κ. Θεοφανείας Σιοιτή 148

ΠΕΤΡΑΔΙΑ ΓΙΑ ΤΟ ΓΑΜΟ

Τοῦ κ. Ἀθανασίου Ἰ. Ἀναστόπουλου 155

140

146

ΕΛΛΗΝΟΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΗ

Α Γ Ω Γ Η

ΔΙΜΗΝΙΑΙΟ ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ

Ὅργανο τῆς Χριστιανικῆς Ἐνώσεως Ἐκπαιδευτικῶν Λειτουργῶν
Ἐγκριμένο ἀπό τό Ὑπουργεῖο Παιδείας. Ἀριθμός Ἐγκρ. 1717/15.2.1952
Ἰδρυτής: **Ἰ. Θ. Κολιτσάρας** (†1989)

Ἐκδότης - Ἰδιοκτίτης: **Χ.Ε.Ε.Α.**

Καρύτσον 14, 105 61 Ἀθήνα, Τηλ.-Fax: 210 32.27.100

Ἑπεύθυνος σύμφωνα μέ τό νόμο καί ἐπιμελητής ἐκδόσεως:

Ἰωάννης Μαρκότσας, Διαγόρα 35, 153 44 Γέρακος, Τηλ.: 210 66.12.399

Διευθύνεται ἀπό Συντακτική Ἐπιτροπή

Δημιουργικό - Ἐκτύπωση

«Λυχνία Α.Ε.»

Ἀνδραβίδας 7, 136 71 Χαμόμυλο Ἀχαρνῶν

T. 210 3410436, F. 210 3425967 • www.lyhnia.com, info@lyhnia.com

Τιμή τεύχους **1,50€**

Ἐτήσια συνδρομή: Ἐσωτερικοῦ-Κύπρου 10€, Ἐξωτερικοῦ 20€ • 25\$

Ἀθήνα - Ὀκτώβριος 2018

ΟΔΗΓΙΕΣ: Ἐπιστολές, συνεργασίες, ἐπιταγές, βιβλία καί ἄλλα ἔντυπα νά στέλνονται στό γραφεῖο
τῆς Χ.Ε.Ε.Α., Καρύτσον 14, 10561 Ἀθήνα.

• Τό Γραφεῖο εἶναι ἀνοικτό κάθε ἑργάσιμη ἡμέρα ἀπό 9 π.μ. ἕως 1 μ.μ.

Τεύχη τοῦ περιοδικοῦ πωλοῦνται στά βιβλιοπωλεῖα τῆς «ΖΩΗΣ» στήν Ἀθήνα καί σέ ἄλλες
ἐπαρχιακές πόλεις, καθῶς καί στό γραφεῖο τῆς Χ.Ε.Ε.Α. στήν Ἀθήνα.

• Ἡ δημοσίευση τῶν ἀρθρῶν ἐγκρίνεται ἀπό τή Συντακτική Ἐπιτροπή. Μή δημοσιευμένα
ἄρθρα δέν ἐπιστρέφονται. Ἡ Συντακτική Ἐπιτροπή διατηρεῖ τό δικαίωμα νά συντομεύει τά
κειμήνα ἢ νά δημοσιεύει τμηματικά τά μακρά κείμενα. Γι' αὐτό πρέπει τά ἀποστελλόμενα
ἄρθρα νά μῖν ὑπερβαίνουν τίς 6-8 σελίδες. Στό περιοδικό δημοσιεύονται ἐργασίες σχετικές
μέ θέματα Παιδαγωγικῆς καί Διδακτικῆς, ἀλλά καί μέ ἱστορικά ἢ ἄλλα ἐπίκαιρα θέματα.
Ὅσοι θελοῦν παρουσίαση τοῦ βιβλίου τους, παρακαλοῦνται νά ἀποστέλουν δύο ἀντίτυπα,
ἓνα γιά ἀπλή ἀγγελία καί γιά τή βιβλιοθήκη τῆς Ἐνώσεως καί ἄλλο γιά τόν μέλλοντα νά
κάνει τήν βιβλιοπαρουσίαση. Ἡ Συντακτική Ἐπιτροπή ἔχει τό δικαίωμα νά μῖν ἐγκρίνει
τή δημοσίευση βιβλιοκρισιῶν γιά βιβλία ἄσχετα μέ τό περιεχόμενο καί τή γραμμή τοῦ
περιοδικοῦ. Τήν εὐθύνη γιά τά δημοσιευμένα κείμενα φέρουν οἱ συγγραφείς τους.

Ο ΘΕΟΛΟΓΙΚΟΣ ΚΛΑΔΟΣ

Ἡ Ἐνωσή μας, ὡς ἐκ τοῦ σκοποῦ της, εὐρίσκετο ἐξ ἀρχῆς πλησίον τοῦ θεολογικοῦ κλάδου. Πληθὺς θεολόγων, ὑπῆρξαν καὶ ὑπάρχουν ὡς μέλη τῆς Ἐνώσεώς μας. Ἄλλωστε πῶς κοντὰ στήν μεταφορά καὶ μετάδοση τῶν ἀρχῶν τοῦ Ἑλληνοχριστιανικοῦ πολιτισμοῦ εὐρίσκετο ὁ μνημονευθεὶς κλάδος.

Τὰ τελευταῖα χρόνια ὅμως ἔχει ἐπέλθει ρήξη στὸν κῶρο τοῦ θεολογικοῦ κλάδου. Σύμπτωμα προφανῶς τῆς ἐποχῆς μας, ἀφοῦ βλέπουμε νὰ ὑπάρχουν διακριτές καὶ ἀντίθετες ἐν πολλοῖς ἀπόψεις ἀκόμα καὶ στήν Ἱεραρχία τῆς ἐλλαδικῆς –καὶ ὄχι μόνο– Ἐκκλησίας μέ δημόσια ἀλληλογραφία καὶ ἐπικεικῶς ἀπαράδεκτους χαρακτηρισμούς. Θὰ περιμέναμε μιὰ ἄλλη συμπεριφορά πού νὰ προβάλλει τὸ διαφοροτικό, ἓνα ἄλλο ἦθος καὶ ὕφος.

Γι' αὐτὸ δὲν μᾶς ἐκπλήσσει ἡ συνδικαλιστικὴ–σωματειακὴ διάσπαση τοῦ θεολογικοῦ κόσμου. Μπορεῖ νὰ μὴ μᾶς ἐκπλήσσει, δὲν σημαίνει ὅμως ὅτι δὲν μᾶς ἀπογοητεύει. Στὴν ἤδη ὑφιστάμενη ἔνωση θεολόγων, ἦρθε νὰ προστεθεῖ μιὰ ἀκόμα. Δὲν μᾶς πέφτει λόγος, οὔτε ἐρχόμαστε νὰ κρίνουμε ὡς «δαιτητές», ἀλλὰ ὡς ἐνδιαφερόμενοι καὶ ὡς πιστεύοντες ὅτι στήν παρούσα τουλάχιστον χρονικὴ συγκυρία, ἡ ἐνότητα εἶναι προτιμότερη τῆς διάσπασης.

Διαβάσαμε καὶ ἐμεῖς καὶ λάβαμε τὴν κλίση τοῦ θεολογικοῦ συνδέσμου «Καιρός». Αὐτὸ μᾶς ὀδήγησε στὶς παρακάτω σκέψεις. Ἀναφέρεται ἀπὸ τοὺς ἐπιστέλλοντες ὅτι ἐνδιαφέρονται γιὰ τὴν «ἀληθινὴ ἀναβάθμιση» τοῦ μαθήματος τῶν θρησκευτικῶν. Ἀκούγεται πολὺ ὠραῖο. Εἶναι ὅμως πρόσφατο αἶτημα ἢ ἀναβάθμιση καὶ δὴ ἡ ἀληθινὴ τοιαύτη; Καὶ τὴν ἀντελήφθησαν μόνο οἱ ἐμπνευστές τῆς ἰδέας αὐτῆς; Καὶ συνεχίζοντας τίς σκέψεις καὶ τὸν προβληματισμὸ μας:

1. ὅσοι δὲν συνταχθοῦν μέ τὸν σύνδεσμο, κρίνονται ὡς μὴ ἐνδιαφερόμενοι γιὰ τὴν ἀληθινὴ ἀναβάθμιση;

2. μέ ποιὸ ἢ ποιὰ κριτήρια τὰ μέλη του πιστεύουν ὅτι αὐτοὶ ἔχουν βρεῖ ἢ ἀνακαλύψει τὸν δρόμο πρὸς τὴν ἀληθινὴ ἀναβάθμιση ἐνῶ κάποιοι ἄλλοι ὄχι;

3. ἔχουν προβεῖ σέ σχετικές ἔρευνες γιὰ νὰ ἔχουν ἐπιστημονικά καὶ τεκμηριωμένα κριτήρια καὶ δεδομένα ὅτι οἱ ἀπόψεις τους, οἱ ἰδέες τους, συνετέλεσαν στήν ἀναβάθμιση τοῦ μαθήματος, μέ δεδομένο ὅτι ἡ συμμετοχὴ κορυφαίων ἐξ αὐτῶν καὶ ἐμπνευστῶν τοῦ ὅλου ἐγχειρήματος σέ ὀμάδες καὶ φορεῖς λήψεως σημαντικῶν καὶ καθοριστικῶν ἀποφάσεων;

4. πιστεύουν ὅτι ἡ ἀναβάθμιση εἶναι θέμα ὕλης καὶ μεθόδων καὶ ὄχι ἀνθρώπων πού τὰ ἐφαρμόζουν;

5. ἐπειδὴ πολλοὶ ὀμιλοῦν γιὰ τὴν «νεωτερικότητα», ποιὰ ἀκριβῶς εἶναι ἡ ἀποψὴ τους γιὰ τὸ θρησκευτικὸ μάθημα στό «νεωτερικό» ἢ «μετανεωτερικό» σχολεῖο; Σημειώνουμε, ὅτι οἱ ὄροι αὐτοὶ, δὲν μᾶς εἶναι ἰδιαίτερα συμπαθεῖς, ἀλλὰ γιὰ νὰ ὑπάρχει ἓνα μίνιμουμ συνεννόησης, ἀναγκαζόμαστε νὰ τοὺς χρησιμοποιήσουμε. Καὶ διευκρινίζουμε, ὅτι οἱ ὄροι δὲν φταῖνε σέ κάτι, ἀλλὰ ἡ ἐναγώνια προσπάθεια νὰ μιλήσουμε διῆθεν στήν σύγχρονη γλῶσσα, δὲν εἶναι πάντα ἐπιτυχῆς καὶ ἀποτελεσματικὴ.

6. ποῖός ἐμποδίζει τὴν ἀνανέωση καὶ τὸν ἐκσυγχρονισμό τοῦ θρησκευτικοῦ μαθήματος στήν ἐποχὴ μας; Τὴν πλήρη παράδοση τοῦ χαρακτῆρα τοῦ μαθήματος στὸν «νεωτερικό» καὶ ὅπως κατέληξε στὸν «α-χριστιανικό» του χαρακτῆρα; Ποιοὶ τὸν προκάλεσαν τὸν χαρακτῆρα πού ἔχει ξεσηκώσει τὴν ἐλληνικὴ κοινωνία καὶ τὸν θρησκευόμενο λαό;

7. ἀναβάθμιση σημαίνει, σέ συνέχεια τοῦ ἀνωτέρω, ἓνα τρόπον τινὰ θρησκευτολογικὸ μάθημα, χωρὶς ταυτότητα; Μέ ἀπώτερο συνδικαλιστικὸ σκοπὸ καὶ στόχο νὰ μὴ χάσουν οἱ θεολόγοι τίς θέσεις ἐργασίας τους;

8. ἡ ἀναβάθμιση κατά τόν θεολογικό κόσμο θά πραγματοποιηθεῖ μέ τό νάμποῦν ὅλες οἱ θρησκείες σέ ἓνα μίξερ, μέ τοὺς μαθητές νά ἔχουν τόν ρόλο τοῦ «ἐργαστηρίου» πού θά ἀσχολεῖται μέ τήν ἐπεξεργασία γιά τήν ἀναγνώριση τῶν συνιστῶντων στοιχείων, ὅπως ἓνα χημικό ἐργαστήριο δραστηριοποιεῖται μέ τήν εὔρεση τῶν περιεχομένων σέ μιά οὐσία στοιχείων; Αὐτό πιστεύουμε ὅτι θά ἀναβαθμίσει τό μάθημα;

Πολλά θά εἶχαμε νά ἐπισημάνουμε, ὅπως τό μονοπώλιο τῆς ἀγάπης στοὺς μαθητές, γιά τό ἄν το σχολεῖο πρέπει νά παραμείνει (ἄν κατά τή γνώμη κάποιων εἶναι) βῆμα διαλόγου καί κῶρος ἀνταλλαγῆς ἰδεῶν, ἀλλά κρίνουμε σκόπιμο νά παρατηρήσουμε ὡς κατακλείδα τά ἐξῆς:

Ἡ κατανόηση τῶν συνθηκῶν πού ἐπικαλοῦνται οἱ καλοί φίλοι, καί σχετίζονται μέ τίς ἀναφερόμενες θρησκευοπολιτισμικές διαφοροποιήσεις, εἶναι ὄντως ἀπαραίτητη. Πρόβλημα διαχρονικό τοῦ χριστιανικοῦ λόγου, ἀπό τήν ἀρχή τῆς κήρυξής του ὡς νέου καί ἐπαναστατικοῦ ἐκτός τῶν ἄλλων μνύματος. Καί πράγματι, ὁ ἀπ. Παῦλος ἔδωσε λύση «γενόμενος τοῖς πᾶσι τά πάντα». Καί ὅπως οἱ βιβλικοί θεολόγοι παρατηροῦν, τό χριστιανικό ὑπόβαθρο τοῦ λόγου του ἦταν ξεκάθαρο καί σαφές. Πράγματι συζητοῦσε, πράγματι διελέγετο, πράγματι ἔγραφε ἐπιστολές κ.λπ. ἀλλά ἦταν πάντα ξεκάθαρο σέ κάθε ἕναν καί κάθε μία τό **ποιός** ἦταν.

Τό μοντέλο τοῦ θεολόγου καί τοῦ θρησκευτικοῦ μαθήματος πού προτείνεται, εἶναι ξεκάθαρο καί σαφές τό τί εἶναι, τό ποιός εἶναι, φορέας τίνος πνεύματος θά εἶναι; Ἡ φράση τοῦ Κυρίου (παρότι ἔλλειπει ἀπό τήν κριτική ἔκδοση) «οὐκ οἴδατε ποίου πνεύματος ἐστε ὑμεῖς...» (Ακ. 9, 55) νομίζουμε ὅτι μπορεῖ νά ἀποτελέσει τόν καθρέπτη κάθε βήματος γιά τόν χαρακτήρα τοῦ μαθήματος καί τό ἔργο τοῦ θεολόγου στό σχολεῖο τῆς ἐποχῆς μας.

ΕΝΟΧΛΕΙ Η ΠΡΟΣΕΥΧΗ

Μέ τήν ἔναρξη τοῦ Σχολικοῦ Ἔτους, ἡ «Ἑλληνική Ἐνωσις γιά τά δικαιώματα τοῦ ἀνθρώπου» (ΕΛΕΔΑ), ὀργάνωσε συζήτηση μέ ἀφορμή τή συζητούμενη στήν Ὀλομέλεια (!) τοῦ Συμβουλίου τῆς Ἐπικρατείας (ΣτΕ) προσφυγῆ τοῦ ἀνωτέρω φορέα, σχετικά μέ τήν ἀκύρωση τοῦ Π.Δ. στό μέρος πού σχετίζεται μέ τή λειτουργία τοῦ Σχολείου καί συγκεκριμένα στά ἄρθρα πού ἀφοροῦν τόν ἐκκλησιασμό τῶν μαθητῶν καί τήν καθημερινή προσευχή στά Σχολεῖα.

Σύμφωνα μέ τόν τίτλο, ἡ ἀνωτέρω Ἐνωσις φαίνεται νά ἔχει σκοπό τῆς τήν προστασία τῆς θρησκευτικῆς ἐλευθερίας καί τῆς ἀνεξίθρησκίας. Φαίνεται ὅτι τήν ἀπασχολεῖ τό θέμα καί στό κῶρο τῆς Ἐκπαίδευσης.

Στήν πρόσκληση πού εἶδαμε, ἀναφέρονται ὡς ὀμιλητές καθηγητές Παν/μίου, μάλιστα δέ

(συνεχίζεται στή σελ. 130)

Ἐπενθυμίζουμε στοὺς συνδρομητές καί συνδρομήτριες τοῦ περιοδικοῦ μας,
τήν ἀνανέωση τῶν συνδρομῶν τους,

ὥστε νά συνεχιστεῖ ἡ ἔκδοση τοῦ περιοδικοῦ μας.

Ἡ καταβολή μπορεῖ νά γίνει στά κατά τόπους
βιβλιοπωλεῖα τῆς «ΖΩΗΣ» ἢ στοὺς ἀντιπροσώπους.

Ἄν ἡ συνδρομή καταβληθεῖ μέσω ἠλεκτρονικῆς πληρωμῆς
νά σημειώνεται τό ὄνομα τοῦ συνδρομητῆ.

Τό IBAN γιά τραπεζική πληρωμή (Τράπεζα Eurobank) εἶναι:

GR 8002602010000930100366731

«ΚΑΤΑ ΠΑΣΩΝ ΤΩΝ ΑΙΡΕΣΕΩΝ»

Τοῦ κ. **Ἰωάννη Ἀγγελόπουλου**, Θεολόγου, δρ. Θεολογίας,
Δ/ντῆ Λυκείου

(Συνέχεια ἀπὸ τὸ προηγούμενο τεῦχος)

3. Διαφύλαξις τῆς Ὁρθοδοξίας

α. Ἡ διαφύλαξις τῆς ὀρθοδοξίας εἶναι σημαντικὴ γιὰ κάθε πιστὸ χριστιανό, ἔνεκα τῶν ὑπαρξιακῶν διαστάσεων τοῦ δόγματος. Τὰ δόγματα τῆς Ἐκκλησίας, δηλαδὴ οἱ αἰώνιες καὶ ἀμετάβλητες ἀλήθειες τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, δὲν εἶναι κάποια θεωρητικὰ ἀξιώματα, κάποια ἄρθρα πίστεως, ἀλλὰ ἔχουν ὑπαρξιακὴς διαστάσεις καὶ ἠθικὴς ἀκολουθίες. Δηλαδὴ ἀφοροῦν τὴν ἐδῶ καὶ τώρα ζωὴ –ἐμπειρία, πράξι– τοῦ χριστιανοῦ καὶ ὄχι μόνον τὴν μέλλουσα ζωὴ. Ἐπὶ παραδειγματὶ τὸ τριαδολογικὸ δόγμα (εἷς Θεός, μία φύσις, ἐν τρισὶν ὑποστάσεσιν) ἔχει μία ἠθικὴ ἀκολουθία: ἡ ἰσότης καὶ ἡ ἀγάπη τῶν τριῶν Προσώπων τῆς Ἁγίας Τριάδος καθίσταται πρότυπο καὶ γιὰ τὴν ἀνθρωπίνην κοινωνία· καὶ σὲ αὐτὴν μπορεῖ νὰ ἐπικρατήσῃ ἰσότης καὶ ἀγάπη. «Ἴνα πάντες ἐν ὧσιν, καθὼς σύ, Πάτερ, ἐν ἐμοὶ κἀγὼ ἐν σοὶ, ἵνα καὶ αὐτοὶ ἐν ἡμῖν ὧσιν»¹. Τὸ χριστολογικὸ δόγμα (στὸ ἓνα πρόσωπο τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ ἠνώθησαν δύο φύσεις, ἡ θεία καὶ ἡ ἀνθρωπίνην, ἀσυγχύτως, ἀτρέπτως, ἀχωρίστως καὶ ἀδιαιρέτως) ἔχει ὡς ἀκολουθία τὴν σωτηρία καὶ θέωσι τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως διὰ τῆς ἐνώσεώς της μὲ τὴν θεία. – Ἐκαστος χριστιανὸς μπορεῖ νὰ προσοικειωθῇ αὐτὴν τὴν σωτηρία/θέωσι ἐντασσόμενος στὸ Σῶμα τοῦ Χριστοῦ, δηλαδὴ τὴν Ἐκκλησία. Βλέπομε, δηλαδὴ, ὅτι ὅλα τὰ δόγματα τῆς Ἐκκλησίας ἔχουν ἄμεσο ἀντίκτυπο καὶ προέκτασι στὴν καθ' ἡμέραν βιωτὴ τοῦ χριστιανοῦ. Γι' αὐτὸ οἱ ἅγιοι Πατέρες ἠγωνίζοντο γιὰ νὰ διαφυλάξουν τὴν ὀρθοδοξία τῆς πίστεως.

1. Ἰω. 17: 21. Πρβλ. Ἰω. 10: 10: «ἐγὼ ἐν τῷ πατρὶ καὶ ὁ πατὴρ ἐν ἐμοὶ ἐστίν».

β. Προσπάθεια καὶ χρέος ἐκάστου χριστιανοῦ εἶναι ἡ διατήρησις τῆς πίστεώς του ἀνοθεύτου καὶ ἀμεταβλήτου. Νὰ παραδώσῃ στὶς ἐπόμενες γενεὲς τῶν χριστιανῶν ὅ,τι παρέλαβε. Καὶ αὐτὸ ἐπειδὴ ἡ σωτηρία τοῦ ἀνθρώπου ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὴν ὀρθὴν πίστι του (πίστι καὶ ἔργα). Κατὰ τὴν διδασκαλία τοῦ Κυρίου μας ἡ αἰώνιος ζωὴ ταυτίζεται μὲ τὴν ἀληθῆ γνῶσι τοῦ Θεοῦ. «Αὕτη δὲ ἐστίν ἡ αἰώνιος ζωὴ ἵνα γινώσκωσίν σε τὸν μόνον ἀληθινὸν Θεὸν καὶ ὃν ἀπέστειλας Ἰησοῦν Χριστόν»². Οἱ αἰρετικοὶ διαστρέφοντες τὴν ἀληθῆ γνῶσι τοῦ Θεοῦ γίνονται πρόξενοι ἀπωλείας. Διότι σωτηρία εἶναι ἡ ἀγαπητικὴ συνύπαρξις μετὰ τοῦ Θεοῦ καὶ ὅταν κάποιος δὲν γνωρίζει τὸν ἀληθινὸ Θεό, ἢ ἔχει διαστρεβλωμένη ἄποψι περὶ Αὐτοῦ, δὲν μπορεῖ νὰ συσχετισθῇ μαζί Του καὶ κατὰ συνέπειαν νὰ σωθῆ. Γι' αὐτὸ καὶ τόσοι ἅγιοι προτιμοῦσαν τὴν ἐξορία καὶ τὸ μαρτύριο, παρὰ τὴν ὑποχώρησι σὲ θέματα πίστεως.

γ. Ἡ ἀγωνία γιὰ τὴν διαφύλαξι τῆς καθολικῆς ἀληθείας τῆς Ἐκκλησίας ὠδήγησε αὐτὴν νὰ συγκαλέσῃ τὴς Οἰκουμενικῆς Συνόδου. Μὲ τοὺς ὅρους, τὴς ἀποφάσεις τῶν Οἰκουμενικῶν Συνόδων, ἔβαζε ἡ Ἐκκλησία τὰ ὅρια μετὰ τῆς ἀληθείας καὶ τῆς αἰρέσεως, τῆς ζωῆς καὶ τοῦ πνευματικοῦ θανάτου. «Ὁ σκοπὸς συγκροτήσεως τῆς Συνόδου ἦταν ἡ διαφύλαξις, ὄχι ἀπλῶς τοῦ δόγματος καὶ τῆς λατρευτικῆς τάξεως τῆς Ἐκκλησίας, ὅπως συμβαίνει σήμερα, ἀλλὰ τῆς θεραπευτικῆς μεθόδου τῆς Ἐκκλησίας ... Αὐτὴ ἡ διαφύλαξις της ἔχει δύο πλευρῆς. Ἐσωτερικὰ μέσα στὴν Ἐκκλησία λαμβάνεται μέριμνα γιὰ τὴν διαφύλαξι τῆς σωστῆς ἀσκητικῆς ἀγωγῆς. Ἐξωτερικὰ συνίσταται στὴν διαφύλαξι τοῦ δόγματος ὡς ὁδηγοῦ πρὸς τὴν θεραπεία τῆς

2. Ἰω. 17: 3.

ψυχῆς. Ἐσωτερικὰ ἐπίσης συνίσταται στὴν προστασία τοῦ δόγματος ἀπὸ αἵρέσεις, ποὺ πάντοτε προέρχονται ἀπὸ ἀνθρώπους ποὺ δὲν κατέχουν τὴν σωστὴ θεραπευτικὴ μέθοδο. Πάντοτε, ὅταν ἐμφανισθῆ μία καινοτομία μέσα στὴν Ἐκκλησία, ἀμέσως αὐτὸ θὰ σημαίνει ὅτι ὁ εἰσάγων αὐτὴν ὄχι μόνον δὲν εὐρίσκεται σὲ σωστὴ ἀντίληψη περὶ δόγματος, ἀλλὰ ἐπίσης ὅτι δὲν εὐρίσκεται οὔτε σὲ ὀρθὴ πνευματικὴ κατάστασι»³.

δ. Ἀξιοσημείωτο τυγχάνει τὸ γεγονός ὅτι ἐνῶ οἱ Οἰκουμενικὲς Σύνοδοι διατυπώνουν ὀρθοδόξως καὶ ἀλαθῆτως τὰ δόγματα τῆς Ἐκκλησίας, φύλαξ τῆς ὀρθοδοξίας αὐτῶν τῶν δογμάτων εἶναι ὁ λαὸς τοῦ Θεοῦ. Τὸ πλήρωμα τῆς Ἐκκλησίας (κλῆρος καὶ λαὸς) θὰ ἀναγνωρίσει μία Σύνοδο ὡς Οἰκουμενικὴ, δηλαδὴ ὡς ἐκφράζουσα τὴν πίστι τῶν ἁγίων Πατέρων καὶ Ἀποστόλων. Ἡ Ἐκκλησία κατέχει τὸ ἀλάθητο ὡς σύνολο, μὲ τὴν ἐπιστάσια καὶ καθοδήγησι τοῦ Ἁγίου Πνεύματος· «ἔδοξεν τῷ Πνεύματι τῷ Ἁγίῳ καὶ ἡμῖν»⁴. Οἱ λαϊκοὶ χριστιανοί, βασιζόμενοι στὸ ἅγιο Χρῖσμα, κατηχούμενοι καὶ ζῶντες ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ, ἀναπτύσσουν ἕνα αἰσθητήριο τῆς διακρίσεως τῆς ὀρθοδοξίας ἀπὸ τὴν κακοδοξία. Μὲ βάσι αὐτὸ τὸ αἰσθητήριο θὰ κληθῶν νὰ ἀναγνωρίσουν στὶς ἀποφάσεις μιᾶς Συνόδου τὴν οἰκουμενικότητα/καθολικότητα τῆς πίστεως τῶν Πατέρων.

ε. Ἡ γνώσις τῆς ἀληθείας τοῦ Χριστοῦ καθιστᾷ ἀκόμη καὶ τὸν πλέον ὀλιγογράμματο ἢ καὶ ἀγράμματο χριστιανὸ ἱκανὸ νὰ διακρίνῃ μεταξὺ τοῦ οἰκείου καὶ τοῦ ὀθνείου τῆς πίστεως. Μέχρι καὶ στὶς ἡμέρες μας πάμπολλοι ὀλιγογράμματοι ἅγιοι μᾶς διδάσκουν μὲ τὸν λόγο τους, ἀκριβῶς ἐπειδὴ διὰ τῆς ζωῆς τους προσήγγισαν τὸν Θεὸ καὶ κατενόησαν τὰ μυστήρια τῆς πίστεώς μας, ἐμπειρικῶς καὶ ὄχι διανοητικῶς.

Ἡ ἀναστροφή μὲ τὶς ἀλήθειες καὶ τὴν ζωὴ τῆς Ἐκκλησίας μας γίνεται ἢ καλύτερα ἐξάσκησης τοῦ πνευματικοῦ μας αἰσθητηρίου, μὲ

τὸ ὁποῖο μπορούμε νὰ διακρίνωμε τὸ ὀρθόδοξο ἀπὸ τὸ ἑτερόδοξο, ἰδίως στὶς ἡμέρες μας, κατὰ τὶς ὁποῖες πλείστες αἵρέσεις κρύπτονται ὑπὸ ποικίλους μανδῦες.

Σημειώνωμε ἐδῶ ὅτι συμφώνως μὲ τὴν πατερικὴ διδασκαλία αἱρετικοὶ καλοῦνται καὶ ὅσοι διαφοροποιοῦνται στὸν τρόπο ζωῆς ἀπὸ τοὺς ὀρθοδόξους χριστιανούς. «Ἐτεροὶ δὲ ἑαυτοὺς ἀποκαλοῦντες Ἐγκρατίτας τὰ μὲν περὶ τοῦ Θεοῦ καὶ τοῦ Χριστοῦ ὁμοίως καὶ τῇ ἐκκλησίᾳ ὁμολογοῦσι, περὶ δὲ πολιτείας πεφυσιωμένοι ἀναστρέφονται, ἑαυτοὺς διὰ βρωμάτων δοξάζειν νομίζοντες ἀπεχόμενοι ἐμψύχων, ὕδροποτοῦντες καὶ γαμεῖν κωλύοντες καὶ τῷ λοιπῷ βίῳ καταξήρως προσέχοντες, μᾶλλον Κυνικοὶ ἢ Χριστιανοὶ οἱ τοιοῦτοι κρινόμενοι, οὐ προσέχοντες τοῖς διὰ τοῦ ἀποστόλου Παύλου εἰς αὐτοὺς προειρημένους, ὃς προφητεύων τὰ μέλλοντα ὑπὸ τινῶν μάτην καινίζεσθαι οὕτως ἔφη· “τὸ δὲ πνεῦμα ῥητῶς λέγει· ἐν ὑστέροις καιροῖς ἀποστήσονται τινες τῆς ὑγιαινούσης διδασκαλίας, προσέχοντες πνεύμασι πλάνοις καὶ διδασκαλίαις δαιμονίων, ἐν ὑποκρίσει ψευδολόγων, κεκαυτηριασμένων τὴν ἴδιαν συνείδησιν, κωλυόντων γαμεῖν, ἀπέχεσθαι βρωμάτων, ἃ ὁ Θεὸς ἔκτισεν εἰς μετάληψιν μετὰ εὐχαριστίας τοῖς πιστοῖς καὶ ἐπεγνωκόσι τὴν ἀλήθειαν, ὅτι πᾶν κτίσμα Θεοῦ καλόν, καὶ οὐδὲν ἀπόβλητον μετὰ εὐχαριστίας λαμβανόμενον, ἀγιάζεται γὰρ διὰ λόγου Θεοῦ καὶ ἐντεύξεως”· ἱκανὴ μὲν οὖν αὕτη ἢ φωνὴ τοῦ μακαρίου Παύλου πρὸς ἔλεγχον τῶν οὕτως βιούντων καὶ σεμνυνομένων δικαίων εἰς τὸ δεῖξαι ὅτι καὶ τοῦτο αἵρεσις»⁵.

Ἀκόμη καὶ οἱ σχισματικοί, χωρὶς νὰ ἔχουν δογματικὲς διαφορὲς, ὡς ἀποκεκομμένοι ἐκ τῆς Καθολικῆς Ἐκκλησίας κατακρίνονται. Ὁ ἅγιος Ἰωάννης ὁ Δαμασκηνὸς στὸ βιβλίον του γιὰ τὶς αἵρέσεις ἐντάσσει καὶ σχίσματα. «Αὐδιανοί, σχίσμα καὶ ἀφηνιασμός, οὐ μέντοι αἵρεσις. Οὗτοι διαγωγὴν μὲν καὶ βίον εὖ τεταγμένον κέκτνται, εἰσὶν δὲ κατὰ πάντα τὴν πίστιν ἔχοντες ὡς ἡ καθολικὴ ἐκκλησία,

3. Ἰωάννου Ρωμανίδου, *Πατερικὴ Θεολογία* (Θεσσαλονίκη: Παρακαταθήκη, 2004), σ. 213-214.

4. Πραξ. 15: 28.

5. Ἰππολύτου, *Κατὰ πασῶν τῶν αἱρέσεων*, Η΄ 20 (ΒΕΠ 5, 344-345).

ἐν μοναστηρίοις οἱ πλείους οἰκοῦντες καὶ οὐ πᾶσι συνευχόμενοι. Καὶ μάλιστα τοῖς ἀποκρῦφοις κέχρηνται, κατακόρως ψέγοντες τοὺς παρ' ἡμῖν ἐπισκόπους πλουσίους, καὶ ἄλλους εἰς ἄλλα. Τὸ πάσχα δὲ ποιοῦσιν ἰδιαζόντως μετὰ Ἰουδαίων. Ἔχουσι δὲ ἰδιωτικόν τι καὶ φιλόνεικον τὸ «κατ' εἰκόνα» ξηρότατα ἔρμηνεύοντες»⁶. Σχίσμα καὶ αἵρεσις ἔχουν τὴν ἰδίαν κατάληξι· τὴν ἀποκοπὴ ἀπὸ τὴν Ἐκκλησία.

στ. Ὁ Κύριός μας μᾶς ἐδίδαξε: «ἐγὼ εἰμι ἡ ὁδὸς καὶ ἡ ἀλήθεια καὶ ἡ ζωὴ»⁷. Γιὰ μᾶς τοὺς ὀρθοδόξους χριστιανούς ἡ ἀλήθεια δὲν εἶναι μία ἰδέα, μία θεωρία, ἢ ἓνα σύνολο δογμάτων, ἀλλὰ τὸ πρόσωπο τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ. Ὅ,τι μᾶς ἐδίδαξε (διὰ τῶν ἁγίων Ἀποστόλων, Ἀποστολικὴ Παράδοσις) εἶναι ἡ μία καὶ μοναδικὴ ἀλήθεια. Μὲ βάσι αὐτὴν τὴν θέσι ἀληθὲς εἶναι ὅτιδήποτε εἶναι συμβατὸ μὲ τὴν μία, πλή-

Ῥολὰ τὰ δόγματα τῆς Ἐκκλησίας ἔχουν ἄμεσο ἀντίκτυπο καὶ προέκτασι στὴν καθ' ἡμέραν βιωτὴ τοῦ χριστιανοῦ.

ρη καὶ καθολικὴ ἀλήθεια τοῦ Χριστοῦ. Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπο οἱ χριστιανοὶ ἀπορρίπτουν τὸν σχετικισμὸ τῶν ἄλλων θρησκειῶν καὶ τῶν ἄλλων δογμάτων. Μπορεῖ καὶ σὲ αὐτὰ νὰ ὑπάρχουν σπέρματα ἀληθείας, ἀλλὰ ἡ πλήρης καὶ σωτήριος ἀλήθεια ταυτίζεται μὲ τὸ Πρόσωπο τοῦ Θεανθρώπου. Σεβόμαστε τὶς ἀλήθειες τῶν ἄλλων θρησκειῶν, ἀκόμη καὶ ἀποσπασματικὲς τῶν αἱρέσεων, ἀλλὰ δὲν τὶς θεωροῦμε ἰκανὲς πρὸς σωτηρία, πρὸς γνῶσι δηλαδὴ τοῦ ἀληθινοῦ Θεοῦ. Γι' αὐτὸ καὶ ἀνέκαθεν ἡ Ἐκκλησία εὐηγγελίζετο πρὸς τοὺς ἐγγὺς καὶ τοὺς μακρὰν τὴν σωτηριώδη ἀληθεία της: «οὐκ ἔστιν ἐν ἄλλῳ οὐδενὶ ἢ σωτηρία, οὐδὲ γὰρ ὄνομά ἐστιν ἕτερον ὑπὸ

τὸν οὐρανὸν τὸ δεδομένον ἐν ἀνθρώποις ἐν ᾧ δεῖ σωθῆναι ἡμᾶς»⁸.

4. Ἐπίλογος

Ὁ ἀπόστολος Παῦλος μᾶς προετοίμασε ὅτι ἡ αἵρεσις καὶ ἡ κακοδοξία θὰ εἰσέλθουν στοὺς χριστιανούς. «Ἔσται γὰρ καιρὸς ὅτε τῆς ὑγιαίνουσας διδασκαλίας οὐκ ἀνέξονται ἀλλὰ κατὰ τὰς ἰδίας ἐπιθυμίας ἑαυτοῖς ἐπισωρεύουσιν διδασκάλους κνηθόμενοι τὴν ἀκοὴν καὶ ἀπὸ μὲν τῆς ἀληθείας τὴν ἀκοὴν ἀποστρέψουσιν, ἐπὶ δὲ τοὺς μύθους ἐκτραπήσονται. Σὺ δὲ νῆφε ἐν πᾶσιν»⁹.

Ἡ Ἐκκλησία διὰ τῶν ποιμένων καὶ διδασκάλων τῆς διδάσκει καὶ ὀρθοτομεῖ τὸν λόγο τῆς ἀληθείας καὶ μεριμνᾷ γιὰ τὴν προστασία τῶν πιστῶν ἀπὸ τὶς ποικιλώνυμες αἱρέσεις, σημερινὲς καὶ παλαιές. Χρέος, ὅμως, τῶν ὀρθοδόξων χριστιανῶν παραμένει ἡ μελέτη καὶ βίωσις τῶν ἀληθειῶν τῆς πίστεώς μας, οἱ ὁποῖες εἶναι ἀπαραίτητες προϋποθέσεις τῆς ἐν Χριστῷ σωτηρίας μας. Ἰδιαιτέρως γιὰ τοὺς ἐγγραμμάτους χριστιανούς ἡ σπουδὴ καὶ μελέτη τῶν δογμάτων τῆς πίστεώς μας εἶναι ἐπιβεβλημένη καὶ γιὰ τὴν διαφύλαξι τῆς ὀρθοδοξίας, ἀλλὰ καὶ γιὰ τὴν προστασία τοῦ περιβάλλοντός μας ἀπὸ τὶς αἰρετικὲς κακοδοξίες.

Ἐπιλέγοντες, ἐπισημαίνουμε ὅτι ὅσοι ὑποστηρίζουν ὅτι μόνον ἡ ἐμπειρία καὶ ἡ πρᾶξις ὠφελοῦν, ἄνευ τῆς γνώσεως τῶν ἀληθειῶν τοῦ Χριστοῦ, χαρακτηρίζονται ἀπὸ τὸν ἅγιο Ἰωάννη τὸν Δαμασκνὸ ὡς αἰρετικοί: «Γνωσιμάχοι, οἱ πάση γνῶσει τοῦ χριστιανισμοῦ ἀντιπίπτοντες ἐν τῷ λέγειν αὐτούς, ὅτι περισσόν τι ποιοῦσιν οἱ γνώσεις τινὰς ἐκζητοῦντες ἐν ταῖς θεαῖς γραφαῖς· οὐδὲν γὰρ ἄλλο ζητεῖ ὁ Θεὸς παρὰ χριστιανοῦ εἰ μὴ πράξεις καλὰς. Ἀγαθὸν οὖν ἐστὶ μᾶλλον ἀπλουστερῶς τινὰ πορεύεσθαι καὶ μηδὲν δόγμα γνωστικῆς πραγματείας πολυπραγμονεῖν»¹⁰. Κατὰ τὸν ἅγιο Γρηγόριο τὸν

6. Ἰωάννου Δαμασκνοῦ, *Περὶ αἱρέσεων*, 70 (Schriften IV, 38).

7. Ἰω. 14: 6.

8. Πραξ. 4: 12.

9. Β' Τιμ. 4: 3-5.

10. Ἰωάννου Δαμασκνοῦ, *Περὶ αἱρέσεων*, 88 (Schriften IV, 57).

Θεολόγο «πράξις επίβασις θεωρίας»¹¹, ἡ πράξις γίνεται στήριγμα γιὰ τὴν θεωρία.

Τέλος, ἀξίζει νὰ ἀναφερθῆ ἡ διδασκαλία τοῦ ἁγίου Ἰακώβου τοῦ Ἀδελφοθέου γιὰ τὴν ἐπιστροφὴ τῶν πεπλανημένων στὴν ὀρθὴ

πίστι: «Ἀδελφοί, ἐὰν τις ἐν ὑμῖν πλανηθῆ ἀπὸ τῆς ἀληθείας, καὶ ἐπιστρέψῃ τις αὐτον, γινωσκέτω ὅτι ὁ ἐπιστρέψας ἁμαρτωλὸν ἐκ πλάνης ὁδοῦ αὐτοῦ σώσει ψυχὴν ἐκ θανάτου καὶ καλύψει πλῆθος ἁμαρτιῶν»¹².

11. Γρηγορίου Θεολόγου, *Περὶ δόγματος καὶ καταστάσεως ἐπισκόπων* (Κ'), 12 (ΒΕΠ 59, 147).

12. Ἰακ. 5: 19-20.

(συνέχεια τῆς σελ. 126)

καὶ ἓνας ἐξ αὐτῶν πού προτάθηκε ὡς ὑποψήφιος Πρόεδρος τῆς Ἑλληνικῆς Δημοκρατίας ἀπὸ πολιτικό κόμμα, πρ. ὑπουργοί, δικηγόροι κ.ἄ.

Κανείς δέν μπορεῖ νὰ ἀντιληφθεῖ ποίος κινεῖ τὰ νήματα τέτοιων πρωτοβουλιῶν. Πρέπει νὰ ὑποθέσουμε ὅτι οἱ μαθητές συλλήβδην καὶ σωρηδόν διαμαρτύρονται γιὰ τὸ σχολεῖο συμμετέχει στὴ λατρεία, γιὰ τὸ πρῶτὸ τελεῖται προσευχὴ κ.ἄ. Ὑπάρχουν ὁμως φαίνεται καὶ πολλοὶ ἐνήλικοι, πού ἐνοχλοῦνται γιὰ τὸ ἔστω καὶ σπάνια, κάποια σχολεῖα συμμετέχουν στὸν ἐκκλησιασμό τῆς ἐκκλησιαστικῆς τους κοινότητας, γιὰ τὸ πρῶτὸ οἱ μαθητές τῶν περισσοτέρων σχολείων προσεύχονται ἀπὸ κοινοῦ μέ τὴν ἔναρξη τοῦ προγράμματος, προσποιούμενοι ὅτι ἀγνοοῦν πῶς οἱ μαθητές δέν ὑποχρεώνονται γιὰ τὰ ἀνωτέρω καὶ οὔτε μέ τὴν ἄρνησή τους νὰ ἐκκλησιαστοῦν ἢ νὰ προσευχηθοῦν ἔχουν κυρώσεις. Ἐπιθυμοῦν ὁμως ὅλοι οἱ φορεῖς τέτοιων ἀντιλήψεων, νὰ ὀδηγηθοῦν οἱ μαθητές σὲ μιὰ βροσκηματώδη ζωὴ, πού χωρὶς ρίζες, χωρὶς θρησκευτικὴ ἢ μεταφυσικὴ ἀναφορά, ὡς οἰωνεῖ ρομπότ θά πηγαινοέρχονται στὸ σχολεῖο ἀποστερημένοι κάθε ἄλλης ἀναφορᾶς. "Ὅλοι οἱ παλαιοὶ μαρξιστές, ἐφηῦραν τὴν ἔννοια τοῦ «δικαιώματος», τὴν ὁποῖαν ὡς ἐν παρόδῳ εἰρήσθω, κατήγγησαν ἐπὶ δεκατίες στίς χῶρες πού δουλαγωγῆσαν, στήν ἀστική δημοκρατία, καὶ τὴν χρησιμοποιοῦν μέ ἓναν εὐρηματικό τρόπο. Καὶ ἀνατρέπουν ἀντιλήψεις περὶ

Δημοκρατίας παμπάλαιες. Μέ τὸ ὑποκριτικὸ σκεπτικὸ ὅτι αὐτὰ εἶναι βιώματα ἐσωτερικὰ καὶ ἀνάγονται στὸν στενὸ ἀτομικὸ πυρήνα τῆς προσωπικότητας στὸν ὁποῖο κανεὶς δέν μπορεῖ νὰ παρεμβαίνει καὶ κανεὶς δέν ἐπιτρέπεται νὰ τὸν ἀνακοινώνει. Ἄς θυμηθοῦμε τὸ στρεψόδικο σκεπτικὸ μέ τὸ θέμα τῆς ἀναγραφῆς τοῦ θρησκευματος στίς ταυτότητες. Τί ἔλεγαν τότε σέ ὅσους ἐπέμεναν νὰ ἀναγράφεται σέ ὅσους τὸ ἤθελαν; Ἔλεγαν ὄχι, γιὰ τὸ δέν μπορεῖ κάποιος πού τὸ ἐπιθυμεῖ νὰ τὸ ἀναγράφει καὶ κάποιος πού δέν θέλει νὰ αἰσθάνεται ἄβολα ἢ νὰ ἔχει μιὰ ἔλλειψη. Τὸ θεώρησαν λοιπὸν κατάχρηση δικαιώματος. Καὶ ἔρχονται τώρα οἱ ἴδιοι καὶ κάθε μέρα βρίσκουν καὶ κάτι πού παραπέμπει σέ πίστη, σέ λατρευτικὴ πράξη νὰ τὸ καταργήσουν. Τὸ πλεον λυπηρὸ, εἶναι ὅτι σ' αὐτὴν τὴν διαστροφή τῶν νοημάτων, πρωτοστατοῦν οἱ νομικοὶ, οἱ ὁποῖοι θά ἔπρεπε νὰ ἦταν πρόμαχοι τῆς υπεράσπισης τοῦ δικαιώματος στήν συμμετοχὴ καὶ ὄχι στήν ἀπαγόρευση. Οἱ ὁποῖοι μάλιστα, σέ ἄλλες περιπτώσεις υπερθεματίζουν γιὰ τὴν ὑποχρέωση ὄλων μας νὰ καθιστάμεθα μάρτυρες ἢ θεατές ἄλλων καταστάσεων καὶ συμπεριφορῶν πού ἀπάδουν στήν αἰσθητικὴ καὶ στήν παράδοσή μας ὅπως λ.χ. οἱ γνωστὲς «παρελάσεις ὑπερφανεῖας»!!! (gay parades).

Αὐτοί, ἔρχονται τώρα νὰ αἰτηθοῦν τὴν ἀκύρωση τοῦ Π.Δ. πού προβλέπει τὸν ἐκκλησιασμό!! καὶ τὴν προσευχὴ στὸ Σχολεῖο.

ΠΟΛΛΑΠΛΗ ΚΑΝΟΝΙΚΟΤΗΤΑ: ΣΤΟ ΟΝΟΜΑ ΤΗΣ ΑΓΑΠΗΣ ΓΙΑ ΤΟ ΠΑΙΔΙ*

Τοῦ κ. **Ἀθανασίου Γκότοβου**, Καθηγητοῦ Παν. Ἰωαννίνων

Πάει καιρὸς τώρα ποὺ προβληματίζομαι σοβαρὰ ἂν ἔχει κάποιο νόημα νὰ δημοσιοποιεῖ κανεὶς ἐπιστημονικὰ ἐπιχειρήματα γύρω ἀπὸ ζητήματα ποὺ ἀπασχολοῦν τὴν κοινὴ γνώμη, ὅπως π.χ. αὐτὸ τῆς τεκνοθεσίας ἀπὸ ὁμοφυλόφιλα (ἢ ὁμόφυλα, ἐπὶ τὸ πολιτικὰ ὀρθότερο) ζευγάρια. Γιὰ τοὺς ἐξῆς, τουλάχιστον, λόγους:

Πρῶτον, οἱ πλειοψηφίες στὴ Βουλὴ –αὐτοὶ ποὺ καλοῦνται νὰ ὑπερψηφίσουν τὸ συγκεκριμένο νομοσχέδιο– εἶναι σταθερὰ στοχοπροσπλωμένες στὴν ὑπερψήφισή του, ὄχι κατ’ ἀνάγκην ἐπειδὴ ὅσοι τὶς συγκροτοῦν πιστεύουν στὶς διατάξεις τοῦ νομοσχεδίου, ἀλλὰ γιὰ μιὰ σειρά ἀπὸ ἄλλους λόγους, πραγματιστικούς. Κανένα ἐπιστημονικὸ ἢ ἄλλο ἐπιχείρημα δὲν συγκινεῖ ποτὲ ἕνα στοχοπροσπλωμένο ἄτομο. Δὲν ὑπάρχουν περιθώρια γιὰ ἀναστοχασμοὺς καὶ αὐτοκριτικές, παρὰ μόνον σὲ ρητορικὸ ἐπίπεδο. Ὅταν ἔρθει ἡ ὥρα νὰ στηριχθεῖ ἡ κυβερνητικὴ πρόταση, σταματοῦν οἱ ἀναστοχασμοὶ καὶ οἱ δευτέρες σκέψεις. Τὸ θέατρο δίνει τὴ θέση του στὸν πρακτικὸ ρεαλισμό.

Δεύτερον, ἐπειδὴ στὴν ἐποχὴ μας –τὴν ἐποχὴ τῆς ἐπιβολῆς προτύπων καὶ τρόπων ζωῆς ἀπὸ τὶς δυτικὲς μητροπόλεις τοῦ νέου πολιτισμοῦ σὲ ὁλόκληρο τὸ δυτικὸ κόσμο–

τὸ ὄριο μεταξὺ τοῦ κανονικοῦ καὶ τοῦ ἀντικανονικοῦ σὲ ὅ,τι ἀφορᾷ τὴν ἐρωτικὴ ζωὴ καὶ τὶς οἰκογενειακὲς σχέσεις ἔχει μεταφερθεῖ τόσο πολὺ πρὸς τὰ ἄκρα, ὥστε ἀκόμη καὶ δυὸ τρεῖς σεξουαλικὲς «προτιμήσεις» ποὺ θεωροῦνται σήμερα ἀντικανονικὲς ἀκόμη καὶ ἀπὸ τοὺς ὀπαδοὺς τοῦ «δικαιωματισμοῦ», νὰ μὴν εἶναι καθόλου σίγουρο ὅτι θὰ ἰσχύουν καὶ στὸ ἐγγὺς μέλλον. Στὸ ὄνομα τῆς ἐλευθερίας τοῦ ἀτόμου νὰ κρίνεται τὸ ἴδιο, χωρὶς νὰ δεσμεύεται ἀπὸ τὸ «χωριό», τί εἶναι καλὸ καὶ κακό, κανονικὸ καὶ ἀντικανονικὸ γύρω ἀπὸ τὰ ζητήματα αὐτά, ἔχει ἀνοίξει γιὰ τὰ καλὰ ὁ ἄσκός τοῦ ἀξιακοῦ σχετικισμοῦ παίρνοντας σβάρνα καὶ τυχὸν ἐπιστημονικὲς –στὴν περίπτωσή μας, ψυχοπαιδαγωγικὲς– ἀντιρρήσεις καὶ ἐνστάσεις σχετικὰ μὲ τὴν κανονικοποίηση τῆς υἰοθεσίας παιδιῶν ἀπὸ ὁμοφυλόφιλα ζευγάρια.

Οἱ ἐπιστημονικὲς ἀντιρρήσεις ἀποκρούονται μὲ τὸ ἐπιχείρημα ὅτι πρόκειται γιὰ «ἀπόψεις», καὶ μάλιστα συντηρητικὲς καὶ ὀπισθοδρομικὲς ἢ ρομαντικὲς, τὶς ὁποῖες ὀφείλει κανεὶς νὰ ἀγνοήσει στὸ πλαίσιο τῆς πάλης γιὰ τὴν πρόοδο: οἱ προοδευτικὲς «ἀπόψεις» ὀφείλουν νὰ ἐπικρατήσουν ἐπὶ τῶν συντηρητικῶν. Στὴν Ἑλλάδα, μάλιστα, ὅπου ἡ λέξη «πρόδος» γιὰ ἱστορικοὺς λόγους συνδέθηκε μὲ τὴν Ἀριστερά, δὲν εἶναι καθόλου ἀπίθανο μιὰ διάταξη ὑπὲρ τοῦ δικαιώματος τῶν ὁμοφυλόφιλων ζευγαριῶν νὰ υἰοθετοῦν τέκνα καὶ νὰ τὸ ἀνατρέφουν,

* Σημ. Συν.: Τὸ κείμενο τοῦ κ. Γκότοβου, δημοσιεύθηκε στὸ διαδίκτυο. Εὐχαριστοῦμε τὸν κ. Καθηγητὴ ποὺ μᾶς ἐπέτρεψε τὴ δημοσίευση, καθὼς κρίναμε ὅτι ἐκφράζει ἀπολύτως τὴν θέση καὶ τὴν ἀρθρογραφία τοῦ περιοδικοῦ μας στὸ θέμα.

τὸ ἐν λόγῳ δικαίωμα νὰ προβάλλεται ὡς «ἀριστερὴ» κατάκτηση. Τὸ τί σχέση ἔχει ἡ Ἀριστερὰ μὲ τέτοιου εἴδους δικαίωμα, δὲν χρειάζεται νὰ σχολιαστεῖ. Σχολιάζεται ἀπὸ μόνο του, ἀρκεῖ νὰ σκεφθεῖ κανεὶς πόσο ἀνοιχτὰ εἶναι ἀκροδεξιὰ κόμματα καὶ κινήματα στὸ δυτικὸ κόσμον σὲ τέτοιου εἴδους δικαίωμα. Ἡ Ἀριστερὰ ἔχει τὴν ἴδια ἀκριβῶς σχέση μὲ τὰ ζητήματα αὐτὰ μὲ ἐκείνη πού ἔχει καὶ ἡ Δεξιὰ, δηλαδὴ καμία. Ἡ ὑποστήριξη τοῦ δικαιώματος τεκνοθε-

σίας ἀπὸ ὁμοφυλόφιλα ζευγάρια δὲν εἶναι οὔτε ἀριστερή, οὔτε δεξιὰ θέση. Εἶναι ἀπλὰ προσπάθεια ἐπιβολῆς μιᾶς ἀξίας τῆς ἐπιχειρούμενης νέας τάξης πραγμάτων στὸ χάρτη τῶν ἀξιῶν καὶ τῶν κυρωμένων κοινωνικῶν πρακτικῶν, στὴ θέση κάποιος ἀπὸ τὸ παρελθόν.

Τρίτον, οἱ «καινοτομίες» αὐτὲς ἐπέχουν θέση μιᾶς νέας κοσμικῆς θρησκείας. Δημόσια πρόσωπα, πέρα καὶ πάνω ἀπὸ κομματικὰ καὶ ἰδεολογικὰ ὄρια, ὄχι μόνο ὑποστηρίζουν τὶς «καινοτομίες» ὡς πρόοδο, ἀλλὰ τὸ κάνουν μὲ ἀπόλυτο καὶ ἐπιθετικὸ τρόπο, ὅπως συμβαίνει μὲ ὅλες τὶς νέες θρησκείες. Ὅποιος διαφωνεῖ πρέπει νὰ στιγματιστεῖ ἀναλόγως καὶ νὰ τεθεῖ ἐκτὸς τοῦ τόξου τῆς πολιτικῆς ὀρθότητας. Οἱ «καινοτομίες» ἀποκτοῦν a priori μιὰ ἱερό-

τητα, ἡ κριτικὴ πού γίνεται ἐναντίον τους μοιάζει ἀπὸ τὴ σκοπιὰ τῶν ὑποστηρικτῶν ἱεροσυλία. Κάτι σὰν τὴν σάτιρα τοῦ Βέστεργκαρντ μὲ τὰ σκίτσα τοῦ Μωάμεθ. Ὅπως οἱ μαχητὲς τοῦ Ἀλλάχ, ἔτσι καὶ οἱ μαχητὲς τῆς προόδου ἔχουν τὸ ὄπλο τῆς κριτικῆς (καὶ μερικὲς φορές τὴν κριτικὴ τῶν ὄπλων) παρὰ πόδα. Ἐσὺ ἐκφράζεις ἐπιστημονικὰ ἐπιχειρήματα, ἐνῶ ἐκεῖνοι σὲ σημαδεύουν μὲ ἰδεολογικὲς κάνες. Ὁ διάλογος εἶναι ἐξ ἀρχῆς ὑπονομευμένος. Καὶ μάλιστα στὸ

ὄνομα τῆς «ἀγάπης», πού εἶναι ἡ βάση τῆς νέας θρησκείας τοῦ δικαιωματισμοῦ: ἂν μιὰ συμπεριφορὰ ἢ μιὰ πρακτικὴ ἐκδηλώνεται γιὰ λόγους «ἀγάπης», τότε νομιμοποιεῖται κάποιος νὰ ἀπαιτήσῃ τὴν κανονικοποίηση αὐτῆς τῆς πρακτικῆς: ὅταν τὸ ὁμοφυλόφιλο ζευγάρι ἀγαπᾷ τὸ παιδί πού θὰ υἰοθετήσῃ, τὰ ὑπολοιπα περιτεύουν.

Περιτεύουν, ὅμως, πράγματα;

Ἡ παιδαγωγικὴ ἐπιστήμη –ὄχι ἡ παιδαγωγικὴ ἰδεολογία– ἄλλα πρесеβύει. Καὶ συγκεκριμένα ὅτι ἡ ἀγάπη γιὰ τὸ παιδί γιὰ νὰ εἶναι εὐεργετικὴ, χρειάζεται συνοδευτικὲς συνθήκες. Ἐκτὸς ἐλάχιστων ἐξαιρέσεων, κάθε παιδί ἔρχεται στὸν κόσμον μὲ μιὰ προσδιορισμένη βιολογικὴ ταυτότητα φύλου, εἶναι ἀγόρι ἢ κορίτσι. Τὰ περὶ κοινωνικῆς κατασκευῆς τοῦ φύλου τοῦ παιδιοῦ δὲν ἀφοροῦν τὸ φύλον ὡς βιολογικὴ παράμετρο, ἀλλὰ αὐτὰ πού ἡ κοινωνία «κρεμᾷ» στὸ φύλον τοὺς ρόλους γιὰ τὸ ἀρσενικὸ καὶ τὸ θηλυκὸ. Γύρω ἀπὸ αὐτοὺς τοὺς ρόλους μποροῦμε νὰ συζητήσουμε, ἀλλὰ ὄχι γιὰ τὴν ὑποτιθέμενη «ρευστότητα» τοῦ βιολογικοῦ φύλου, δηλαδὴ γιὰ τὴν ἐπιβολὴ τῆς ἰδεολογίας πάνω στὴ βιολογία.

Ὅμως κάθε παιδί πρέπει νὰ ἔχει τὴν εὐκαιρία νὰ διαμορφώσῃ ταυτότητα φύλου καὶ αὐτὸ γίνεται κατ' ἀρχὴν στὴν οἰκογένεια, ὅταν μέσα σ' αὐτὴ ὑπάρχουν καὶ δροῦν δύο διαφορετικὰ ὡς πρὸς τὸ φύλον πρόσωπα, ὁ πατέρας καὶ ἡ μητέρα. Ὑπάρχουν μητρικὲς καὶ πατρικὲς συμπεριφορὲς πέρα ἀπὸ τὰ στερεότυπα, δὲν τὰ «κατασκευάζει» ὅλα ἡ κοινωνία. Ἐκ τῶν πραγμάτων στὶς ὁμοφυλοφιλικὲς ἐνώσεις δὲν ὑπάρχει αὐτὴ ἡ δυαδικότητα, μὲ ἀποτέλεσμα τὸ παιδί πού κοινωνικοποιεῖται κάτω ἀπὸ αὐτὲς τὶς συνθήκες νὰ δυσκολεύεται νὰ ἀναλάβῃ φαντασιακὰ ἕναν ἀπὸ τοὺς δύο ρόλους φύλου γιὰ νὰ μπορέσῃ τὸ ἴδιο νὰ βιώσῃ τὸ δικό του φύλον μέσω τοῦ φύλου τοῦ γονεᾶ του. Διότι μπορεῖ μὲν τὸ φύλον τοῦ παιδιοῦ νὰ εἶναι μονοσήμαντα καθορισμένο σὲ βιολογικὸ ἐπίπεδο καὶ σὲ ἐπίπεδο

φυσιολογίας, ἀλλὰ ἡ βίωση τοῦ φύλου δὲν προκύπτει ἀπὸ τὴν ἀπλὴ παρατήρηση καὶ συνειδητοποίηση τῆς ἀνατομίας. Μὲ ὅλον τὸν σεβασμὸ στὰ ζευγάρια τῶν ὁμοφυλοφίλων, ἐδῶ προκύπτει ἕνα ἐρώτημα: ἐπιτρέπεται ἡ ἀνάγκη τῶν ζευγαριῶν αὐτῶν γιὰ θεσμικὴ ἀναγνώριση τῆς «κανονικότητας» τῆς σχέσης τους ἀπὸ τὴν πολιτεία καὶ τὴν κοινωνία, νὰ ἀκυρώσῃ τὸ δικαίωμα κάθε παιδιοῦ νὰ κοινωνικοποιεῖται σὲ ἕνα περιβάλλον πού τοῦ ἐπιτρέπει νὰ διαμορφώσῃ ὁμαλὰ τὴν ταυτότητα τοῦ φύλου του;

Ἡ παραδοσιακὴ οἰκογένεια –πυρηνικὴ ἢ διευρυμένη– δὲν εἶναι μόνο μιὰ μικρὴ κοινότητα ἀλληλεγγύης καὶ φροντίδας γιὰ τὰ παιδιά. Δὲν εἶναι ἀπλῶς μέριμνα γιὰ τὴν τροφή, τὴ σωματικὴ ὑγεία καὶ τὴν ἀσφάλεια τοῦ παιδιοῦ. Εἶναι κάτι πολυπλοκότερο, καθὼς περικλείει ἀλληλεπιδράσεις καὶ ἀφανεῖς διεργασίες δημιουργίας ταυτότητας φύλου μέσω τῶν διακριτῶν φύλων καὶ τῶν ἀντίστοιχων ρόλων τῶν γονέων του, ἀκόμη καὶ ἂν ἕνας ἀπὸ τοὺς δύο ἐκλείψῃ. Ἄς μὴν μετατραπῆ ἡ ἰδεολογικὴ μάχη γιὰ τὴν κανονικοποίηση συγκεκριμένων πρακτικῶν καὶ καταστάσεων σὲ πράσινο φῶς γιὰ πειραματισμοὺς μὲ ἀμφίβολη ἐκβαση γιὰ τὴν ἀνατροφή τῶν παιδιῶν. Ἄς μὴν παίξουμε στὰ ζάρια τὴν ὁμαλὴ ψυχοκοινωνικὴ ἐξέλιξη τοῦ παιδιοῦ στὸ ὄνομα τῆς ἀγάπης γιὰ τὸ παιδί.

«Ἀποψή σας», θὰ ποῦνε ὀρισμένοι. Σὲ ἕναν κόσμον ὅπου οἱ «ἀπόψεις» παρελαύνουν μπροστὰ μας ἰσότητες, ἀνεξάρτητα ἀπὸ τὸ ἐπιστημονικὸ τους φορτίο, χωρὶς προοπτικὴ ἀποτίμησης τῆς ὀρθότητάς τους, τί μπορεῖ κανεὶς νὰ πεῖ γιὰ μιὰ τέτοια ἀντίδραση;

Καλὸ μας ταξίδι στὸν νέο, θαυμαστὸ κόσμον τῆς μετὰ-πραγματολογικῆς ἐποχῆς. Θὰ ἔχει πολλὲς ἀναταράξεις, ἔνθεν κακεῖθεν. Καὶ ἴσως δυσάρεστες ἐκπλήξεις γιὰ ὅσους προσπαθοῦν νὰ τσιμπήσουν ἐκλογικὰ ποσοστὰ συντασσόμενοι μαχητικὰ μὲ τὴν διεθνοποιημένη πολιτισμικὴ «πρωτοπορία»...

ΕΥΕΡΓΕΣΙΑ ΚΑΙ ΕΥΕΡΓΕΤΕΣ (Ἡθικοκοινωνική προσέγγιση)

Τοῦ κ. **Παύλου Ἀθ. Παλούκα**, Θεολόγου,
Ἐπίτ. Σχολικοῦ Συμβούλου Δ.Ε.

«Περισσότερο ἀγαποῦν οἱ εὐεργέτες αὐτούς πού εὐεργέτησαν,
παρά αὐτοί πού εὐεργετήθηκαν τούς εὐεργέτες τους»

(ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΗ, Ἡθικά Εὐδήμεια 1241α, 35-36)

Ὅπου καί νά ρίξει κανεῖς
τή ματιά του θά διαπιστώσει τήν
εὐεργεσία καί τόν εὐεργέτη. Γιά παράδειγμα:
Ἡ δημιουργία, ἡ φύση εἶναι μιὰ εὐεργεσία
πρός τόν ἄνθρωπο καί πίσω ἀπ' αὐτή
κρύβεται ὁ δημιουργός της· στίς πλατεῖες
τῶν πόλεων καί τῶν χωριῶν βλέπουμε προ-
τομές καί ἀνδριάντες «ἀνδρῶν ἐπιφανῶν»,
πού μᾶς εὐεργέτησαν παντοιοτρόπως (λ.χ.
μέ τόν ἀγῶνα τους γιά τήν ἐλευθερία, μέ
τήν ἐπιστήμη τους, μέ τά κληροδοτήματά
τους κ.λπ.)· στά νοσοκομεῖα «πτέρυγες»
μέ τά ὀνόματα εὐεργετῶν ἢ ἰδρύματα
πού θυμίζουν μέ τό ὄνομά τους κάποιον
εὐεργέτη καί δωρητή.

1. Τί εἶναι, λοιπόν, εὐεργεσία;

Μιά καλή πράξη, ἕνα καλό κοινωνικό
ἔργο, πού προσφέρεται γιά ἐνίσχυση, ἀνα-
κούφιση καί βελτίωση τῆς ζωῆς τῶν ἄλλων
συνανθρώπων ἢ γιά στήριξη τῆς πατρίδας.
Ἱστορικοκοινωνικά, ἡ εὐεργεσία πρὸς τήν
πόλη προηγεῖται τῆς ἐμφάνισης τοῦ Χρι-
στιανισμοῦ, ἀφοῦ ἤδη εἶχε θεσμοθετηθεῖ
στήν ἀρχαία Ἀθήνα μέ τίς γνωστές ὑποχρε-
ωτικές «λειτουργίες». Δηλαδή μιὰ πολυδάπανη
ὑπηρεσία ὑπέρ τῆς πόλεως καί τοῦ λαοῦ,
τήν ὁποία ἀνελάμβανε κατόπιν ἐντολῆς ἢ
μέ τή θέλησή του εὐπορος πολίτης. Αὐτός

καί θεωρεῖται καλός πολίτης τῆς ἀθηναϊκῆς
δημοκρατίας.

Ὁ Χριστιανισμός βρῆκε βέβαια κάπως
ἕτοιμο τό ἔδαφος τῆς εὐεργεσίας, ἀφοῦ ὁ
πολίτης δροῦσε γιά τήν πόλη καί τούς συ-
μπολίτες του, καί συνέχισε μέν αὐτή τήν
εὐεργεσία ἀλλά ἀναβάθμισε ἠθικοπνευμα-
τικά τήν κοινωνική αὐτή ἀρετή. Καλλιέργη-
σε τό πνεῦμα τῆς ἀγάπης καί τῆς προ-
σφορᾶς πρὸς κάθε πάσχοντα συνάνθρωπο,
τόν ὁποῖο καί ἀντιμετωπίζει ὡς «ἐν Χριστῷ»
ἀδελφό καί τόν βοηθεῖ αὐτοπροαίρετα μέ
τήν ἐλεύθερη βούλησή του καί μέ ἀγάπη,
καί ὄχι ἀναγκαστικά.

2. Κάθε εὐεργεσία εἶναι καλή;

**Ποιά θεωρεῖται, μέ ὅλη τήν καλή
τῆς ἔννοια, εὐεργεσία, προσφορά
πρὸς τόν συνάνθρωπο;**

Ἐκεῖνη πού γίνεται χωρίς ὑπολογισμό,
ἀνιδιοτελῶς, χωρίς συμφέρον καί συναλ-

λαγή· ἡ ἄδολη· ἡ γεμάτη ἀγάπη καί θυσία γιά τούς ἄλλους, μέ στέρψη πολλές φορές τοῦ εὐεργέτη. Αὐτή πού γίνεται ἀπό ἀγαθή προαίρεση, ἀπό ἀγάπη καί φιλοτιμία, ἀφιλοκερδῶς, καί γιά ἀγαθούς σκοπούς, χωρίς νά τούς τό ἐπιβάλλει καμιά κρατική ἢ ἄλλη δύναμη καί ἐξουσία. Αὐτή πού γίνεται μέ διάκριση καί χωρίς νά ἀποβλέπουν οἱ εὐεργετοῦντες στήν ὑστεροφημία, χωρίς νά ἐπιζητοῦν τήν παροδική/ἐφήμερη δόξα καί τιμή, ἀλλά καί οὔτε νά ἀποβλέπουν στήν ὑποδούλωση τῶν εὐεργετουμένων κάτω ἀπό τήν ἐξουσία τους. Αὐτήν πού ὑπαγορεύει τό πνεῦμα τῆς φιλαλληλίας καί εἶναι σύμφωνη μέ τήν προτροπή τοῦ ἀποστόλου Παύλου: «Μηδεὶς τό ἑαυτοῦ ζητεῖτω, ἀλλά τό τοῦ ἑτέρου ἕκαστος» (Α΄ Κορ. 10, 24). Δηλαδή νά μὴν εἶναι κανεὶς φίλαυτος, ἀλλ' ἀλτροῦσιτής.

3. Ποιοὶ μπορεῖ νά θεωρηθοῦν, ἱστορικά, εὐεργέτες; Ποιοὶ μᾶς εὐεργέτησαν καί μᾶς εὐεργετοῦν καί σήμερα;

• **Ὁ Θεὸς μέ τήν Δημιουργία του.** Μιά δημιουργία μέ ποικιλία, μέ σοφία, μέ ἄπειρα εἶδη ζῶων καί φυτῶν, τά ὅποια καί συντηροῦν τόν ἄνθρωπο ἀλλά καί τόν θεραπεύουν, μέ γαλανό οὐρανό καί ζωοδότη ἥλιο, μέ λίμνες καί θάλασσες, μέ βουνά καί πεδιάδες, μέ ... μέ ... Χώρια, ὅτι μᾶς ἀποκαλύπτεται μέ τή Φύση Του καί μᾶς λέει ὅτι «ἐδῶ εἶμαι», «ὑπάρχω», «Εἶμαι ὁ ΩΝ», σᾶς φροντίζω, σᾶς ἀγαπῶ, σᾶς δίνω δύναμη καί κουράγιο, σᾶς κάνω νά νιώθετε ἀσφαλεῖς κ.ο.κ.

• **Ἡ Ἐνανθρώπησι τοῦ Λόγου τοῦ Θεοῦ.** Ὁ ἔρχομός τοῦ Θεοῦ – Χριστοῦ στόν κόσμο γιά τή σωτηρία μας.

Αὐτός πού μᾶς πρόσφερε τή Ζωή Του γιά νά ζήσουμε ἐμεῖς καί μᾶς γεμίζει χαρά καί ἐλπίδα μέ τήν παρουσία Του καί τήν Ἀνάστασή Του, ἡ ὅποια καί ἐγγυᾶται καί τή δική μας ἀνάστασι καί αἰωνιότητα.

Μᾶς πρόσφερε τό Εὐαγγέλιο μέ τίς αἰώνιες, διαχρονικές καί μοναδικές πνευ-

ματικές, θρησκευτικές καί ἠθικοκοινωνικές ἀξίες, πάνω στίς ὁποῖες στηρίζεται ἡ ἀνθρωπότητα καί ἐπιβιώνει, εἰδάλλως θά ἦταν ζούγκλα ἀλληλοσπαρρασομένων θηρίων. Δέν θά ὑπῆρχε!

Τό Εὐαγγέλιο πού θεραπεύει ὅλες τίς κοινωνικές ἀρρώστιες, κατά τόν διάσημο φυσικό Ἀϊνστάϊν καί πού εἶναι «τό μεγαλύτερο εὐεργέτημα στήν ἀνθρωπότητα», κατά τόν φιλόσοφο Ἑμ. Κάντ.

• **Οἱ Προφῆτες τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης,** πού ἐπιτέλεσαν ἀξιόλογο ἠθικοκοινωνικό ἔργο καί προετοίμασαν τήν ἀνθρωπότητα γιά νά δεχτεῖ τόν Μεσσία – Σωτῆρα (Χριστό).

• **Ἡ Παναγία,** πού γέννησε τόν Σωτῆρα τοῦ Κόσμου, τόν Θεάνθρωπο Χριστό.

• **Οἱ Ἀπόστολοι τοῦ Χριστοῦ, οἱ Μάρτυρες, οἱ Ἅγιοι, οἱ Πατέρες,** καί τόσοι ἄλλοι, πού μέ τόν τρόπο του ὁ καθένας ἀγωνίσθηκε γιά νά διατηρηθεῖ ἡ ἀληθινή σωτηριώδης χριστιανική πίστη ἀλώβητη ἀλλά καί τήν κληροδότησαν σέ μᾶς ἀτόφια καί γνήσια, γιά νά γευόμαστε τά σωτήρια νάματά της.

• **Ἡ Ἐκκλησία τοῦ Χριστοῦ** πού ἀποτελεῖ τό «μυστικό Σῶμα τοῦ Χριστοῦ» καί εἶναι «ὁ Χριστός παρατεινόμενος εἰς τούς αἰῶνας», κατά τόν ἱερό Αὐγουστῖνο.

Εἶναι τό «πνευματικό ἱατρεῖο», «τό λιμάνι σωτηρίας», «ἡ ἄμπελος ἡ ἀληθινή καί ἐμεῖς τά κλήματα», «τό καράβι τῆς ζωῆς» ... Καί τί δέν εἶναι; Τό πᾶν, μέ μιά λέξη.

• **Οἱ Ὅσιοι καί οἱ Ἀσκητές,** πού προσεύχονται νυχθημερόν γιά τήν σωτηρία τῆς ἀνθρωπότητας.

Ρώτησαν κάποιο γέροντα Ρουμάνο: Ποῦ νομίζεις ὅτι ὀφείλεται ἡ ἐπιβίωση τῆς ἀνθρωπότητας σήμερα (παρ' ὅλα τά χάλια της), ἐνῶ ἔπρεπε νά εἶχε ἀπωλεσθεῖ, νά εἶχε πάει «κατ' ἀνέμου» ἢ «κατά κρημνόν», ὅπως λέει καί ὁ λαός;

Ἀπάντησι: Ὑπάρχουν ἀκόμη ἅγιοι ἀσκητές – μοναχοὶ πού προσεύχονται γιά τόν κόσμο καί ἔτσι σώζεται.

Ἔστω καί ἕνας νά ὑπάρχει πού θά εἶναι ἅγιος καί θά προσεύχεται γιά τή σωτηρία τῶν ἄλλων, ὑπάρχουν ἐλπίδες σωτηρίας καί διατήρησης τοῦ κόσμου. Αὐτή εἶναι καί ἡ ἠθικοκοινωνική εὐεργετική διάσταση τῆς προσευχῆς.

• **Οἱ γονεῖς.** Αὐτοί πού εἶναι συνδημιουργοί μέ τόν Θεό καί βάζουν τά θεμέλια τῆς προσωπικότητας τῶν παιδιῶν «ἐκ κοιλίας μητρὸς», ἀκόμη, ὅπως δέχεται καί ἡ σύγχρονη ἐπιστήμη. Αὐτό εἶναι καί τό σπουδαιότερο ἔργο πού ἐπιτελοῦν, ἐν ἀντιθέσει μέ τό φαγητό, τά ρούχα, τά φροντιστήρια κ.ἄ. πού παρέχουν καί εἶναι σίγουρα ἥσσονος σημασίας.

Ἡ συνισταμένη προσωπικοτήτων, εἶναι εὐεργεσία γιά κάθε ἔθνος. Εἶναι εὐστοχο αὐτό πού εἰπώθηκε: *δῶστε μου καλές μητέρες, νά σαῶ ἀλλάξω τόν κόσμο.*

• **Οἱ Δάσκαλοι καί οἱ Καθηγητές,** εἶναι εὐεργέτες, ἀφοῦ διαμορφώνουν προσωπικότητες μέ τά μορφωτικά ἀγαθά τῆς παιδείας μας, ἐτοιμάζουν τά νιάτα νά ἀντιστέκονται στή ζωή, ἐνῶ συγχρόνως τροφοδοτοῦν τά παιδιά μέ γνώσεις γιά μελλοντική ἔρευνα καί προαγωγή τῆς ἐπιστήμης, ἀλλά καί ἐπαγγελματική ἀποκατάσταση.

• **Οἱ Ἐπιστήμονες, οἱ Ἐρευνητές καί Ἐφευρέτες** [λ.χ. οἱ ἱατροί Φλέμινγκ καί Παπανικολάου (τέστ) καί ἄλλοι ἄλλων ἐιδικοτήτων]. Ρόζιασαν τά γόνατα ἐπιστημόνων προσευχόμενων στό ἐργαστήρι τους μαζί μέ τήν ἔρευνά τους, γιά νά ἐφεύρουν φάρμακα καί προϊόντα εὐεργετικά στή ζωή τῶν ἀνθρώπων. Ἄλλοι θυσιάσαν τή ζωή τους μέσα στήν ἔρευνά τους ἢ ἐρχόμενοι σέ ἐπαφή μέ μεταδοτικές ἀσθένειες ἀρρώστων, προκειμένου νά τοὺς προσφέρουν ἀνακούφιση πόνου, παρηγοριά καί ἐλπίδα ἢ καί νά τοὺς θεραπεύσουν παντελῶς.

• **Οἱ Ἀγωνιστές τῆς ζωῆς καί Μεγάλοι Εὐεργέτες καί Εὐεργέτιδες** (λ.χ. οἱ Ἡπειρώτες Ζωσιμάδες, Ζάππες, Τσοτίσας κ.ἄ.), πού, κατά τό πλεῖστον, προέρχονταν ἀπό φτωχές οἰκογένειες καί πῆραν τό

δρόμο τῆς «μαύρης» ξενιτιάς γιά νά «καζαντήσουν», νά ... «πλουτίσουν», μέ σκοπό ὅμως νά μπορέσουν κατόπιν νά βοηθήσουν τοὺς δικούς τους, τοὺς πάσχοντες οικονομικά, ἀλλά καί τόν γεννῆτορα τόπο τους καί τήν πατρίδα γενικότερα (Ὁρθοδοξία, παιδεία, πολιτισμό καί ἀπελευθέρωση ἀπό τήν δουλεία). Στεροῦσαν τόν ἑαυτό τους ἢ ἔμεναν ἄγαμοι, γιά νά προσφέρουν στήν ταλαίπωρη καί βασανισμένη πατρίδα τους, τήν Ἑλλάδα μας. Αὐτοί, στό σύνολό τους, ἦταν βαθιά θρησκευόμενοι, ἐνσυνείδητοι χριστιανοί, καί κοινωνικά καλλιεργημένοι ἄνθρωποι. Αὐτό φαίνεται καί ἀπό τά κείμενα τῶν «διαθηκῶν» τους, πού ἀποτελοῦν ἔμπρακτε ἐφαρμογὴ τῆς εὐεργεσίας, ἀπό χριστιανικῆς πλευρᾶς. Γιά παράδειγμα ὁ Νικόλαος Ζωσιμᾶς γράφει στή διαθήκη του: «... Ἀπεφάσισα ἰδίᾳ βουλή καί αὐτοπροαιρέτῳ γνώμῃ, ἵνα, διὰ τῆς παρούσης μου Διαθήκης, διατάξω ἅπασαν τήν μετὰ τῶν μακαριτῶν Ἀναδελφῶν μου κοινήν καί ἀμέριστον περιουσίαν, χαρισθεῖσαν ἡμῖν παρά τῆς τοῦ Παναγάρχου Θεοῦ ἀπειρου εὐσπλαχνίας, ἐν τῷδε τῷ ματαίῳ βίῳ, διὰ τῶν ἰδίων ἡμῶν κόπων καί ἰδρώτων ... Δέομαι οὖν τῆς θείας Αὐτοῦ ἀγαθότητος, ἵνα μέ καθοδηγήσῃ διατάξαι αὐτήν κατ' εὐαρέστησιν τοῦ Παναγάρχου Αὐτοῦ θελήματος ...».

Καί ὁ ἄλλος ἐπίσης μεγάλος εὐεργέτης τῆς ἐποχῆς του, ὁ Μιχαήλ Τσοτίσας, ἀρχίζει τή διαθήκη του ὡς ἀκολουθῶς: «*Ἐπιθυμῶν κατὰ χριστιανικόν καί κοινωνικόν καθῆκον ...*».

Εἶναι πράγματι ὑπόδειγμα πηγαίου χριστιανικοῦ ἠθους οἱ διαθῆκες τους.

• **Οἱ Ἥρωες τῆς Πίστεως καί τῆς Πατρίδος,** οἱ ὁποῖοι μᾶς χάρισαν τά ἀγαθά τῶν ἀγαθῶν, πού εἶναι ἡ ἐλευθερία τῆς πίστεως καί ἡ ἐθνική ἐλευθερία.

• Γενικά, **ὁ καθένας μας** πρὸς τόν διπλανό του καί τήν κοινωνία μας γενικότερα, ὅπως λ.χ.: μέ τόν καλὸ τόν λόγο, μέ τή συμβουλή, μέ τήν ἠθική ἐνίσχυση καί παρηγορία, μέ τήν ἐλεημοσύνη, μέ τή γνώση, μέ τήν εὐφυΐα μας, μέ τίς θετικές προτάσεις

μας, μέ τόν ἀγώνα γιά ἐπικράτηση τῶν χριστιανικῶν ἀνθρωπιστικῶν ἀξιών κ.ο.κ.

4. Πῶς τιμοῦμε ἢ εὐχαριστοῦμε τούς εὐεργέτες μας;

«Οἱ Εὐεργέτες ἀποτελοῦν γιά τό ἔθνος μας μέγα ἠθικό κεφάλαιο καί δικαιοῦνται, μαζί μέ τούς πολεμικούς ἥρωες καί τούς πνευματικούς μας φωστῆρες, τῆς τιμῆς καί τῆς εὐγνωμοσύνης ὄλων μας» (Μαρίας Παπαβασιλείου, «Οἱ Εὐεργέτες μέγα ἠθικό κεφάλαιο γιά τό Ἔθνος μας!», «Πρωϊνός Λόγος» Ἰωαννίνων, 1-10-2013, σελ. 14).

✓ Ἡ προτροπή τοῦ Ἀπ. Παύλου τά λέει λα: «ἐν παντί εὐχαριστεῖτε». Εὐχαριστεῖτε δηλαδή ὄλους, ὅσοι σᾶς εὐεργέτησαν μέ τόν τρόπο τους ὁ καθένας (λ.χ. τόν Θεό, τούς εὐεργέτες, τούς ἐφευρέτες, τούς ἥρωες, τούς ἁγίους, ἀκόμη καί τούς ἐχθρούς πού μπορεῖ νά μᾶς ὠφελήσουν φανερώνοντάς μας τά κενά ἢ τά λάθη ἢ τήν κακία μας).

Ἡ ἀχαριστία δέν στέκει οὔτε ἠθικά, οὔτε χριστιανικά ἀλλ' οὔτε καί λογικά.

Μᾶλλον διαστροφή ἠθική θά τήν χαρακτηρίζαμε, πού οὔτε στά ζωά δέν παρατηρεῖται, ἀφοῦ, κατά τόν νομπελίστα θεατρικό συγγραφέα Μπέρναρντ Σο (1856 – 1950), «τά κτήνη ἀφήνουν τήν ἀχαριστία στόν ἀνθρωπο».

Ἐχομε ἠθική ὑποχρέωση νά τούς τιμοῦμε, νά τούς εὐγνωμονοῦμε καί νά τούς εὐχαριστοῦμε, ἀντί νά τούς «πειᾶμε» σ' ἕνα γηροκομεῖο (τούς γονεῖς), νά τούς περιφρονοῦμε μέχρι θανάτου καί νά τούς παραγκωνίζουμε (εὐεργέτες καί ἥρωες), νά τούς βλασφημοῦμε (Χριστό, Παναγία καί Ἅγίους) καί λοιπά. Γνωστό τό περιστατικό τῆς θεραπείας τῶν δέκα λεπρῶν τοῦ Εὐαγγελίου (Λουκ. 17', 12-19). Μόνο ἕνας γύρισε νά εὐχαριστήσῃ τόν Θεραπευτή, Εὐεργέτη Ἰησοῦ, ὁ Ὅποιος καί ὑπέβαλε τό καυστικό ἐρώτημα, πού θά ταλανίζει τόν καθένα μας σέ κάθε ἐποχή: «Οἱ δέ ἐννέα ποῦ;» (Λουκ. 17', 17).

Ἐμεινε στήν ἱστορία ὡς στίγμα ἀχα-

ριστίας καί ἔκφραση ἀγνωμοσύνης, σέ ἀντίθεση μέ τόν Χριστό «ὅς διῆλθεν εὐεργετῶν» (Πράξ. Ι, 38). Δυστυχῶς ἐπιβεβαιώνεται ὁ ἕνας ἀπό τούς ἐπτά σοφούς τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδας, ὁ Βίας ὁ Πριπνεύς (6ος αἰ. π.Χ.), πού ἔλεγε ὅτι: «ἡ ἀχαριστία ἀκολουθεῖ τήν εὐεργεσία, ὅπως ἡ σκιά τό φῶς».

Μποροῦμε, λοιπόν, νά ἐκδηλώσουμε τήν εὐχαριστία, τήν εὐγνωμοσύνη καί τήν ἐκτίμησή μας πρὸς τούς εὐεργέτες κυρίως μέ τούς ἑξῆς τρόπους:

✓ **Μέ λόγια.**

Μέ ἕνα «εὐχαριστῶ» ἢ μέ ἕνα «Δόξα σοι ὁ Θεός!».

Καί τά ζωά ἀκόμη μέ τόν δικό τους ζωϊκό τρόπο εὐχαριστοῦν καί δοξάζουν τόν Θεό (λ.χ. τό ἀηδόνι μέ τό ὑπέροχο κελάδημά του κ.ἄ.).

✓ **Μέ μνημόσυνα.** Εἶναι καί λόγος τῆς Γραφῆς: «Καί τό μνημόσνον αὐτῶν εἰς γενεάν καί γενεάν» (Ψαλμ. 101, 13). Καί ὁ Ἀπ. Παῦλος συνιστᾷ: «μνημονεύετε τῶν ἡγουμένων ὑμῶν, οἵτινες ἐλάλησαν ὑμῖν τόν λόγον τοῦ Θεοῦ...» (Ἐβρ. ιγ' 7).

Ἄν ἡ Ἐκκλησία θεωρεῖ καθῆκον καί ἠθική ὑποχρέωση νά προσευχόμεθα γιά τούς ἄλλους καί τούς ἐχθρούς ἀκόμη, πολύ περισσότερο ἰσχύει τοῦτο γιά τούς εὐεργέτες μας (διδασκάλους, γονεῖς, ἀναδόχους κ.ἄ.).

✓ **Μέ ἐλεημοσύνες πρὸς τούς πτωχοῦς,** γιά τήν ψυχὴ τῶν κεκοιμημένων μας. Τήν προσευχή στήν Ἐκκλησία νά τή συνοδεύουμε καί ἐμπράκτως μέ τήν ἐλεημοσύνη πρὸς τούς πτωχοῦς.

✓ **Μέ ἔργα,** πού μένουν στόν αἰῶνα, ὡς ἔκφραση εὐχαριστίας καί εὐγνωμοσύνης πρὸς τόν Δοτῆρα καί Εὐεργέτη μας Θεό, ὅπως λ.χ. μέ τήν ἀνέγερση ναῶν καί εἰκονοστασιῶν (εἰκονισμάτων). Μνημεῖα παγκόσμιας ἀκτινοβολίας καί σημασίας θρησκευτικῆς καί πολιτιστικῆς καί πού ἐκφράζουν τήν εὐγνωμοσύνη τοῦ ἀνθρώπου πρὸς τό Θεῖον εἶναι: Ὁ Παρθενώνας, γιά τή θεά Ἀθηνᾶ, προστάτιδα τῶν Ἀθηνῶν καί γιά χάρη αὐτῶν πού θυσίαστη-

καν για την Ελλάδα. Καί τό ἄλλο, ὁ ναός τῆς τοῦ Θεοῦ Σοφίας (τῆς Ἁγία-Σοφίᾶς στήν Κ/πολη), δεῖγμα εὐγνωμοσύνης τῶν ἀνθρώπων τῆς βυζαντινῆς ἐποχῆς πρὸς τὴ Σοφία τοῦ Θεοῦ.

✓ **Μέ τὴν ἀναγνώριση.** Ἄν ὄχι, τότε ἄς μὴ τοὺς φθονοῦμε, τουλάχιστον, συκοφαντώντας τοὺς καί μειώνοντας κακοβούλως τὴν προσφορά τοὺς μέ πικρόχολα λόγια (λ.χ. δέν ἦταν δικά τοὺς τὰ χρήματα ἀλλὰ τοῦ ἐργάτη, τὰ ἔκλεψαν, ἀδίκησαν, εἶχαν συμφέρον καί εὐεργέτησαν καί ἄλλα τοιαῦτα).

Κλασικὸ παράδειγμα ἀναγνώρισης καί συγκινητικὸ, μάλιστα, ἀπὸ τὴν ἀρχαιότητα εἶναι ἡ περίπτωση τῶν παιδιῶν τοῦ Διαγόρα στὸ στάδιο τῆς ἀρχαίας Ὀλυμπίας. Τί ἔγινε; «Ὅταν τὰ στεφάνωσαν ὡς Ὀλυμπιονίκες, ἔβγαλαν τὰ στεφάνια ἀπὸ τὰ κεφάλια τοὺς καί τὰ ἔβαλαν στὸ ἀσπρόμαλλο κεφάλι τοῦ γέροντα πατέρα τοὺς, λέγοντας ὅτι "Ὁ σ' αὐτὸν ἀνήκει ἡ δόξα". Τότε τὸ στάδιο τὰ χειροκρότησε ἀφάνταστα».

✓ **Μέ τὸ νά τοὺς μιμηθοῦμε,** νά παραδειγματιστοῦμε, νά βαδίσουμε στά χνάρια τοὺς, γιὰ νά γίνουμε μέ τὴ σειρά μας εὐεργέτες στοὺς συνανθρώπους μας.

✓ **Τέλος, νά μὴ τοὺς λησμονοῦμε ποτέ,** καί νά μὴ βρίσκει ἐφαρμογὴ στή ζωὴ μας αὐτὸ πού σάν διαπίστωσὴ του ἐξέφραζε ὁ διαπρεπὴς ἀκαδημαϊκὸς φιλόσοφος Κωνστ. Τσάτσος (1899-1987): «Ὁ εὐεργετούμενος ξεχνάει κάποτε· ὁ εὐεργέτης ποτέ». Ὁ περίφημος ἀρχαῖος Δημοσθένης τὸ τονίζει ἰδιαιτέρως: «Αὐτὸς πού εὐεργετήθηκε, πρέπει νά θυμᾶται τὴν εὐεργεσία σέ ὅλη του τὴ ζωὴ, ἐνῶ ἐκεῖνος πού εὐεργέτησε, εὐθύς ἀμέσως νά τὴ λησμονήσει» (Περὶ τοῦ Στεφάνου, 269). Στὸ ἴδιο μῆκος κύματος κινεῖται καί ἡ γνῶμη τοῦ Ἀθηναίου κωμικοῦ ποιητῆ Μένανδρου, πού λέγει: «Ὅταν εὐεργετηθεῖς νά τὸ φυλᾷς στή μνήμη σου καί ὅταν εὐεργετήσεις νά τὸ λησμονήσεις» (Γνώμαι μονόστιχοι 700).

Μήνυμα: Ἄς γίνουμε καί μεῖς, ὅσο μποροῦμε, εὐεργέτες στοὺς ἄλλους, στοὺς δι-

πλανοὺς καί στοὺς μακρινούς, στοὺς φίλους ἀλλὰ καί στοὺς ἐχθρούς, στοὺς ὁμοεθνεῖς ἀλλὰ καί στοὺς ἀλλόφυλους, στοὺς ὁμόθρησκους ἀλλὰ καί στοὺς ἀλλόθρησκους, προσφέροντας ὄχι τόσο ὑλικά ἀγαθὰ (καί αὐτὰ βεβαίως ἔχουν τὴν ἀξία τοὺς), ὅσο λίγη ἀγάπη καί ἀνθρωπιά.

Ἐξάλλου ὁ Χρυσοῦς Κανόνας τῆς χριστιανικῆς ἠθικῆς εἶναι σημαντικὸς καί πολὺ πρακτικὸς, στὸ νά βοηθήσει τοὺς ἀνθρώπους σέ μιὰ ἠθικοκοινωνικὴ ἰσορροπία: «Ὅ,τι θέλεις νά σοῦ κάνουν οἱ ἄλλοι, κάνε καί σύ τὸ ἴδιο σ' αὐτούς» (Ματθ. 7, 12).

Τελειώνοντας, ἄς ἔχουμε ὅλοι μας ὡς παράδειγμα στή ζωὴ μας: τὸν Σωτῆρα μας Χριστὸ «ὃς διῆλθεν εὐεργετῶν» (Πράξ. Ἀποστ. Ι, 38)· τὸν ἀπόστ. Παῦλο πού παρακινοῦσε τοὺς χριστιανοὺς σέ ἀγαθοεργίες καί φιλανθρωπίες μέ τοῦτα τὰ λόγια: «Τῆς δέ ἐνποιῆας καί κοινωνίας μὴ ἐπιλανθάνεσθε· τοιαύταις γάρ θυσίαις εὐαρεστεῖται ὁ Θεός» (Εβρ. 13, 16)· καί τὴν ἐπισήμανση – παρότρυνση τῆς ἑλληνικῆς σοφίας: «Ἄν πρόκειται νά στολίσεις τὴν πόλη μέ διάφορα ἀναθήματα, πρῶτα στόλισε τὸν ἑαυτὸ σου μέ τὸ ὠραιότερο ἀνάθημα: τῆς πραότητος, τῆς δικαιοσύνης καί τῆς εὐποιῆας. Θά εὐεργετήσεις τὰ μέγιστα τὴν πόλη, ἂν δέν ὑψώσεις τοὺς ὀρόφους, ἀλλ' ἀναπτύξεις καί ἐξυψώσεις τίς ψυχές» (Επίκτητος, Ἀνθολόγιο Στοβαίου ΜΣΤ' 80-81).

ΕΠΙΜΕΤΡΟ

Οἱ παλαιοὶ ἐθνικοὶ εὐεργέτες, μεταξύ τῶν ὁποίων πολλοὶ Ἑπειῶτες, εἶναι πασίγνωστοι γιὰ τὸ εὐεργετικὸ τοὺς πνεῦμα πρὸς τὴν πατρίδα, ἰδιαίτερα στὰ χρόνια τῆς τουρκοκρατίας. Οἱ ἴδιοι δέ ἔζησαν λιτὰ καί ἀπλά, χωρὶς καμιά πολυτέλεια καί εὐμάρεια ζωῆς, ἢ ἔμειναν ἀκόμη καί ἄγαμοι, προκειμένου νά βοηθήσουν στήν ἐπιβίωση καί ἀνόρθωση τῆς πατρίδας τοὺς μέ πολλὰ καί ἀξιόλογα ἔργα [ἐκκλησίες, σχολεῖα, πανεπιστημιακὲς σχολές (Μετσόβιο Πολυτεχνεῖο, Ἀκαδημία

Ἀθηνῶν), Ἀστεροσκοπεῖο, στάδια, μισθοὶ δασκάλων καὶ γιαιτρῶν, ὄρφανοτροφεῖα, νοσοκομεῖα καὶ γηροκομεῖα].

Στὸ δευτέρου μισό τοῦ 19ου αἰώνα ἡ Ἀθήνα π.χ. εἶναι γεμάτη ἀπὸ τὰ ἔργα τῶν ἐθνικῶν εὐεργετῶν (Ἀβέρωφ-Τοσίτσας, Γεώργιος καὶ Σίμων Σίνας, Εὐαγγέλης καὶ Κων/νος Ζάππας, Νικόλαος Στουρνάρης, Βαρβάκης, Ἀρσάκης, Μαρασλῆς, Ριζάρης, Συγγρός, Δομπόλης, καὶ ἄλλοι ἐπώνυμοι καὶ ἀνώνυμοι). Ἀλλὰ σχεδὸν καὶ κάθε πόλη καὶ χωριὸ τῆς πατρίδας μας ἔχει κάποιους εὐεργέτες πού ἔφτιαξαν σχολεῖα, μοναστήρια, ἐκκλησίες, γεφύρια, βρύσες κ.λπ. ἢ ἐπριοίκιζαν φτωχὰ κορίτσια καὶ ἐνίσχυαν οἰκονομικὰ φτωχοὺς καὶ δασκάλους τῶν σχολείων μας. Εὐεργέτησαν, ὅμως, καὶ τίς χώρες στὶς ὁποῖες ἐργάζονται καὶ ζοῦν, δαπανώντας μεγάλα χρηματικά ποσὰ καὶ ἀφήνοντας ὡς κληρονομιά ἀθάνατα ἔργα στοὺς τόπους πού τοὺς φιλοξενοῦν.

Ἄλλοι ἀπ' αὐτοὺς ἄφησαν καὶ σημαντικά κληροδοτήματα γιὰ τὸ χωριὸ καὶ τοὺς χωριανούς τους, καὶ ἔτσι συνεχίζεται ἡ εὐεργετική προσφορά τους καὶ σήμερα καὶ παντοτινὰ. «Ὅλο σχεδὸν τὸ Ζαγόρι ἔχει πολλοὺς εὐεργέτες, ἔχει τοὺς σωτήρες, ἔχει τοὺς δωρητές του. Ἀλλὰ πολλῶν ἀπ' αὐτοὺς ἡ μνήμη δὲν διασώθηκε». Ὁ ἱστορικός τοῦ Ζαγορίου Ἰωάννης Λαμπρίδης στὰ «Ἀγαθοεργήματά» του (Πρῶτο Μέρος, σελ. 11), γράφει τὰ ἑξῆς: «Ἐν τέλει δέ προτίθημι μετὰ λύπης, ὅτι δὲν ἠδυνήθηεν νὰ διασώσω τὴν μνήμην πάντων τῶν Εὐεργετῶν τῆς Πατρίδος καὶ μάλιστα ἐκ τῶν παραδόντων τὰς κληροδοσίας αὐτῶν εἰς κεῖρας προεσιῶτων».

Κοντὰ σ' αὐτὰ τὰ ὀνόματα τῶν ἀνδρῶν (εὐεργετῶν) θὰ ἦταν σοβαρὰ παράλειψη ἂν δὲν ἀναφέραμε τουλάχιστον ὀνομαστικά καὶ γυναῖκες εὐεργετίδες λ.χ. τῶν Ἰωαννίνων: Βλάχα Μαρία, Γοργόλη Παρασκευή, Καστρισόγια Ἐλισάβετ, Παπάζογλου Ἀγγελική, Τοσίτσα Ἐλένη, Δαγκλή Βασιλική, Μολυβάδα Πολυξένη, Τζαβέλλα Ισμήνη, Χατζῆ Αἰκατερίνη, Σαλαμάγκα Ἡλέκτρα ... καὶ τόσες

ἄλλες (βλ. περισσότερα στὸ: Μαρούλας Παπαευσταθίου -Τσάγκα, «Οἱ ἐθνικοὶ εὐεργέτες πρότυπα ἦθους γιὰ τὰ σημερινὰ παιδιὰ!», στὴν τοπικὴ ἐφημ. Ἰωαννίνων «Πρωϊνὸς Λόγος», 30-9-2010, σελ. 18).

Πρέπει νὰ θυμοῦνται οἱ παλιοὶ καὶ νὰ μάθουν οἱ νεώτεροι τοὺς εὐεργέτες – δωρητές, οἱ ὁποῖοι, ποικιλότροπα, φάνηκαν εὐεργετικοὶ στὰ χωριά μας, ὅπου γεννήθηκαν, μεγάλωσαν καὶ ξενιτευτήκαν, χωρὶς νὰ τὰ ξεχάσουν. Νὰ βγοῦν ἀπὸ τὴ λησμονιά μέ τὸ πέρασμα τοῦ χρόνου τὰ ὀνόματα ὄλων ἐκείνων, πού κυρίως κατὰ τοὺς 18ο, 19ο καὶ πρῶτο μισό τοῦ 20οῦ αἰώνα φάνηκαν εὐεργετικοὶ στὰ χωριά μας, καὶ ἔτσι, κυριολεκτικά, δὲν τ' ἄφησαν νὰ σβῆσουν, ἀλλὰ καὶ ἔπαιξαν σημαντικό ρόλο στὴν ἀνάπτυξή τους.

Τὸ παρὸν ἂς θεωρηθεῖ ἀπότιση φόρου τιμῆς καὶ εὐγνωμοσύνης στοὺς εὐεργέτες, δωρητές, ἀφιερωτές κι ἀνακαινιστές τῆς πατρίδος μας καὶ εἰς «μνημόσυνον αἰῶνιον».

Καὶ κλείνουμε αὐτές τίς ταπεινές μας σκέψεις, δανειζόμενοι τὸν ὥραιο καὶ εὐστοχο ἐπίλογο ἀπὸ δημοσιευμένο σημαντικό ἄρθρο τῆς ἐξαίρετης φιλολόγου κ. Μαρούλας Παπαευσταθίου-Τσάγκα στὴν ἐφημερίδα τῶν Ἰωαννίνων «Πρωϊνὸς Λόγος» (30-9-2010, σελ. 18): «Αὐτῶν τῶν σπάνιων ἀνθρώπων ἡ ζωὴ καὶ τὸ ἔργο πρέπει νὰ παρουσιάζονται πάντα μὲ ἀνυποχώρητη ὑπομονὴ μπροστὰ στὰ μάτια τῶν ἀνθρώπων καὶ ἰδιαίτερα τῶν παιδιῶν καὶ τῶν νέων, πού ἔχουν ἀκόμα τὴ δύναμη νὰ θαυμάζουν καὶ νὰ ἀγανακτοῦν.

Αὐτοὺς περισσότερο ἀπ' ὄλους, πρέπει νὰ προβάλλουν τὰ βιβλία τῆς Ἱστορίας, καὶ αὐτῶν οἱ πράξεις μποροῦν νὰ κινήσουν τίς ἀνθρώπινες ψυχές στὸ νὰ σκέφτονται, ἂν ὄχι μόνον τοὺς ἄλλους, τουλάχιστον καὶ τοὺς ἄλλους.

Ἡ πολιτεία γιὰ νὰ τιμῆσει τὸ ἔργο τους θὰ πρέπει νὰ καθιερώσει στὰ σχολικὰ βιβλία εἰδικὸ κεφάλαιο μὲ ἐκτενὴ ἀναφορά στὴ ζωὴ καὶ τὴ δράση τους, ὥστε νὰ λειτουργήσουν ὡς πρότυπα πρὸς μίμηση γιὰ τὸ ἦθος καὶ τὴ γνώση στὰ παιδιὰ».

Η ΔΙΠΛΗ ΕΦΗΒΕΙΑ

Τοῦ κ. **Ἡλίας Διαμῆ**, δρ. Θεολογίας, Μουσικοπαιδαγωγού

Ἡ ἐφηβεία εἶναι ἴσως ἡ πῶς μελετημένη καὶ ἡ πῶς πολυσυζητημένη περίοδος τοῦ ἀνθρώπου. Ὁ παιδαγωγός πού θά κληθεῖ νά ἀσχοληθεῖ μαζί της, καλὸ θά ἦταν νά ἔχει ἐκ τῶν προτέρων προειδοποιηθεῖ γιὰ μία ἐκρηκτικὴ ἡλικία, γεμάτη ἀντιφάσεις, ἀκρότητες καὶ προκλητικότητα. Τό ἴδιο καὶ οἱ γονεῖς, καλὸ θά ἦταν νά εἶναι ἐνήμεροι γιὰ βίαιη ἀνατροπὴ τῶν δεδομένων τῆς εἰδυλλιακῆς παιδικῆς ἡλικίας, μὲ ὅ,τι αὐτὸ συνεπάγεται γιὰ τὴν οἰκογενειακὴ γαλήνη καὶ ἰσορροπία.

Τό γεγονός εἶναι πὼς οἱ προειδοποιήσεις αὐτές λίγα ἀποτελέσματα φέρνουν. Ἡ ἐφηβεία εἶναι ἀπρόβλεπτη καὶ ἰδιαίτερη γιὰ κάθε ἔφηβο καὶ συλλαμβάνει τὸν ἐνήλικο

γονιό ἢ δάσκαλο πάντα ἐξαπίνης, ἔστω κι ἂν αὐτός εἶναι ἐξοπλισμένος μὲ πλοῦσια παιδαγωγικὴ ἐμπειρία.

Ἡ ἐφηβεία ἀποτελεῖ ὄντως μία περίοδο κρίσεως, μὲ ὅ,τι ὑπονοεῖ αὐτὴ ἡ πολυσήμαντη λέξη. Στους καιρούς μας, ἡ κρίση ἔχει συνδυαστεῖ κυρίως μὲ τὴν ἀστάθεια, τὴν ἀνατροπὴ καὶ τὴν οἰκονομικὴ δυσκολία. Ὑπάρχει ὅμως μία πολὺ εὐρύτερη ἐρμηνεία τοῦ ὄρου: Ἡ λέξη «κρίση» ἐκφράζει τὸ γεγονός τῆς ἀξιολόγησης πράξεων καὶ ἐπιλογῶν, τὴν ἀνάγκη δοκιμασίας τῶν ἀντοχῶν ἐνὸς συστήματος, καθὼς καὶ τὴν ἀνάγκη ἐτοιμότητος ἀναπλασίωσης, ἀλλαγῆς πορείας καὶ ἀποδοχῆς νέων δεδομένων.

Μὲ τὴν πολυεπίπεδη αὐτὴ ἔννοια, ἡ ἐφηβεία ἀποτελεῖ ὄντως περίοδο κρίσης,

πρώτα για τον ίδιο τον έφηβο. Ο άνθρωπος, στην ηλικία αυτή βιώνει με ραγδαίο ρυθμό αλληπάλληλες ανατροπές. Δεν είναι μόνον οι νοητικές, ψυχικές και πνευματικές δυνατόμεις, οι οποίες βρίσκονται σε μία διαρκή κινητικότητα και ύφιστανται διαρκείς ανακατατάξεις. Είναι ακόμη και οι σωματικές αλλαγές, οι οποίες τον φέρνουν πολλές φορές σε δυσκολία να αναγνωρίσει τό ίδιο του τό σώμα, ακόμη και τήν ίδια του τή φωνή. Η συναρπαστική, αλλά και έπώδυνη αυτή ρευστότητα αναζητᾶ έπειγόντως σταθερές.

Η υγιής χριστιανική πνευματικότητα μπορεί να μεταβάλλει τον διπλό διάλογο μέ τον έφηβο και τήν προσωπική έφηβεία σε μείζονα εύκαιρία.

Σέ έναν κόσμο πού δονείται από αλλαγές, τά έρωτήματα για σταθερότητα, διαχρονικότητα και απολυτότητα δεν αποτελούν άπλως φιλοσοφικές αναζητήσεις, αλλά βαθύτατη ύπαρξιακή ανάγκη συγκρότησης και επίβίωσης.

Η ένιοτε ένοχλητική και συχνά αυθάδης –για τούς άπειρους γονείς ή δασκάλους– άπαίτηση για άτράντακτη τεκμηρίωση και ή άμφισβήτηση ακόμη και τών πλέον αυτονόπτων μέχρι χθές άρχων και άξιων ύποκρύπτει μία άδήριτη ανάγκη για ένα άκλόνητο σημείο έκκίνησης μίας ύπαρξης, πού ξεκινάει ένα ταξίδι μέ προορισμό «τό άπειρο κι ακόμη παραπέρα», όπως άκούστηκε στό γνωστό καρτούν TOY STORY τής Disney. Τό Άρχιμήδειο «δός μοί πά στῶ και τᾶν γᾶν κινάσω» (δηλαδή δός μου κάπου να πατήσω και θά σου μετακινήσω όλη τή γῆ) περιγράφει μέ τόν περιεκτικότερο τρόπο τήν άγωνία, αλλά και τό μεγαλειό τής έφηβείας.

Αυτή ή έφηβική κρίση, πού τόσο έχει άπασχολήσει παιδαγωγούς και ψυχολόγους, δεν έξαντλείται μόνον στόν έφηβο. Έμπλέκει και τούς ένηλικους, μέ τούς διάφορους ρόλους, πού έχουν αναλάβει –μητρικό, πατρικό, παιδαγωγικό–, για τούς όποιους άποτελεῖ επίσης περίοδο κρίσης. Η βιαιότητα μίας ύπαρξης –ένός ή μιάς έφήβου– πού τά όρια τής μέχρι τώρα ζωῆς του δεν τόν χωροῦν πλέον και όρμα να διαρρήξει τό κέλυφος τής παιδικότητας, δοκιμάζει παράλληλα και τήν άντοχή, τήν ώριμότητα και τήν έτοιμότητα τών «μεγάλων». Τήν ώρα τής άμφισβήτησης, ένιοτε βίαιης και παράλογης, ό γονιός ή ό δάσκαλος όδηγούνται άναπόφευκτα σε μία αυτοκριτική ως προς τό περιεχόμενο τής διαπαιδαγώγησης πού προσέφεραν ως τώρα, αλλά και σε μία δοκιμασία έπανασχεδιασμού της, προκειμένου να επιτύχουν τούς σκοπούς της. Άκόμη όμως και αυτοί οι σκοποί, εκ τών πραγμάτων βρίσκονται υπό διαρκή αναθεώρηση. Ο έλικρινής ένήλικος αναγνωρίζει πώς πολλοί από τούς σκοπούς αυτούς προϋπάρχουν ακόμη και πριν τή γέννηση του παιδιού. Τό οικογενειακό, κοινωνικό και άξιακό πλαίσιο έχει κατασκευαστεί για τόν έφηβο πριν και χωρίς τόν έφηβο, ή προσαρμογή του δέ σ' αυτό άποτελεῖ τήν προς τά έξω άπεικόνιση μίας επιτυχούς συνέχειας ήθους, άρχων και κοινωνικής καταξίωσης. Μέ άλλα λόγια, πολλοί γονείς αισθάνονται πώς ή διαμόρφωση τών παιδιών τους άποτελεῖ μία τρόπον τινά διαδικασία άξιολόγησης τών ίδιων στά μάτια του κοινωνικού συνόλου. Μέ τά δεδομένα αυτά, ή έφηβική άμφισβήτηση και αναπλαισίωση ενεργοποιεί στόν ένήλικο τήν άγωνία έπίτευξης δικών του στόχων και δικών του επιδιώξεων.

Ός εκ τούτου, ή περίοδος αυτή επανακαθορίζει και τή σχέση τών δύο γενεών, γεγονός καθόλου επιφανειακό και καθόλου άνώδυνο. Όταν ό πατέρας και ή μητέρα, επί 13 ή 14 χρόνια πάσχισαν να άποσπάσουν από τό παιδί τους τήν ύπογραφή του σε

ένα μονομερές συμβόλαιο συμμόρφωσης και μάλιστα με διαδικασίες γεμάτες κόπο, ξενύχτια, αγωνίες, απάρνηση τόσων και τόσων προσωπικών στιγμών και όλα εκείνα που μόνον ένας γονιός γνωρίζει, δέν μπορεί παρά να είναι όδυνηρή ή στιγμή, κατά την οποίαν ο άγνωστος –όπως είπαμε– ακόμη και για τον ίδιο του τον έαυτο έφηβος καθίσταται άγνωστος και για τον ίδιο τον γονιό του, ο οποίος με τρόπο άκουει μέσα του ένα βασανιστικό έρώτημα όλο και συχνότερα:

«Είναι αυτό παιδί μου;»

Είναι ένα έρώτημα που γίνεται τόσο έντονο, όσο ο γονιός έπιμένει στην ψευδαισθηση –γιατί περί ψευδαισθήσεως πρόκειται– πώς έχει ένωπιόν του μία ανθρώπινη ύπαρξη πλήρως έλεγχόμενη από εκείνον, την οποίαν όνομάζει «παιδί του», με τό ίδιο περιεχόμενο που δίνει στην περιουσία ΤΟΥ ή την καριέρα ΤΟΥ. Σέ έποχές μάλιστα, όπου είσαι ό,τι έχεις, ο άμφισβητίας έφηβος ανατρέπεται βεβαιότητες και ασφάλειες του γονιού και καλεϊ σέ αλλαγή ματιάς, αλλαγή στάσης, αλλαγή νοοτροπίας, κοντολογίς σέ μία ολοκληρωτική και αναπόδραστη μετάνοια.

Όσο ή κρίσιμη αυτή περίοδος έμπλέκει δύο συνομιλητές –τόν έφηβο και τον ένήλικο–, ή δυσκολία είναι σαφής, δέν παύει όμως να είναι διαχειρίσιμη. Τά πράγματα όμως «άγριεύουν», όταν στον διάλογο αυτόν έμπλέκεται και ένα τρίτο πρόσωπο: Ο κρυμμένος μέσα στον ένήλικο έφηβος.

Η παρουσία αυτού του προσώπου συνήθως άγνοείται, κυρίως διότι ή έφηβεία έκλαμβάνεται άπλως και μόνον ως μία περίοδος της ζωής, ενώ στην πραγματικότητα πρόκειται για μία κατάσταση. Μία κατάσταση, ή οποία, άλλοτε μέ φανερό και άλλοτε μέ ύπολανθάνοντα τρόπο παραμένει ισόβια, διατηρώντας αυτόν τον κρυμμένο έφηβο ως συνομιλητή, ένιοτε μάλιστα όργισμένο, παραπονεμένο ή και βαθύτατα πληγωμένο. Τί είναι όμως εκείνο, που συντελεϊ σ' αυτήν την διαρκή ...έγκατάσταση;

Όπως είπαμε, ή έφηβεία έχει ως βασικό

χαρακτηριστικό την υπέρβαση των προαποφασισμένων από τους ένήλικες πλαισίων και την άναζήτηση μίας διαδρομής που όδηγεϊ σέ μία προσωπική ουτοπία. Και όταν λέμε ουτοπία έννοούμε μία πατρίδα που όλα δείχνουν πώς είναι ανέφικτη, δέν παύει όμως να είναι θελκτική, τόσο θελκτική που θά άξιζε γι' αυτήν ο κάθε ήρωισμός και ή κάθε θυσία. Ο έφηβος δέν άνέχεται τίς ένδιήμεσες άποχρώσεις και τους συμβιβασμούς. Στο όπτικό του πεδίο κυριαρχεί τό μαύρο και τό άσπρο. Σέ ένα κόσμο βυθισμένο στή

Η έφηβεία έκλαμβάνεται άπλως και μόνον ως μία περίοδος της ζωής, ενώ στην πραγματικότητα πρόκειται για μία κατάσταση.

σχετικότητα και στην άσυνέπεια, ο έφηβος αυτοανακηρύσσεται ήπότης του ίδανικού και του τελείου, οϊκτίροντας και περιφρονώντας την συμβιβασμένη και χλιαρή περασμένη γενεά. Όταν όμως έρθει ή ζωή να έπιβάλλει και σ' αυτόν όλες τίς άποχρώσεις του γκρι, ο έφηβος ίσως φανεί πώς ανακόπτει την όρμη του, ουδέποτε όμως βουβαίνεται ολοκληρωτικά.

Στην πραγματικότητα ή έφηβεία άποτελεί περίοδο ένηλικίωσης της φωνής της συνείδησης αλλά και του πόνου, του ήρωισμού αλλά και της ματαίωσης, ή οποία δέν θά πάψει ποτέ να άκούγεται, έστω και άν από πάνω της συσσωρευτούν στρώματα ύποχωρήσεων και ρεαλισμού. Ίσως ή έντασή της άτονήσει, έρχεται όμως ή στιγμή, που ή έφηβεία του τέκνου ή του μαθητή δίνει σ' αυτή την ισχνή φωνή την ευκαιρία μίας ρεβάνς. Βεβαίως ή έφηβεία δέν άποτελεί μόνον περίοδο –μάλλον κατάσταση– ήρωισμού. Συνοδεύεται από άκυρώσεις,

διαψεύσεις, πόνο από τή σύγκρουση του ιδεώδους με τό πραγματικό –αυτό κι ἄν εἶναι πόνος– καί γενικά καταστάσεις, πού χαράσσονται με τρόπο ἐπώδυνο πάνω στην ἐφηβική ψυχή, ἀφήνοντας στίγματα καί οὐλές. Γι' αὐτό καί ἔάν ὁ ἐνήλικος ἀντέξει τά τέστ ἀντοχῆς, στά ὁποῖα ὁ ἔφηβος θά τόν ὑποβάλλει καί βρεῖ τό θάρρος, ἀλλά καί τή σοφία νά μὴν ἐμπλακεῖ σέ ἕνα μάταιο ἀγώνα ἐπιβολῆς μαζί του, θά καταφέρει νά ἀκούσει τρία ἐρωτήματα, προερχόμενα ἀπό τά κατάβαθα τῆς δικῆς του ὑπαρξης, ἐκεῖ πού κρύβεται ὁ προσωπικός ἔφηβος:

ΘΥΜΑΣΑΙ;

ΠΩΣ ΤΟ ΑΝΤΕΞΕΣ;

ΤΟ ΞΕΠΕΡΑΣΕΣ;

Ἡ ἐπιστροφή στην προσωπική ἐφηβεία –ἢ μάλλον ἡ ἀνάδυσή της– ἀποτελεῖ διαδρομή πού ἐμφορεῖται ἀπό συναισθήματα ὀδύνης, ἀλλά καί μεγαλείου, μεγαλείου ἀλλά καί ὀδύνης. Καί αὐτό, διότι καμία ἐφηβεία δέν ὑπῆρξε χωρίς στόχο τήν κορυφή τοῦ ἀπολύτου, ἀλλά καί καμία ἐφηβεία δέν ὑπῆρξε πού νά ἐπέτυχε πλήρως τόν στόχο της. Τό μεγαλεῖο τῶν ὀραματισμῶν καί τῶν ἀγῶνων της πάντα συμπορευόταν καί πάντα θά συμπορευεῖται με τήν πίκρα τοῦ ἀνεκπλήρωτου καί τήν ὀδύνη τῶν ἀκυρώσεων, ὅπως καί ὁ ἥρωισμός της πάντα συμπορευόταν καί πάντα θά συμπορευεῖται με ἥτιες ἀναπόφευκτες, προτιμητέες ὁμως πάντοτε ἀπό συμβιβασμούς καί συνθηκολογήσεις. Καί μάλιστα, μιά καί μιλάμε γιά ἥρωισμό, δέν εἶναι λίγες οἱ φορές, πού οἱ ἐφηβικοί ἥρωισμοί ὑπῆρξαν καί οἱ μοναδικές ἔνδοξες στιγμές μίας ὀλόκληρης ζωῆς.

Ἡ διαχείριση τῆς ὀδύνης τῆς προσωπικῆς ἐφηβείας ἐκ μέρους τοῦ ἐνηλίκου θά διαμορφώσει καθοριστικά τό πλαίσιο τοῦ διαλόγου με τήν ἐφηβική περίοδο τοῦ ἐφήβου. Ἡ ἀναμνηση τῆς περιόδου ἐκείνης, ἡ ἐκ νέου ἐνεργοποίηση τῆς ὀδύνης τῆς χειραφέτησης, τῆς κοινωνικοποίησης καί τῆς διαμόρφωσης μίας ἀξιακῆς κλίμακας, κυρίως ὁμως ἡ ἀναγνώριση καί ἡ ἀποδο-

χή τῶν ἀναπόφευκτων μικρῶν ἢ μεγάλων ἐκκρεμοτήτων πού παραμένουν ἐναργεῖς δύο ἢ καί τρεῖς δεκαετίες ἀργότερα, θά καθορίσουν τήν ἐκτίμηση ἢ τήν ἀπαξίωση, τό κύρος ἢ τήν ἀπογοήτευση, τήν ἐμπνευση, τήν ὀργή πού θά προκαλέσει στόν διαπαιδαγωγούμενο ἔφηβο γιό ἢ θυγατέρα, μαθητή μαθήτρια ὁ ἐνήλικος/η παιδαγωγός, γονιός ἢ δάσκαλος. Γι' αὐτό καί ἡ διαπαιδαγωγή τοῦ ἐφήβου ἀποτελεῖ διαδικασία διπλή καί μάλιστα διαδραστική, με ὅλα τά ἐνδεχόμενα ἀνοιχτά. Πιθανόν νά ἀποτελέσει αἰτία χαρᾶς, γιά μὲν τόν ἔφηβο, χαρᾶς τοῦ παρθενοῦ πετάγματος στόν οὐρανό

Ἡ εὐγνωμοσύνη ἀποτελεῖ τό χαρακτηριστικό τοῦ ἔφηβου πού εὐλογήθηκε ἀπό ἕναν ἐνήλικο –πατέρα ἢ δάσκαλο– καί ἄνοιξε τά φτερά του, χωρίς νά βρεῖ ἐπιδετικότητα καί ἀποδάρρυνση κατά τήν ὥρα τῆς ἀμφισβήτησής του.

τῆς αὐτοπραγμάτωσης, γιά δέ τόν ἐνήλικο, χαρᾶς μίας ἐπιστροφῆς σέ στιγμές ἀντίστοιχες. Εἶναι ὁμως ἀλήθεια πῶς ἡ ἴδια διαδικασία ἐμπεριέχει τόν κίνδυνο νά ξαναβοῦν οἱ «σκελετοί» ἀπ' τίς ντουλάπες, μέσα στίς ὁποῖες καταχωριάστηκαν κάποτε βιαστικά πληγές καί ἐφιάλτες. Τό ξαναντάμωμα μαζί τους ἀπαιτεῖ θάρρος, νηφαλιότητα καί σωστή ἀξιοποίηση τῆς σοφίας, πού οὕτως ἢ ἄλλως ἐπιφέρει ἡ ζωή. Χωρίς αὐτές τίς προϋποθέσεις, ὁ ὑπό διαπαιδαγώγησιν ἔφηβος εἶναι πολύ πιθανόν νά εἰσπράξει ἀδικαιολόγητη καί ἄκρως ἀπογοητευτική

συμπεριφορά, ένα μίγμα επιθετικότητας, απόρριψης και ένοχοποίησης, σέ σημείο πολλές φορές νά αισθάνεται πώς ό πάλοι ποτέ μυθοποιημένος γονιός ή δάσκαλος τής παιδικής του ήλικίας δέν εΐναι παρά ένας έφηβος, πίο έφηβος κι άπ' αυτόν τόν ίδιο. Άν όμως αυτή ή εκ νέου συνάντηση του ένήλικου μέ κάποιους νεκροζώντανους έφηβικούς έφιάλτες πραγματοποιηθεΐ μέσα σέ ένα πλαίσιο έσωτερικής συμπιλίωσης, ύπερπφάνειας γιά κάποιες έφηβικές μάχες πού δόθηκαν μέ ήρωισμό και πόνο, άποδοχής έσωτερικών τραυμάτων ως παρασήμων άπό μάχες, τών όποιων οί παρελθοντικές όδύνες έτεκαν τήν ώριμότητα του παρόντος, ό διαπαιδαγωγούμενος έφηβος, πίσω άπό τήν πολλές φορές έπιβεβλημένη άπό τήν ήλικία και τόν κοινωνικό περίγυρο άμφισβήτηση, θά κολυμπήσει πανευτυχής σέ μία καθάρια θάλασσα άποδοχής και έπιβράβευσης.

Άπό τήν εύτυχή έκβαση τής συνάντησης μέ τόν κρυμμένο του έφηβο μέσω τής συνάντησης μέ τό έφηβο παιδί του ή μαθητή του, ό γονιός ή ό δάσκαλος θά αναθερμάνει και πτυχές τής προσωπικότητάς του, οί όποιες συνδέονται άρρηκτα μέ τήν

ξεχασμένη του έφηβεία. Όπως έπισημαΐνει και ό τομέας τής σύγχρονης έπιχειρηματικότητας, κατά τήν άναζήτηση του άποτελεσματικού ήγέτη, τό έσωτερικό παιδί χαρακτηρίζεται άπό ιδιότητες και δεξιότητες πολύτιμες αλλά και δυσεύρετες στή σύγχρονη κοινωνία, όπως ό ένθουσιασμός, ή δημιουργική φαντασία, ή λελογισμένη διακινδύνευση, ή έμπνευση τής ομάδας και πάνω άπ' όλα, ή όρεξη γιά ζωή και ή δυνατότητα άνακάλυψης τής χαράς, άκόμη και στις πίο τετριμμένες δραστηριότητες. Γιά νά μή μιλήσουμε γιά τήν καλλιτεχνική ευαισθησία και τήν αισθητική άπόλαυση. Γιά τόν χώρο αυτό –τής έπιχειρηματικότητας– ό πρώτος άνασταλτικός παράγοντας τής έκπλήρωσης ενός όράματος άπό ένα άτομο ή μία ομάδα εΐναι ή κόπωση άπό τήν καθημερινή ρουτίνα και ή άνία. Τό λυπηρό εΐναι, πώς ή άνία αυτή διαποτίζει άπό πολύ νωρίς, όχι μόνον τούς έπαγγελματικούς χώρους, αλλά και τίς σχολικές τάξεις. Ή αίτία της έχει έν πολλοίς έντοπιστεΐ: Εΐναι ή άδρανοποίηση μερών του έσωτερικού έαυτού, όπως ή δημιουργικότητα και ή φαντασία και ό ύπερτονισμός άλλων, όπως ή άπομνημόνευση και ή διεκπεραίωση.

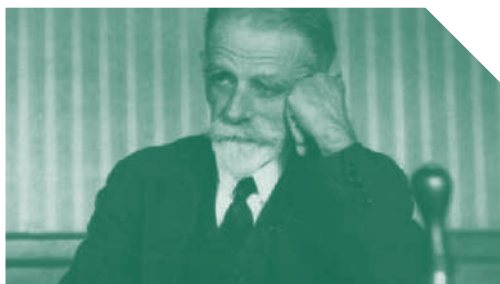
Αντιλαμβάνεται λοιπόν κανείς, πώς ή ανάδυση του έσωτερικού εφήβου, πέραν της προοπτικής που άνοιγει ως προς την διαπαιδαγώγηση, επιφέρει καί ευρύτερες ευεργετικές συνέπειες στην καθημερινότητα του ενήλικου. Ένας ξεχασμένος έφηβος περιμένει να έμπλουτίσει την καθημερινότητα, να της προσδώσει νέες –κατ’ ουσίαν ξεχασμένες– διαστάσεις, να όδηγήσει σε νέου τύπου σχέσεις με πρόσωπα καί πράγματα, να ξαναζωντανέψει λησμονημένες, ίσως καί χλευασμένες καταστάσεις, όπως ή συγκίνηση, ή χαρά του παιχνιδιού, ή ανιδιοτέλεια καί πάνω απ’ όλα, ή ευγνωμοσύνη. Αυτή ή τελευταία άποτελεῖ τό χαρακτηριστικό του έφηβου που εύλογήθηκε από έναν ενήλικο –πατέρα ή δάσκαλο– καί άνοιξε τά φτερά του, χωρίς να βρεῖ επιθετικότητα καί αποθάρρυνση κατά την ώρα της άμφισβήτησής του.

Σέ όλα αυτά την διαδικασία, ή υγιής χριστιανική πνευματικότητα μπορεί να μεταβάλλει τον διπλό διάλογο με τον έφηβο καί την προσωπική έφηβεία σε μείζονα εύκαιρία. Στην πραγματικότητα, ό κάθε έφηβος ζητάει μία εύλογία, που ίσοδυναμεί με άπελευθέρωση. Την εύλογία αυτή μπορεί να την παραχωρήσει μόνον ό συμφιλιωμένος με την έφηβεία του ενήλικος. Ό οἶκος του Πατρός άποτελεῖ τή μήτρα που μας εκβάλλει, αλλά καί τον προορισμό μας. Υπάρχει περίπτωση, ένας άνθρωπος να μὴν επιστρέψει ποτέ ξανά στο πατρικό του. Τό κουβαλάει όμως μέσα του, γιατί μέσα σ’ αυτό μετέβη από την παιδικότητα στην έφηβεία, πάνω σε αυτό «πάτησε» για να κερδίσει την ενηλικίωσή του, αυτό είναι που βρίσκεται στον πυρήνα της διαμόρφωσής του. Τό αν τόλμησε την ρήξη με αυτό, τό αν τό αισθάνθηκε αρκετά στέρεο, ώστε να εκτιναχθεί προς τή δική του ώριμηση, κυρίως όμως εάν εύλογήθηκε κατά τή φυγή του από αυτό, θά άποτελέσουν τον καθοριστικό παράγοντα διαχείρισης της έφηβείας της επόμενης γενιάς εκ μέρους του. Δέν

υπάρχει ενηλικίωση χωρίς «οἶκο πατρός». Μόνον που εκεί, όπως μας περιγράφει ή όνομαζόμενη παραβολή του άσώτου –κατ’ ουσία όμως παραβολή του σκληρόκαρδου άδελφου– φιλοξενούνται δύο τύποι εφήβων, ανεξαρτήτως ηλικίας. Για τον πρεσβύτερο, ό οἶκος αυτός άποτελεῖ φυλακή έγκλωβισμού στην όργανισμένη έφηβεία καί τροχοπέδη ενηλικίωσης. Ό Πατέρας είναι κυρίως δεσμοφύλακας, κύριος δικαίου, φορέας άμείλικτων αξιών, γενάρχης ένοχής καί ρόλος έξουσίας. Ό γιός του πρεσβύτερου γιού θά ύποσει όλα αυτά την όργη καί ουσιαστικά θά πρέπει να έπωμιστεί την ευθύνη καί τό βάρος μιας διπλής ώριμησης: της δικής του καί του γονιού του. Για τον νεώτερο όμως, τον έπονομαζόμενο καί άσωτο, ό Πατέρας άποτελεῖ άγκαλιά άποδοχής, ενθάρρυνσης για προσωπική ανάπτυξη, φίλτρο άποενοχοποίησης, δότη καί όχι μανιακό υπερασπιστή έξουσίας. Ό γιός του νεώτερου γιού δέν θά μείνει χωρίς άνατροφή-άλλοίμονο! Όταν όμως έρθει ή ώρα της έφηβικής έκτίναξης, θά εύλογηθεί με καμάρι από τον γονιό του καί θά συγκρατήσει για πάντα την γλυκιά άποδοχή ενός Πατέρα που ξέρει να έμπιστευεται, να έλπίζει καί να περιμένει. Αυτή ή δεύτερη αἴσθηση του σεσωσμένου τελικώς νεώτερου γιού, είναι που διαποτίζει όλες τις σελίδες των Πατέρων μας καί γλυκαίνει άβάσταχτα την Όρθόδοξη παράδοσή μας.

Όποιος αξιώθηκε να λάβει έμπειρία του πατρικού βλέμματος που μας ακολουθεί από την πρώτη στιγμή της γέννησης μας, βλέμμα γεμάτο έπαινο, αλήθεια, εν άγάπη κριτική, έμπιστοσύνη καί ενθάρρυνση μετά τά «σκουντουφλήματα» μιας διαρκούς έφηβείας που μας ακολουθεί, είναι σε θέση να άποτελέσει πιστή εικόνα της θείας Πατρότητας καί της θείας διαπαιδαγώγησης για τον έφηβο κάθε εποχής που διψάει άποδοχή, ήρωισμό καί ζωή πλημμυρισμένη από φως.

Ο ΔΑΣΚΑΛΟΣ ΚΑΙ Η ΕΠΟΧΗ ΜΑΣ*

Τό παιδαγωγικό ἔργο, θεία και ἀληθινή ἀποστολή, εἶναι πάντοτε δύσκολο και πολὺπλευρο, γιατί ἀποβλέπει στήν ἀγωγή τοῦ ἀνθρώπου. Ὁ Δάσκαλος ὄλων τῶν ἐποχῶν τοῦ παρελθόντος, προερχόμενος μέ τῆς φτώχειας τό σφυρί, μετέβαλε τό δικό του, τῶν παιδιῶν του και τοῦ Λαοῦ τόν πόνο σέ τραγούδι ἐνθουσιασμοῦ, αἰσιοδοξίας και πίστεως. Μέ τήν ψυχή και τό πνεῦμα Του, διατήρησε, παρά τίς πικρίες, τίς θλίψεις και τίς δοκιμασίες, ἀλώβητη τήν ἑλληνική ψυχή, ἐκράτησε ὑψηλά τά ζώπυρα τοῦ Γένους και τά λάβαρα τῶν ἐθνικῶν παλμῶν και διαφύλαξε τίμιο τόν Ἀνθρωπο και ἄμωμη τήν Ἐλευθερία.

I. Τό χτές

Ὄταν τό Ἔθνος, ὕστερ' ἀπό ἀγῶνες και θυσίες, ἀπέκτησε κρατική ὑπόσταση, ὁ Δάσκαλος, συνεχίζοντας τό ἔργο τῶν πρό αὐτοῦ Δασκάλων τοῦ Γένους δαπανήθηκε ὀλοκλήρος γιά τήν πνευματική και κοινωνική ἀναγέννηση Του. Μέσα σέ μιᾶ ἀδιάφορη και καθυστερημένη Κοινωνία, σέ μιᾶ δουλική και ἀπαράδεκτη ἀτμόσφαιρα, μέ φοβερή ἔλλειψη κρατικῆς ὀργανώσεως και

ὕλικῶν μέσω, χωρίς διδακτήρια, μέθοδο και σύστημα ἐργασίας, μέ πενιχρή μισθοδοσία και χωρίς μονιμότητα, ταπεινωμένος και περιφρονημένος, παράπαιε στήν ἐπαγγελματική πορεία του.

Χρειάστηκαν δεινοί και μακροχρόνιοι ἀγῶνες, κόποι και μόχθοι πολλοί γιά ν' ἀνορθωθεῖ ἡ Λαϊκή Παιδεία (ὡς Παιδεία τοῦ Λαοῦ) και ν' ἀποκατασταθεῖ, μέσα στό κοινωνικό σύνολο, τό ὑψηλό, τίμιο και εὐγενικό δασκαλικό ἔργο. Ὁ Δάσκαλος ἔγινε ὁ λειτουργός τῆς Παιδείας, ὁ πρῶτος μάρτυρος και ἥρωας τοῦ ἐθνικοῦ μεγαλείου και ἡ ἰσχυρότερη κραυγή γιά τήν ἐθνική και πνευματική ἀνόρθωση, σέ τρόπο, ὥστε νά μπορούμε καθ' ὑπερβολήν νά ποῦμε, ὅτι τά ἡρωϊκά κατορθώματα τῶν πολέμων 1912-1913 και 1940 εἶναι δικό του ἔργο, πού φέρνει τή σφραγίδα τῆς ἀρετῆς, τῆς ἀλήθειας και τῆς γνησιότητας, τῆς διδαχῆς μέ τήν Ἱστορία τοῦ ἐθνικοῦ μεγαλείου και τῆς ἑλληνοχριστιανικῆς παράδοσης και πολιτισμοῦ.

Τό Ἔθνος γιά νά ὀρδοπατήσει, νά ἐπανέλθει ἡ χώρα μας στό προσκήνιο ὡς ὁ ἱστορικός πυλώνας τῆς διαμόρφωσης τοῦ πιό ἀνδεκτικοῦ και διαδεδομένου πολιτισμοῦ στήν ἀνθρώπινη ἱστορία, χρειάζεται τόν φωτισμένο και ἐμπνευσμένο ἀπό τά ἑλληνοχριστιανικά ἰδανικά Δάσκαλο.

* Ἐκ τοῦ Ἀρχείου τῆς Χ.Ε.Ε.Λ. Ἐπικαιροποιημένο ἀπό τή Σύνταξη.

II. Μετά τόν πόλεμο

Ἡ μεταπολεμική Ἑλλάδα ἦταν ζύμη στά δάχτυλα τῶν Ἑλλήνων Δασκάλων, πού ἔπρεπε νά τήν πλάσουν. Ἐπρεπε τά ἐρείπια ν' ἀνακοδομηθοῦν καί τά πένθη νά καλυφθοῦν μέ τίς δάφνες τῆς νίκης. Στά ἅγια ἑλληνικά χώματα ἡ δόξα, ἀχώριστη σύντροφος τῶν ἐθνικῶν ἀγώνων, βαδίζει ἀδελφωμένη μέ τή θυσία. Καί ἡ Παιδεία, κοινωνική λειτουργία, πού διατηρεῖ καί μεγαλώνει τή φωτιά τοῦ Προμηθέα, φῶς καί χρέος στό παρελθόν, στό παρόν καί στό μέλλον, πλούσια καί ἀνεξάντλητη πηγή προόδου, συγκινήσεων καί ἐμπνεύσεως γιά τόν "Ἑλληνα Δάσκαλο, ἔπρεπε νά ὑψωθεῖ καί νά γίνει ἄγγελος νέων ἡμερῶν καί ἀνθρωπίνων προσανατολισμῶν.

III. Στήν ἐποχή μας

Ἡ διαδρομή τοῦ χρόνου μᾶς ἔφερε στούς σημερινούς πικρούς, χαλεπούς καί ταραγμένους καιρούς μας, μέ τά πολύμορφα προβλήματα καί τά συγκλονιστικά γεγονότα. Κρίσιμο τό παρόν, κρισιμότερο τό μέλλον. Ὄρα τοῦ λαλεῖν. Ἡ ὄψη τοῦ κόσμου ἔχει μεταβληθεῖ, μέσα σέ φοβερούς σπασμούς. Τό πνεῦμα ἀργοπεθαίνει, ὑπό τίς λοιδωρίες τῶν ἀγαθῶν καί τῶν ἀναξίων καί μέσα στό πανδαιμόνιο τῶν κορυβαντιῶντων στοιχείων τῆς καταστροφῆς. Ζοῦμε τή μεγάλη περιπέτεια τοῦ αἰῶνα μας καί ἀκοῦμε τούς ἦχους τῶν σειρήνων τῆς σκληρῆς δοκιμασίας.

Δέν εἶναι ὑπερβολή νά θυμηθοῦμε τόν Παλαμᾶ:

**«Σβησμένες ὄλες οἱ φωτιές
οἱ πλάστρες μέσ' στή χώρα».**

Ἀλλά καί πάλι, στή διαδρομή τῆς Ἱστορίας, ὁ Δάσκαλος καλεῖται στήν πρώτη γραμμή. Ὑπῆρξε πάντοτε διδάχος. Ἡ ἅγια μορφή, ἡ ἥρωϊκή προσωπικότητα, ἡ θυσιαστική προσήλωση στό ἔργο, ὁ ζωντανός λύχνος καί ἡ καρδιά τῆς Παιδείας καί τοῦ Ἔθνους. Ἡ μοῖρα τοῦ Ἑλληνικοῦ Σχολείου εἶναι ἡ

μοῖρα τῆς Ἑλλάδος. Ἀκούγοντας ἔναυλα τήν δασκαλική φωνή τοῦ παρελθόντος, ὀφείλει νά διαφυλάξει ἀμόλυντα τά ἱερά καί τά ὄσια τῆς Πατρίδας καί νά δράσει δημιουργικά γιά νέες ἐξορμήσεις. Μορφωτής νέων ψυχῶν καθίσταται ἕνας ἥρωας νέων καιρῶν καί τῆς πατρίδας μας, ὀφείλει νά σταθεῖ ὄρθιος καί ἀκλόνητος στήν ἀποστολή Του.

Ἀπ' τό ὕψος τῆς ἔδρας του, ἀπ' τήν ὁποία ἡ ἐκτοξευόμενη φωνή του ἀκούγεται καθαρά καί ἀποτελεσματικά, σκορπίζοντας, εὐεργετικά, ἠθικές καί κοινωνικές ἀρετές. Πρέπει νά βοηθήσει τούς νέους καί τίς νέες νά διαβοῦν τήν πυρρίκαυστη ζώνη καί νά διαπλεύσουν τόν ταραγμένο ὠκεανό τῶν καιρῶν μας. Τό φῶς τῆς Ὁρθοδοξίας θά λάμψει σέ ὀλόκληρη τήν ἀνθρωπότητα καί ὁ Ἑλληνισμός θά γίνει τό προζύμι τῆς ἀναστάσεως. Εἶναι ἐπικαιροί πάλι οἱ στίχοι τοῦ ποιητῆ μας:

**«Ἀγκαλιαστῆτε, ἀδέλφια, ὀρθοί! Μέ
μιά καρδιά, μιά γνώμη Δικαιοσύνη,
βρόντηξε καί λάμψε, προκοπή!».**

Κάτω ἀπ' αὐτές τίς συνθήκες, τό Ἔθνος γιά νά ὀρθοπατήσει, νά ἐπανέλθει ἡ χώρα μας στό προσκήνιο ὡς ὁ ἱστορικός πυλώνας τῆς διαμόρφωσης τοῦ πιό ἀνθεκτικοῦ καί διαδεδομένου πολιτισμοῦ στήν ἀνθρώπινη ἱστορία, χρειάζεται τόν φωτισμένο καί ἐμπνευσμένο ἀπό τά ἑλληνοχριστιανικά ἱδανικά Δάσκαλο. Δάσκαλο ὅλων τῶν βαθμίδων ἐκπαίδευσης, ἀλλά κυρίως τῆς Πρωτοβάθμιας. Ἐκεῖ πού μπαίνουν τά θεμέλια, οἱ ἀκρογωνιαῖοι λίθοι πού διαμορφώνουν τήν προσωπικότητα.

ΣΥΝΑΝΤΩΝΤΑΣ ΤΟΥΣ ΕΠΤΑΝΗΣΙΟΥΣ ΛΟΓΟΤΕΧΝΕΣ ΣΤΑ ΑΝΑΓΝΩΣΤΙΚΑ ΒΙΒΛΙΑ ΤΟΥ ΔΗΜΟΤΙΚΟΥ ΣΧΟΛΕΙΟΥ

Τῆς κ. **Θεοφανείας Σιούτη**, Δρ. Παιδ. Ἐπιστημῶν,
τ. Σχολ. Σύμβ. Π/θμιας Ἐκπ.

Τό τελευταῖο διάστημα παρατηρεῖται ἔντονο ἐνδιαφέρον γιά τήν μελέτη τῶν σχολικῶν ἐγχειριδίων καί ἰδιαίτερα γιά τά ἀναγνωστικά τοῦ Δημοτικοῦ Σχολείου. Καί τοῦτο πρωτίστως γιατί μέσα ἀπό τίς σελίδες τους ἀπεικονίζονται ἀνάγλυφα, ἀνάμεσα σέ πολλά ἄλλα, οἱ ἰδεολογικές συνιστώσες καί οἱ κατευθυντήριες γραμμές τῆς ἐκάστοτε ἐκπαιδευτικῆς πολιτικῆς.

Στήν παρούσα ἔρευνα ἐξετάζεται-παρουσιάζεται ἡ θέση τῶν Ἐπτανησίων δημιουργῶν στά ἐγχειρίδια τῆς τελευταίας ἐξηκονταετίας καί ἐπιχειρεῖται μία πρώτη ποσοτική καί ποιοτική ἀνάλυση τῶν δεδομένων, τά ὁποῖα βιβλιογραφοῦνται καί εὐρετηριάζονται ἐξαντλητικά, ὥστε νά βρίσκονται ἀνά πάσα στιγμή στή διάθεση κάθε ἐνδιαφερόμενου. Καταβλήθηκε προσπάθεια προκειμένου τό δείγμα τοῦ συγκεντρωθέντος ὑλικοῦ νά παρουσιάζει ἱκανοποιητικό βαθμό πληρότητας.

Ἡ συστηματική μελέτη τῶν σχολικῶν ἐγχειριδίων –καί εἰδικότερα τῆς λογοτεχνικῆς παραγωγῆς πού ἀνθολογεῖται στίς σελίδες τῶν ἐγχειριδίων τῆς νεοελληνικῆς γραμματείας– παρουσιάζει, ἀναμφίβολα, ξεχωριστό ἐνδιαφέρον. Τά λογοτεχνικά κείμενα ἀποτελοῦν τή βάση γιά τή διδασκαλία, κυρίως τῆς γλώσσας, στό ἑλληνικό σχολεῖο, γιά δεκαετίες τώρα – καλῶς ἢ κακῶς εἶναι θέμα εὐρύτερης συζήτησης. Καί ἡ διδασκαλία τῶν γλωσσικῶν μαθημάτων πάντοτε ἐμφανίζεται νά καταλαμβάνει σεβαστό ἀριθμό ὥρων στό

σχολικό πρόγραμμα. Ἡ λογοτεχνία, λοιπόν, πού περιλαμβάνεται σέ τέτοιου εἴδους ἀναγνώσματα ἀπευθύνεται σέ ἓνα κοινό πολύ πλατύτερο καί ἀρκετά διαφορετικό ἀπό ἐκεῖνο τῶν βιβλιοπωλείων. Στήν πλειονότητα τῶν περιπτώσεων, ὁ μαθητής ἔρχεται σέ μία πρώτη ἐπαφή μέ τή λογοτεχνία, μέσα ἀπό τέτοια ἐγχειρίδια, στά πλαίσια τῆς ὑποχρεωτικῆς σχολικῆς ἐκπαίδευσης. Ἀπό τή στιγμή, μάλιστα, πού ἡ ἐκάστοτε κυβέρνηση φροντίζει νά ἀκολουθεῖ τίς κατευθυντήριες ἀρχές τῆς πολιτικῆς της καί τῆς φιλοσοφίας της καί κατά τή συγκρότηση τῶν ἐκπαιδευτικῶν βιβλίων, καταλαβαίνει κανεῖς πόσο καθοριστικῆς σημασίας καθίστανται οἱ ὅποιες ἐπιλογές της στή διαμόρφωση τῆς προσωπικότητας καί τῆς ἰδεολογίας τῶν μαθητῶν.

Ἡ συμβολή τῶν Ἐπτανησίων στήν ἐδραίωση καί ἀνάπτυξη τῆς νεοελληνικῆς λογοτεχνίας, ὑπῆρξε πράγματι, καθοριστική καί ἔχει ἀναγνωριστεῖ ἀπό πολλούς ἐρευνητές καί μελετητές, Ἕλληνες καί ξένους. Σκοπός τῆς παρουσίας ἔρευνας εἶναι νά ἐξετάσει τήν παρουσία τῶν ἑπτανησίων ἀνθρώπων τῶν γραμμάτων στά ἐγχειρίδια γιά τή διδασκαλία τῆς γλώσσας καί τῆς λογοτεχνίας στή νεοελληνική ἐκπαίδευση τῶν τελευταίων ἐξῆντα καί πλέον χρόνων. Τό ὑπό ἐξέταση ὑλικό εἶναι, πράγματι, ἀρκετά ἐκτενές, τόσον ὡς πρός τόν συγκεντρωτικό ἀριθμό τῶν σχολικῶν βιβλίων ὅσο καί, πρωτίστως, ὡς πρός τήν ἐμφάνιση ἐκπροσώπων τῆς Ἐπτανήσου σέ αὐτά.

Ἡ πρόσβαση στό πρωτογενές υλικό ἔγινε σέ σχολικά ἔγχειρίδια πού υπάρχουν στήν Ἐθνική Βιβλιοθήκη τῆς Ἑλλάδος, στήν Μπενάκειο, στή βιβλιοθήκη τοῦ Κρατικοῦ Ὄργανισμοῦ Ἐκδόσεως Διδακτικῶν Βιβλίων, στή βιβλιοθήκη τοῦ Ἑλληνικοῦ Λογοτεχνικοῦ καί Ἱστορικοῦ Ἀρχείου (Ε.Λ.Ι.Α.) καί τῆς προσωπικῆς μας συλλογῆς.

Ἡ ἀφειτηρία τῆς ἔρευνας τοποθετεῖται στά 1937 καί πιό συγκεκριμένα στά 1939, ταυτόχρονα δηλαδή μέ τήν ἔκδοση τῶν πρώτων σχολικῶν βιβλίων. Μέ τήν ἴδρυση τοῦ Ο.Ε.Σ.Β. τό ἐπίσημο κράτος παρέχει τό ἴδιο ἔγχειρίδιο γιά κάθε τάξη, σέ κάθε ἐκπαιδευτική περιφέρεια τῆς ἑλληνικῆς ἐπικράτειας, μέ ὅ,τι αὐτό συνεπάγεται γιά τήν ἄσκηση τῆς ἐκάστοτε ἐκπαιδευτικῆς πολιτικῆς καί τίς ἐπιπτώσεις της στό μαθητικό κοινό. Βρισκόμαστε στήν ἀκμή τῆς Μεταξικῆς Δικτατορίας καί τό σκεπτικό τῆς συγκεκριμένης ἀπόφασής της εἶναι χαρακτηριστικό: «Τό κράτος ἀναθέτει εἰς ἐκλεκτά πρόσωπα τῆς ἐμπιστοσύνης του τήν συγγραφήν», ἀναγνωρίζει «τό μειονέκτημα τῆς δυσχερείας περί τήν ἐκλογήν τῶν καλυτέρων συγγραφέων, ἀλλά ἐξασφαλίζει τήν συγγραφήν βιβλίων συμφώνως πρός τάς κρατικές ἀντιλήψεις καί ἀποτρέπει τόν κίνδυνον τῆς χρησιμοποίησεως ὑπό τῶν διδασκάλων μὴ καλῶν βιβλίων» («Εἰσηγητική ἔκθεση περί Ἰδρύσεως Ὄργανισμοῦ πρός ἔκδοσιν σχολικῶν κ.λπ. βιβλίων» στό Ἐκπαιδευτικόν Δελτίον, 1937 σ. 242). Αὐτό βέβαια, δέν σημαίνει ὅτι τό Ὑπουργεῖο Ἐθνικῆς Παιδείας καί Ἱεροσκευμάτων δέν παρενέβαινε, κατά τήν ἀποψη τοῦ Δημαρᾶ μέ τόν ἕναν ἢ τόν ἄλλον τρόπο, καί πρὶν ἀπό τό 1937 (Α. Δημαρᾶς «Ἡ μεταρρύθμιση πού δέν ἔγινε», τόμος Β΄, Ἀθήνα 1988).

Παρουσίαση – συζήτηση εὐρημάτων

Ἡ παρουσία τῶν Ἑπτανησίων λογοτεχνῶν στά ἀναγνωστικά τοῦ Δημοτικοῦ

Σχολείου ὑπῆρξε ἀδιάλειπτη κατά τά χρόνια πού ἐξετάζουμε. Ἀπό τά 39 συνολικά σχολικά βιβλία πού ἀποδελτιώσαμε (Τά βιβλία «Ἡ ΓΛΩΣΣΑ ΜΟΥ» καί κάποια Ἀλφαβητάρια, ἀνεξαρτήτως τευχῶν-μερῶν μετρήθηκαν ὡς ἓνα βιβλίο γιά κάθε τάξη) τά 29 περιέχουν ἢ ἀναφέρονται σέ λογοτεχνικά ἔργα Ἑπτανησίων δημιουργῶν. Οἱ σπουδαιότεροι λογοτέχνες τῆς Ἑπτανησιακῆς Σχολῆς ἐκπροσωποῦνται μέ κείμενά τους στά σχολικά ἀναγνώσματα, ἐνῶ ἀξιοπρόσεκτη εἶναι καί ἡ παράθεση κειμένων ἄλλων λογίων ἑπτανησιακῆς καταγωγῆς, οἱ ὅποιοι δέν ἐντάσσονται ἀναγκαστικά στό κλίμα τῆς σολωμικῆς παράδοσης. Ὁ Διονύσιος Σολωμός κυριαρχεῖ καταφανῶς τῶν ὑπολοίπων, ἀφοῦ κείμενά του περιέχονται ἢ σχολιάζονται σέ 26 ἀπό τά πιό πάνω βιβλία. Ἀκολουθοῦν ὁ ἀγαπημένος τῶν παιδιῶν Γρηγόριος Ξενόπουλος μέ παρουσία σέ 14 ἀναγνώσματα.

Ὁ Γεράσιμος Μαρκορᾶς καί ὁ Θέμος Ποταμιάνος σέ 8 ἀναγνώσματα, ὁ Ἀριστοτέλης Βαλαωρίτης καί ὁ Μαρτζώκης Στέφανος μέ παρουσία σέ 7 ἀναγνώσματα, ὁ Λορέντζος Μαβίλης μέ παρουσία σέ 6 ἀναγνώσματα.

Ἀπό ἀπόψεως κειμένων τήν πρώτη θέση κατέχει πάλι ὁ Διονύσιος Σολωμός μέ παρουσία 40 κειμένων ἀπό τά 144 ὄλων τῶν Ἑπτανησίων λογοτεχνῶν πού υπάρχουν στά ἀναγνώσματα. Ἀκολουθεῖ ὁ Γρηγόριος Ξενόπουλος μέ 26 παρουσίες, ὁ Μαρκορᾶς Γεράσιμος μέ 14 κείμενα, ὁ Ἀριστοτέλης Βαλαωρίτης καί ὁ Θέμος Ποταμιάνος μέ 9, ὁ Γεώργιος Τερτσέτης μέ 8, ὁ Λορέντζος Μαβίλης μέ 7 κ.λπ.

Σέ 144 ἀνέρχονται τά κείμενα πού ἔχουν γραφεῖ ἀπό Ἑπτανησίους καί παρατίθενται στά ἀναγνώσματα τῶν ὁποίων εἶχαμε αὐτοψία. Συνήθως τά πεζά εἶναι περισσότερα τῶν ποιημάτων σέ τέτοιου εἴδους ἔγχειρίδια. Καί τοῦτο εἶναι φυσικό, ἀφοῦ προορίζονται γιά γλωσσική διδασκαλία. Στήν περίπτωση τῶν Ἑπτανησίων λογοτεχνῶν ὅμως παρατηρεῖται στά ἀναγνωστικά αὐτός ὁ αὐξημένος ἀριθμός ποιητικῶν

άποσπασμάτων, ίσως επειδή –σε γενικές γραμμές– ή ποίηση καλλιεργήθηκε περισσότερο από την πεζογραφία, ιδίως στα πλαίσια της Έπτανησιακής Σχολής.

Τό πλέον διασημο κείμενο από αυτά που παρατίθενται είναι, δίχως αμφιβολία, ό «Ύμνος εις τήν Έλευθερίαν» του Διονυσίου Σολωμού, άφοϋ στροφές του περιλαμβάνονται σε 18 διαφορετικά άναγνωστικά. Άλλοϋ παρατίθεται μέ τόν τίτλο «Έθνικός Ύμνος» καί άλλοϋ έπιγράφεται μέ τό πατριωτικό «Η Άλωση τής Τριπολιτσάς». Άπό τά υπόλοιπα

Σολωμικά ποιήματα, τά πιό διαδεδομένα είναι «Η ήμέρα τής Λαμπρής», ή «Πρώτη Μαΐου» καί τό έπιγραμμά «Η καταστροφή τών Ψαρών». Κείμενα όπως τά πιό πάνω, τά όποια περιστρέφονται θεματικά καί έννοιολογικά γύρω από τήν πατρίδα καί τή θρησκεία, έχουν σε αυτά τά χρόνια τό προβάδισμα έναντι όσων άναφέρονται σε προσωπικά βιώματα ή στή φύση. Για τοϋτο καί τά σολωμικά «Γαλήνη», «ή άγνώριστη», «ή Ξανθούλα», έμφανίζονται λιγότερες φορές καί σε σχετικά πρόσφατα έγχειρίδια, τά όποια συντάσσονται μετά τή μεταπολίτευση, μέ πνεϋμα άρκετά διαφορετικό από εκείνο τών παλαιότερων χρόνων.

Τά περισσότερα, άλλωστε, από τά «σχολικά» κείμενα τών Έπτανησίων κινούνται άνάλογα μέ τό πνεϋμα κάθε περιόδου τής σύγχρονης Έλληνικής Ίστορίας. Έτσι τά υπόλοιπα κείμενα άπευθύνονται: στό

πατριωτικό συναίσθημα τών μαθητῶν 58, στή θρησκεία 14, μεταδίδουν κοινωνικά μηνύματα 21, περιστρέφονται γύρω από τή ζωή στή φύση καί στό κόσμο τών ζώων 37. Μία προσεκτική εξέταση του συγκεκριμένου υλικού δείχνει πώς στό διάστημα 1937-1974 κυριαρχούν τά κείμενα τών Έπτανησίων που σχετίζονται μέ τήν πατρίδα, τή θρησκεία καί τήν καλλιέργεια κοινωνικών ιδανικών, τά όποια κατά τά έπόμενα χρόνια παραχωρούν σιγά-σιγά τή θέση τους σε άλλα άποσπάσματα, τά όποια ξεκινούν από τίς προσωπικές έμπειρίες του λογοτέχνη ή άντλούν στοιχεία από τό ζωικό βασίλειο καί τή φύση. Παρά ταϋτα σε άρκετές περιπτώσεις άνιχνεύονται πατριωτικού περιεχομένου ποιήματα στα σύγχρονα άναγνωστικά καί κείμενα που έχουν ως θέμα τους τή φυσική ζωή στα παλαιότερα.

Αυτό που παρατηρεί κανείς μέ μία πρώτη κιόλας ματιά είναι ή σχετική μείωση τών κειμένων τής Έπτανήσου στα νεότερα σχολικά άναγνώσματα (ιδίως σε αυτά που εισάγονται στην έκπαίδευση από τό 1982 καί έξής), χωρίς αυτό νά σημαίνει ότι έκλείπουν. Η θεματολογία τών κειμένων, ιδίως τών έκπροσώπων τής Έπτανησιακής Σχολής, δέν συμβαδίζει πλήρως μέ τίς προτιμήσεις τών νεότερων σχολικών άνθολόγων καί, κυρίως μέ τά διαμορφούμενα νέα κοινωνικά δεδομένα. Η μετακίνηση τών προτεραιοτήτων για τους συντάκτες τών άναγνωστικών –καί κατ' έπέκταση ή διαφορετική φιλοσοφία στην άσκηση τής εκπαιδευτικής πολιτικής– κάποιες φορές είναι παραπάνω από φανερή. Γνωρίζουν πολύ καλά ότι τά κείμενα δέν προσφέρουν μόνον αισθητική άπόλαυση καί γλωσσική καλλιέργεια στον μαθητή, αλλά έμπεριέχουν σημαντικό ιδεολογικό φορτίο καί τό μεταδίδουν έμμεσα, έπομένως καί πιό άποτελεσματικά στις παιδικές ψυχές όπως έρμηνεύει ή προσκείμενη στις άπόψεις αυτές Άννα Φραγκουδάκη (βλ. τά άναγνωστικά βιβλία του Δημοτικού Σχολείου, Ίδεολογία-

κός πειθαναγκασμός καί παιδαγωγική βία, Αθήνα: Θεμέλιο 1979, σελ. 11-12).

Παρατηρείται επίσης μία γλωσσική εξομάλυνση τῶν λογοτεχνικῶν κειμένων πού ἔχουν γραφεῖ σέ λόγια ἢ ἰδιωτική γλώσσα, χάριν τῆς νεολαίας. Ἔτσι, «τά ἔργα τῆς λίμνης τῆς Κωπαίδος» τοῦ Ἐμμανουήλ Λυκούδη, ἔχει «διασκευασεῖ» ἀπό τό Νίκο Κοντόπουλο, ὅπως ἀπό τόν ἴδιο ἔχει «διασκευασεῖ» «Ὁ σπάρος» τοῦ Θέμου Ποταμιάνου καί ἔχει «προσαρμοσεῖ» στίς ἀνάγκες τῶν μαθητῶν. «Διασκευασμένα» εἶναι καί τά «Ἅγια Λιθάρια» τοῦ Διονυσίου Ρώμα, «Ἡ φούντα τοῦ σπαθιοῦ» τοῦ Γεωργίου Τερτσέτη, «Ἡ πατρίς καί Ἐρπασκεία» τοῦ Δ.Π. Τυπάλδου-Φορέστη, «Ὁ Εὐθύμιος Βλαχάβας» καί «Ὁ Σαμουήλ» τοῦ Ἀριστοτέλη Βαλαωρίτη, ὁ «Ἀνδρέας Συγγρός» τοῦ Γρηγορίου Ξενόπουλου, «Ἡ σημαία» τοῦ Ἐμμανουήλ Λυκούδη κ.ἄ.

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Συμπερασματικά, θά μπορούσε νά υποστηριχθεῖ ὅτι ἡ παρουσία τῶν Ἑπτανησίων λογοτεχνῶν στά ἀναγνωστικά γιά τό Δημοτικό Σχολεῖο, κατά τήν περίοδο 1937 ἕως σήμερα εἶναι καθ' ὅλα ἀξιοπρεπής καί διόλου εὐκαταφρόνητη. Αὐτή ἡ ἀποψη εἶναι δυνατόν νά τεκμηριωθεῖ μέ κάποια περαιτέρω ἀριθμητικά δεδομένα: Ἀπό 39 ἀναγνωστικά βιβλία πού ἀποδελτιώθηκαν 6 ἀφοροῦν τήν Α' τάξη, 6 τήν Β' τάξη, 6 τήν Γ' τάξη, 6 τήν Δ' τάξη, 5 τήν Ε' τάξη, 7 τήν ΣΤ' τάξη καί 3 μέρη τοῦ Ἀνθολογίου. Τά ἀναγνωστικά τῶν δύο πρώτων τάξεων δέν περιέχουν κείμενα Ἑπτανησίων, ἐνῶ ἀπό τήν Τρίτη ἕως τήν Ἑκτη τάξη τά ἀποσπάσματα ἀπό τά ἔργα τῶν λογοτεχνῶν τῆς Ἑπτανήσου αὐξάνονται σημαντικά.

Στήν προαναφερθεῖσα ἐξεταζόμενη περίοδο παρουσιάζονται οἱ παρακάτω ποσοτικές διακυμάνσεις ὡς πρός τήν παρουσία ἀποσπασμάτων ἀπό κείμενα τῶν

Ἑπτανησίων: σέ σύνολο 3.789 κειμένων πού περιέχονται στά 39 ἀναγνώσματα, πού εἶχαμε αὐτοψία, 144 εἶναι Ἑπτανησίων λογοτεχνῶν, ποσοστό 3,8%.

Οἱ διακυμάνσεις στήν ποσόστωση τῶν Ἑπτανησιακῶν κειμένων ἀνά ἀναγνωστικό δέν εἶναι ἄσχετες μέ τίς ταλαντεύσεις στήν πολιτική καί κοινωνική ζωή τοῦ τόπου, ἐπιβελώνουν τή μετακίνηση τοῦ ἐνδιαφέροντος τῶν σχολικῶν ἀνθολόγων ἀπό τόν ἐθνικό καί ἠθικό φρονηματισμό, στήν αἰσθητική καλλιέργεια καί ἀγωγή.

Πιο συγκεκριμένα τῆς Ε' τοῦ 1966 (27 ἄ. Α.), ἐπί συνόλου 74 κειμένων, 7 ἀνήκουν στούς Ἑπτανήσιους λογοτέχνες, ποσοστό 9,45%. Ἀντίθετα στό ἀναγνώσμα «Ἡ ΓΛΩΣΣΑ ΜΟΥ» τῆς Ε' Δημοτικοῦ (29 ἄ. Α.) τά κείμενα τῶν Ἑπτανησίων λογοτεχνῶν περιορίζονται σέ 4, ἐπί συνόλου 95, ἢ ποσοστό 4,21%.

Ἀναγνωστικόν ΣΤ' Δημοτικοῦ 1939 (30 ἄ. Α.) ἔχουμε 8 συμμετοχές σέ σύνολο 83 ἢ ποσοστό 9,63%, ἀναγνωστικό ΣΤ' Δημοτικοῦ 1949 (31 ἄ. Α.) 10 συμμετοχές Ἑπτανησίων λογοτεχνῶν, ἐπί συνόλου 69 ἢ ποσοστό 14,49%, ἀναγνωστικό ΣΤ' Δημοτικοῦ 1954 (32 ἄ. Α.) 17 ἐπί 143 ἢ 11,88%, ἀναγνωστικό ΣΤ' Δημοτικοῦ 1965, 13 κείμενα ἐπί συνόλου 110 ἢ ποσοστό 11,81%, ἀναγνωστικό ΣΤ' Δημοτικοῦ 1969 (34 ἄ. Α.) 21 σέ σύνολο 110 ἢ 19,09%, ἀναγνωστικό ΣΤ' Δημοτικοῦ 1982 (35 ἄ. Α.) 7 ἐπί 92 ἢ ποσοστό 7,60% καί τέλος «Ἡ ΓΛΩΣΣΑ ΜΟΥ» γιά τήν ΣΤ' Δημοτικοῦ 9 κείμενα ἐπί συνόλου 105 ἢ ποσοστό 8,57%.

Τελειώνοντας διαπιστώνουμε ὅτι ἡ παρουσία τοῦ Διονυσίου Σολωμοῦ στά ἐν λόγω βιβλία ὑπῆρξε σημαντική καί ἀδιάλειπτη. Θά μπορούσε μάλιστα νά εἰπωθεῖ ὅτι μία τόσο συχνή παρουσία (27,77% στά κείμενα καί 66,66% στά ἀναγνωστικά) τόν ἐπέβαλε καί τόν ἐδραίωσε ὡς Ἐθνικό ποιητή στίς καρδιές καί τίς συνειδήσεις τῶν μαθητῶν καί μετέπειτα ἐνεργῶν ἢ μὴ πολιτῶν.

ΕΠΤΑΝΗΣΙΟΙ ΛΟΓΟΤΕΧΝΕΣ

Άννινος Χαράλαμπος	Μαβίλης Λορέντσος	Ρώμας Διονύσιος
Βαλαωρίτης Αριστοτέλης	Μαρκοῦρας Γεράσιμος	Σίγουρος Μ.
Γρηγόρης Γεράσιμος	Μαρτζώκης Στέφανος	Σικελιανός Άγγελος
Ζαμπέλιος Σπυρίδων	Ντελόπουλος Κυριάκος	Σολωμός Διονύσιος
Κάλβος Ανδρέας	Ξενοπούλος Γρηγόριος	Τερτσέτης Γεώργιος
Λουκάτος Δημήτριος	Ποταμιάνος Θέμος	Τυπάλδος-Φορέστης Δ. Π.
Λυκούδης Έμμανουήλ	Ραφτάνης Σ. Χ.	

ΟΙ ΕΠΤΑΝΗΣΙΟΙ ΛΟΓΟΤΕΧΝΕΣ ΣΤΑ ΑΝΑΓΝΩΣΤΙΚΑ ΠΟΥ ΕΙΧΑΜΕ ΑΥΤΟΨΙΑ

Άννινος Χαράλαμπος	26.		30, 31, 32, 34, 35, 36,
Βαλαωρίτης Αριστοτέλης	28, 30, 31, 32, 33, 34,		38, 39.
	39.	Ποταμιάνος Θέμος	22, 23, 24, 26, 28, 31,
Γρηγόρης Γεράσιμος			35, 38.
Ζαμπέλιος Σπυρίδων	32, 34.	Ραφτάνης Σ. Χ.	33.
Κάλβος Ανδρέας	36.	Ρώμας Διονύσιος	32, 33, 34.
Λουκάτος Δημήτριος	12, 29.	Σίγουρος Μ.	29.
Λυκούδης Έμμανουήλ	22, 26, 27, 34.	Σικελιανός Άγγελος	36, 39.
Μαβίλης Λορέντσος	28, 31, 32, 34, 35, 39.	Σολωμός Διονύσιος	11, 13, 14, 15, 16, 19,
Μαρκοῦρας Γεράσιμος	21, 22, 30, 31, 32, 33,		20, 21, 22, 23, 24, 25,
	34, 36.		26, 27, 28, 29, 30, 31,
Μαρτζώκης Στέφανος	20, 25, 26, 27, 30, 31,		32, 33, 34, 35, 36, 37,
	33.		38, 39.
Ντελόπουλος Κυριάκος	36.	Τερτσέτης Γεώργιος	32, 33, 34.
Ξενοπούλος Γρηγόριος	16, 20, 22, 26, 27, 28,	Τυπάλδος-Φορέστης Δ.Π.	32, 34.

ΚΕΙΜΕΝΑ ΕΠΤΑΝΗΣΙΩΝ ΛΟΓΟΤΕΧΝΩΝ

	ΑΡΙΘΜΗΤΙΚΑ	ΠΟΣΟΣΤΟ
Άννινος Χαράλαμπος	1	0,69%
Βαλαωρίτης Αριστοτέλης	9	6,25%
Γρηγόρης Γεράσιμος	-	-
Ζαμπέλιος Σπυρίδων	2	1,38%
Κάλβος Ανδρέας	1	0,69%
Λουκάτος Δημήτριος	2	1,38%
Λυκούδης Έμμανουήλ	5	3,47%
Μαβίλης Λορέντσος	7	4,86%
Μαρκοῦρας Γεράσιμος	14	9,72%
Μαρτζώκης Στέφανος	9	6,25%
Ντελόπουλος Κυριάκος	1	0,69%
Ξενοπούλος Γρηγόριος	26	18,05%
Ποταμιάνος Θέμος	9	6,25%
Ραφτάνης Σ. Χ.	3	2,08%
Ρώμας Διονύσιος	2	1,38%
Σίγουρος Μ.	1	0,69%
Σικελιανός Άγγελος	2	1,38%
Σολωμός Διονύσιος	40	27,77%
Τερτσέτης Γεώργιος	8	5,55%
Τυπάλδος-Φορέστης Δ.Π.	2	1,38%
ΣΥΝΟΛΟ	144	

ΟΙ ΕΠΤΑΝΗΣΙΟΙ ΣΤΟ ΔΗΜΟΤΙΚΟ ΣΧΟΛΕΙΟ (1937-1997)

Βιβλιογραφική καταγραφή

Η έρευνά μας βασίστηκε στο σχετικό υλικό της Έθνικης Βιβλιοθήκης της Ελλάδος (Ε.Β.Ε.), της Μπενακείου Βιβλιοθήκης, του Έλληνικού Λογοτεχνικού και Ιστορικού Αρχείου (Ε.Λ.Ι.Α.) και της προσωπικής μας βιβλιοθήκης.

Η παράθεση των λημμάτων είναι χρονολογική κατά σχολική τάξη.

1. Δημ. Δούκα - Δημ. Δελππέτρου κ.ά. Άλφαβητάριο. Αθήνα 1939, Όργανισμός Έκδόσεως Σχολικών Βιβλίων, σ. 143*.
2. Έπαμεινώνδα Γεραντώνη, Άλφαβητάριο, Αθήναι: Όργανισμός Έκδόσεως Σχολικών Βιβλίων 1950, σ. 172*.
3. Ί. Κ. Γιαννέλη - Γ. Σακκά, Άλφαβητάριο, Αθήναι: Όργανισμός Έκδόσεως Σχολικών Βιβλίων 1955, σ. 195*.
4. Κων. Δ. Κολοβού - Άνδρ. Σπ. Παπανδρέου - Ίωάν. Άνδρουτσοπούλου-Τσουρέκη, Αθήναι: Όργανισμός Έκδόσεως Διδακτικών Βιβλίων 1973, σ. 128*.
5. Έλένης Γ. Βαλαβάνη - Ίωάν. Δ. Τσουρέκη, Αθήναι: Όργανισμός Έκδόσεως Διδακτικών Βιβλίων 1980, Α΄ τεύχος σ. 112, Β΄ τεύχος, σ. 127*.
6. Η Γλώσσα μου: Γιά τήν Πρώτη Δημοτικού, Α΄ μέρος - Β΄ μέρος, Αθήναι: Όργανισμός Έκδόσεως Διδακτικών Βιβλίων σ. 190. (Έκδοση ΙΓ΄ 1994, Ύπουργείο Έθνικης Παιδείας και Θρησκευμάτων. Παιδαγωγικό Ίνστιτούτο. Συνακτική Όμάδα: Α. Βελαλίδης, Κ. Καλαπανίδας, Ν. Κανάκης. Καθοδήγηση και Έποπτεία: Α. Βουγιούκας, Δ. Μελάς)*.
7. Άρσινόης Ταρπακοπούλου - Θεώνης Δρακοπούλου (Μυρτιώτισσα) Κρινολούδα, Άγνωστικό Β΄ Δημοτικού Αθήναι: Όργανισμός Έκδόσεως Σχολικών Βιβλίων*.
8. Χ. Δημητρακόπουλου, Έργασία και χαρά, Άγνωστικό Β΄ Δημοτικού, έν Αθήναι: Όργανισμός Έκδόσεως Σχολικών Βιβλίων*.
9. Βασιλείου Γ. Οικονομίδου, Άγνωστικό Β΄ Δημοτικού Αθήναι: Όργανισμός Έκδόσεως Σχολικών Βιβλίων, 1954 σ. 224*.
10. Έλένης Μαλούκου-Μουστακίδου, Άγνωστικό Β΄ Δημοτικού, Αθήναι: Όργανισμός Έκδόσεως Διδακτικών Βιβλίων 1973*.
11. Άγγελικης Βαρελά - Φραν. Σταθάτου, Άγνωστικό Β΄ Δημοτικού, Αθήναι: Όργανισμός Έκδόσεως Διδακτικών Βιβλίων 1982, σ. 216
12. Η Γλώσσα μου: Γιά τή Δευτέρα Δημοτικού, Αθήναι: Όργανισμός Έκδόσεως Διδακτικών Βιβλίων 1995. (Έκδοση ΙΒ΄ Ύπουργείο Έθνικης Παιδείας και Θρησκευμάτων. Παιδαγωγικό Ίνστιτούτο. Συνακτική Όμάδα: Α. Βελαλίδης, Α. Βουγιούκας, Κ. Καλαπανίδας, Ν. Κανάκης. Α΄ μέρος. Β΄ μέρος. Γ΄ μέρος. Δ΄ μέρος*.
13. Παύλου Νιρβάνη - Δημ. Ζήση κ.ά. Άγνωστικό Γ΄ Δημοτικού, Τά Έλληνόπουλα, έν Αθήναι: Όργανισμός Έκδόσεως Σχολικών Βιβλίων, 1939, σ. 200.
14. Κ. Ρώτα Όλγαίου - Δημ. Ζήση, Άγνωστικό Γ΄ Δημοτικού, Αθήναι: Όργανισμός Έκδόσεως Σχολικών Βιβλίων, 1949 σ. 207.
15. Β. Πετρούνια - Φ. Κολοβού - Σ. Σπεράντσα - Α. Μεταλληνού, Άγνωστικό Γ΄ Δημοτικού, Αθήναι: Όργανισμός Έκδόσεως Σχολικών Βιβλίων, 1955, σ. 248 (Β΄ Έκδοση 1955).
16. Άγγελικης Βαρελά, Άγνωστικό Γ΄ Δημοτικού, Αθήναι: Όργανισμός Έκδόσεως Διδακτικών Βιβλίων, 1973 σ. 426. Α΄ Έκδοση.
17. Ζαχαρία Α. Παπαντωνίου, Τά ψηλά βουνά, έκδοση Άδελφών Γ. Ρόδη, Αθήνα 1974, σ. 175, Παραγγελία Ύπουργείου Έθνικης Παιδείας και Θρησκευμάτων*.
18. Η Γλώσσα μου: Γιά τήν Γ΄ Δημοτικού, Αθήναι: Όργανισμός Έκδόσεως Σχολικών Βιβλίων 1991, τεύχη 4. Έκδοση Θ΄ 1991, Ύπουργείο Έθνικης Παιδείας και Θρησκευμάτων. Παιδαγωγικό Ίνστιτούτο. Συνακτική Όμάδα: Διονύσιος Μελάς, Θάνος Μπλούνας, Χάρης Σακελλαρίου, Κώστας Χωρεάνθης*.
19. Γεωργίου Μέγα, Άγνωστικό Δ΄ Δημοτικού, έν Αθήναι: Όργανισμός Έκδόσεως Σχολικών Βιβλίων 1939, σ. 220. Έκδοση Α΄.
20. Δημ. Ζήση - Κ. Ρωμαίου, Άγνωστικό Δ΄ Δημοτικού, Αθήναι: Όργανισμός Έκδόσεως Σχολικών Βιβλίων 1950, σ. 239. Έκδοση Α΄ 1950.
21. Γ. Μέγα - Κ. Ρωμαίου - Σ. Δουφεξή - Θ. Μακρόπουλου - Π. Νιρβάνη - Δ. Ζήση - Δ. Κοντογιάννη - Δ. Π. Δαμασκηνού - Α.

* Σημ. Στά Έργα μέ άσπερίσκο (*) δέν περιλαμβάνονται κείμενα Έπταννησίων λογοτεχνών.

- Μπρούστα - Δ. Ανδρεάδη - Π. Δημητράκου - Α. Καρκαβίτσα - Ν. Έλάτου. Άναγνωστικό Δ΄ Δημοτικού, Άθήναι: Όργανισμός Έκδόσεως Διδακτικῶν Βιβλίων, 1969, σ. 254. Έκδοση Ε΄ 1969.
22. Γ. Καλαματιανού - Θ. Γιαννόπουλου - Δ. Δούκα - Δ. Δελμπέτρου - Ν. Κοντόπουλου. Άναγνωστικό Δ΄ Δημοτικού, Άθήναι: Όργανισμός Έκδόσεως Διδακτικῶν Βιβλίων, 1972, σ. 260.
23. Γαλάτεια Γρηγοριάδου-Σουρέλη, Άναγνωστικό Δ΄ Δημοτικού, Άθήναι: Όργανισμός Έκδόσεως Διδακτικῶν Βιβλίων, 1979, σ. 320. Έκδοση Α΄.
24. Η Γλώσσα μου γιά τήν Δ΄ Δημοτικού, Άθήναι: Όργανισμός Έκδόσεως Διδακτικῶν Βιβλίων. Έκδοση ΙΒ΄, Ύπουργείο Έθνικῆς Παιδείας καί Θρησκευμάτων. Παιδαγωγικό Ίνστιτούτο. Συντακτική Όμάδα: Διονύσης Ακτύπης, Νικήτας Κουμέντιος, Άντώνης Λαμπρινίδης, Διονύσης Μελάς, Γιῶργος Περπράκης, Χάρης Σακελλαρίου, Κώστας Χωρεάνθης. Α΄ καί Β΄ μέρος. Γ΄ μέρος. Έκδοση ΙΒ΄ 1994, σ. 128. Δ΄ μέρος. Έκδοση Ε΄ 1988.
25. Δημ. Κοντογιάννη - Γεωργίου Μέγα - Παύλου Νιρβάνα - Δημητρίου Ζήση κ.ά. Άναγνωστικό Ε΄ Δημοτικού, έν Άθήναις: Όργανισμός Έκδόσεως Σχολικῶν Βιβλίων 1940, σ. 240.
26. Νικ. Κοντόπουλου - Δ. Κοντογιάννη - Γ. Καλαματιανού - Θ. Γιαννόπουλου, Άναγνωστικό Ε΄ Δημοτικού, έν Άθήναις: Όργανισμός Έκδόσεως Σχολικῶν Βιβλίων 1957, σ. 300.
27. Γ. Καλαματιανού - Θ. Γιαννόπουλου - Δ. Δούκα - Δ. Δελμπέτρου - Ν. Κοντόπουλου - Δ. Κοντογιάννη - Ά. Ταμπακοπούλου - Γρ. Ξενοπούλου - Ά. Κουρτίδη - Γ. Μέγα - Γ. Κονιδάρη - Παύλου Νιρβάνα - Δ. Ζήση. Άναγνωστικό Ε΄ Δημοτικού, Άθήναι: Όργανισμός Έκδόσεως Διδακτικῶν Βιβλίων 1966. Έκδοση Β΄.
28. Θεοδώρου Γιαννόπουλου, Άναγνωστικό Ε΄ Δημοτικού, Άθήναι: Όργανισμός Έκδόσεως Διδακτικῶν Βιβλίων 1982, σ. 368. Έκδοση Δ΄.
29. Η Γλώσσα μου γιά τήν Ε΄ Δημοτικού: Άθήναι: Όργανισμός Έκδόσεως Διδακτικῶν Βιβλίων 1995, τεύχη 4. Έκδοση ΙΒ΄ 1995, Ύπουργείο Έθνικῆς Παιδείας καί Θρησκευμάτων. Παιδαγωγικό Ίνστιτούτο. Συντακτική Όμάδα: Ά. Βελαλίδης, Ά. Βουγιούκας, Κ. Καλαπανίδας, Ν. Κανάκης, Ά.
- Μπλούνας, Χ. Παπαδημητρίου. Α΄ τεύχος 136. Β΄ τεύχος σ. 136. Γ΄ τεύχος. Δ΄ τεύχος.
30. Δημ. Κοντογιάννη - Ν. Κοντόπουλου - Π. Νιρβάνα - Δ. Ζήση κ.ά. Άναγνωστικό ΣΤ΄ Δημοτικού, έν Άθήναις: Όργανισμός Έκδόσεως Σχολικῶν Βιβλίων 1939, σ. 272.
31. Ν. Κοντόπουλου - Δ. Κοντογιάννη - Γεωρ. Καλαματιανού - Θ. Γιαννόπουλου - Θ. Μακρόπουλου, Άναγνωστικό ΣΤ΄ Δημοτικού, Άθήναι: Όργανισμός Έκδόσεως Σχολικῶν Βιβλίων 1949, σ. 271. Έκδοση Γ΄.
32. Εύάγ. Φωτιάδη - Ηλ. Μηνιάτη - Γεωρ. Μέγα - Δημ. Οικονομίδη - Θεοδ. Παρασκευόπουλου, Άναγνωστικό ΣΤ΄ Δημοτικού, Άθήναι: Όργανισμός Έκδόσεως Σχολικῶν Βιβλίων 1954, σ. 336. Έκδοση Α΄.
33. Ε. Φωτιάδη - Η. Μηνιάτη - Γ. Μέγα - Δ. Οικονομίδη - Θ. Παρασκευόπουλου - Π. Νιρβάνα - Δ. Ζήση - Δ. Δαμασκηνού - Ί. Συκώκη - Κ. Πασαγιάννη - Π. Δημητράτου - Ά. Στρατηγόπουλου, έν Άθήναις: Όργανισμός Έκδόσεως Διδακτικῶν Βιβλίων 1965, σ. 308. Έκδοση Α΄.
34. Ε. Φωτιάδη - Ηλ. Π. Μηνιάτη - Γεωρ. Μέγα - Δ. Οικονομίδη - Θεοδ. Παρασκευόπουλου: Άθήναι: Όργανισμός Έκδόσεως Διδακτικῶν Βιβλίων 1969, σ. 334.
35. Π. Νικόδημος - Άγγελική Βαρελά - Ί. Θεοδώρης - Χ. Σακελλαρίου: Άθήναι: Όργανισμός Έκδόσεως Διδακτικῶν Βιβλίων 1982, σ. 344. Έκδοση Γ΄.
36. Η Γλώσσα μου γιά τήν ΣΤ΄ Δημοτικού, μέρος 4, Άθήνα: Όργανισμός Έκδόσεως Διδακτικῶν Βιβλίων 1992. Έκδοση Η΄ 1992: Ύπουργείο Έθνικῆς Παιδείας καί Θρησκευμάτων. Παιδαγωγικό Ίνστιτούτο. Συντακτική Όμάδα: Ά. Βελαλίδης, Ά. Βουγιούκας, Κ. Καλαπανίδας, Ν. Κανάκης, Ά. Μπλούνας, Χ. Παπαδημητρίου. Α΄ Μέρος. Β΄ Μέρος. Γ΄ Μέρος. Δ΄ Μέρος.
37. Άνθολόγιο γιά τά παιδιά τοῦ Δημοτικού. Μέρος Πρώτο Α΄ Άθήνα: Όργανισμός Έκδόσεως Διδακτικῶν Βιβλίων, σ. 248. Έκδοση ΙΘ΄ 1993.
38. Άνθολόγιο γιά τά παιδιά τοῦ Δημοτικού. Μέρος Δεύτερο Β΄ Άθήνα: Όργανισμός Έκδόσεως Διδακτικῶν Βιβλίων, σ. 304. Έκδοση Ζ΄ 1981.
39. Άνθολόγιο γιά τά παιδιά τοῦ Δημοτικού. Μέρος Τρίτο Γ΄ Άθήνα: Όργανισμός Έκδόσεως Διδακτικῶν Βιβλίων, σ. 328. Έκδοση Θ΄ 1993.

ΓΙΑ ΤΟΝ ΓΑΜΟ

Τοῦ κ. Ἄθαν. Ἰ. Ἀναστοπούλου, Θεολόγου - Φιλολόγου, τ. Γυμν/χου

- α. «Καί τῆ ἡμέρᾳ τῆ τρίτῃ γάμος ἐγένετο ἐν Κανᾷ τῆς Γαλιλαίας· καί ἦν ἡ μήτηρ τοῦ Ἰησοῦ ἐκεῖ· ἐκλήθη δέ καί ὁ Ἰησοῦς καί οἱ μαθηταί αὐτοῦ εἰς τόν γάμον».
(Τὴν τρίτην ἡμέρα γινόταν ἕνας γάμος στήν Κανά τῆς Γαλιλαίας. Ἦταν ἐκεῖ καί ἡ μητέρα τοῦ Ἰησοῦ. Προσκάλεσαν καί τόν Ἰησοῦ καί τούς μαθητές Του στό γάμο).
- Ἰω. β´, 1-2**
- β. Τό μυστήριο τοῦ γάμου εἶναι μεγάλο, ὅταν γίνεται στό ὄνομα τοῦ Χριστοῦ καί στούς κόλπους τῆς Ἐκκλησίας.
- Ἐφ. ε´, 32**
- γ. Ὁ γάμος ἄς εἶναι τίμιος σέ ὅλα καί τό συζυγικό κρεβάτι ἀμόλυντο καί καθαρό.
- Ἐβρ. ιγ´, 4**
- δ. Εἶπε Κύριος ὁ Θεός· δέν εἶναι καλό νά μείνει ὁ ἄνθρωπος μόνος του. Ἄς δημιουργήσουμε γιά χάρη του βοηθό του, ὅμοιο μέ αὐτόν.
- Γεν. β´, 18**
- ε. Ἡ γυναίκα σου, μέσα στό σπίτι σου, θά εἶναι σάν τὴν κληματαριά τῆς αὐλῆς σου, γεμάτη καρπούς. Τά παιδιά σου θά κάθονται γύρω στό τραπέζι σου σάν νεόφυτα δενδρύλλια ἐλιᾶς.
- Ψαλμ. 127, 3**
- στ. Πανευτυχής εἶναι ἐκεῖνος πού συγκατοικεῖ μέ γυναίκα συνετή.
- Σ. Σειρ. κε´, 3**
- ζ. Ὅποιος ἀποκτᾷ καλή γυναίκα, κάνει ἀρχὴ τῆς εὐτυχίας του, ἀποκτᾷ βοηθό καί στυλό ἀνάπαυσης. Κτῆμα πού δέν ἔχει φράκτη, ὑπόκειται σέ διαρπαγὴ καί στό σπίτι πού δέν ὑπάρχει σύζυγος, ὁ ἄνδρας στενάζει καί περιπλανιέται μάταια.
- Σ. Σειρ. λστ´, 24-25**
- η. Πρέπει αὐτοῖ πού πρόκειται νά νυμφευτοῦν καί αὐτές πού πρόκειται νά παντρευτοῦν, νά κάνουν τὴν ἔνωσή τους σύμφωνα μέ τό θέλημα τοῦ Θεοῦ καί ὄχι σύμφωνα μέ τὴ σαρκική ἐπιθυμία.
- Ἰγνάτιος ὁ Θεοφόρος**
- θ. Πρέπει ἕνας πετυχημένος γάμος νά μὴν κρίνεται ποτέ ἀπὸ τὸν πλοῦτο οὔτε ἀπὸ τὴν ὁμορφιά, ἀλλὰ ἀπὸ τὴν ἀρετή.
- Κλήμης Ἀλεξανδρινός**
- ι. Πραγματικά ποιός θά μπορούσε νά εἶναι στενότερος συγγενικός δεσμός γιὰ ἕναν ἄνδρα ἀπὸ τὸν δεσμό μέ τὴ γυναίκα του, μᾶλλον δέ ἀπὸ τὴν ἴδια του τὴ σάρκα; Καθόσον δέν εἶναι πλέον δύο, ἀλλὰ μία σάρκα.
- Μ. Βασίλειος, ΕΠΕ 3, 310**
- ια. Ὅπως ὅλα τὰ ἄλλα, ἔτσι καί οἱ γάμοι τῶν χριστιανῶν πρέπει νά ἔχουν καί τὴν κοσμιότητα. Καί κοσμιότητα εἶναι ἡ σεμνότητα.
- Γρηγόριος Θεολόγος**
- ιβ. Τόν γάμο δέν πρέπει νά τόν θεωρεῖς ἐμπορική συναλλαγὴ, ἀλλὰ κοινωνία βίου.
- Ἰερὸς Χρυσόστομος, ΕΠΕ 27, 174**
- ιγ. Ἡ τεκνοποιεῖα εἶναι ὁ πιὸ εὐγενής καί ἅγιος σκοπὸς τοῦ γάμου.
- Ἰερὸς Χρυσόστομος, ΕΠΕ 29, 572**
- ιδ. Ὁ γάμος εἶναι ἕνας σεμνὸς θεσμός, πού ἐνώνει τό ἀνθρώπινο γένος καί γίνεται αἰτία πολλῶν ἀγαθῶν.
- Ἰερὸς Χρυσόστομος, ΕΠΕ 18, 344**
- ιε. «Εἴ τις τόν γάμον μέμφοιτο (= κατηγορεῖ), ἀνάθεμα ἔστω».
- Σύνοδος Γάγγρας, κανόνας α´**
- ιστ. Δικό Σου θέλημα εἶναι, Κύριε, ἡ νόμιμη συζυγία καί ἡ ἀπὸ αὐτῆς παιδοποιεῖα.
- Ἀκολουθία γάμου**

ιζ. Δῶσε, Κύριε, στους νεονύμφους καρπόν κοιλίας, καλλιτεκνία, όμόνοια ψυχῶν καί σωμάτων.

Άκολουθία γάμου

ιν. Καί στίς δύο ζωές, τήν έγγαμη καί τήν άφιερωμένη, υπάρχουν φαρμάκια, αλλά όταν βρίσκεται κανείς κοντά στον Θεό, τά γλυκάνει ο γλυκός Ίησοῦς.

Άγ. Παΐσιου, Λόγοι, Δ΄, σ. 25

ιθ. Άπ΄ όλες τίς κοινωνικές υποθέσεις ή πιό χαρμόσυνη, ή πιό δημοφιλής καί ή πιό έπίσημη είναι ο γάμος.

Κων/νου Καλλινίκου, Πρακτικές Όμιλίες, σ. 4

κ. Η εύρεση καταλλήλου προσώπου προς γάμον είναι θέμα προσευχής.

Γέροντας Έπιφάνιος Θεοδωρόπουλος

κα. Η εύτυχία στο γάμο δέν εξαρτάται τόσο από τήν ποιότητα του μυαλού των συζύγων, όσο από τήν ποιότητα τής καρδιάς, έστω μόνο του ενός.

† Μητροπολίτης Νικοπόλεως Μελέτιος

κβ. Ο δρόμος τής αγάπης προς ένα πρόσωπο είναι εύλογημένος καί οδηγεί στή διαιώνιση τής ζωής.

Άρχιεπίσκοπος Άλβανίας Άναστάσιος

κγ. Στην ώριμη ηλικία σου νά παντρευτείς, στά τριάντα γύρω, λίγο παραπάνω λίγο παρακάτω ένας τέτοιος γάμος είναι στον καιρό του. Όσο πάλι για τής γυναίκας τήν ηλικία, τέσσερα πέντε χρόνια, άφότου μπεϊ στην ήβη.

Ήσιόδου, Έργα καί ήμέρες 695

κδ. Πρέπει οί γονείς νά παντρεύουν τίς θυγατέρες τους στην ηλικία νέες καί στή σκέψη ώριμες.

Κλεόβουλος

κε. Νά παντρεύεσαι γυναίκα τής σειράς σου, γιατί αν πάρεις από καλύτερο σόι, θ΄ αποκτήσεις άφεντικό καί όχι συγγενείς.

Κλεόβουλος

κστ. Νά μή μείνεις άγαμος, γιά νά μή σβήσει μαζί μέ σένα καί ή γενιά σου.

Φωκυλίδης

κζ. Έκεϊνος πού πετύχε νά κάνει καλό γαμπρό βρήκε έναν γιό, ενώ αυτός πού απέτυχε, έχασε καί τήν κόρη του.

Δημόκριτος

κη. Νά παντρευτείς όπωςδήποτε. Άν άποκτή-

σεις καλή γυναίκα, θά ζήσεις εύτυχισμένος. Άν όχι, θά γίνεις φιλόσοφος.

Σωκράτης

κθ. Είναι λαχέο ή γυναίκα στο γάμο. Γιατί βλέπω άλλους από τούς θνητούς νά εύτυχούν στο γάμο τους καί άλλους νά δυστυχούν.

Ευριπίδου, Ήλέκτρα 1100-1101

λ. Έκεϊνος πού κοιτάζει τόν πλούτο ή τήν καλή γένια καί παντρεύεται γυναίκα πονηρή, αυτός είναι άνόητος.

Ευριπίδου, Ήλέκτρα 1097

λα. Άν εύτυχούν οί γάμοι, τότε είναι καί ή ζωή των ανθρώπων μακάρια, μά όταν δέν πάνε καλά, μέσα στο σπίτι καί έξω από αυτό πλαγιέται ή δυστυχία.

Ευριπίδου, Όρέστης 83

λβ. Η κατάλληλη ηλικία για γάμο είναι πολύ σύντομη για τή γυναίκα καί όταν δέν τό εκμεταλλευθεί αυτό, τότε κανείς δέν θέλει νά τήν παντρευτεί.

Άριστοφάνης

λγ. Έκεϊνος πού θέλει νά πάρει σύζυγο, πρέπει νά διαλέξει χαρακτήρα καί όχι προίκα.

Λουκιανός

λδ. Όποιος δέθηκε μέ τά δεσμά του γάμου, παύει πιά νά είναι έλεύθερος.

Μένανδρου, Γνώμες Μονόστιχες, 275

λε. Η άριστη συμφωνία στον γάμο είναι νά ασκοῦν καί οί δύο τή σωφροσύνη.

Άνθολόγιο Στοβαίου ΟΔ΄ 4-1

λοτ. «Γάμος έστίν ένωσις άνδρός καί γυναικός, συγκλήρωσις του βίου παντός, θείου καί ανθρώπινου δικαίου κοινωνία».

Μοδεστίνος

λζ. Άν θέλεις νά πάρεις καλή γυναίκα, παντρεύου μία πού υπήρξε καλή θυγατέρα.

Θωμάς Φούλερ, Άγγλος στοχαστής

λη. Οί άγαμοί άπλώς διαβαίνουν τή ζωή, δέν τήν ζοῦν.

Λαμπριγιέρ

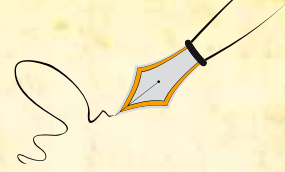
λθ. Η ζωή του έργενη είναι ένα ώραο πρωινό, ένα άνοστο μεσημεριανό καί ένα άπαίσιο βραδυνό.

Φραγκίσκος Βάκων

μ. Για τήν εύτυχία στο γάμο χρειάζεται κάτι πολύ περισσότερο από τό νά βρεις τό σωστό πρόσωπο. Χρειάζεται καί σύ νά είσαι τό σωστό πρόσωπο.

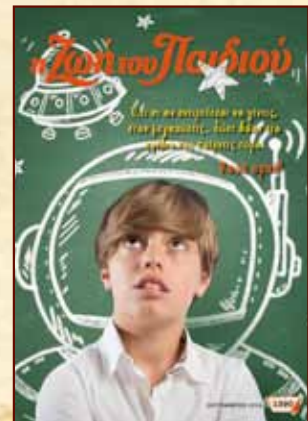
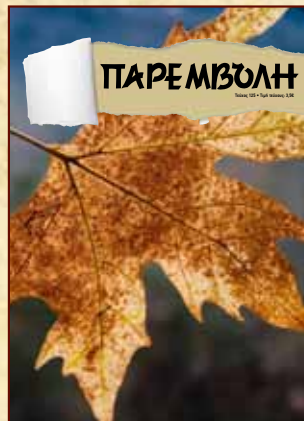
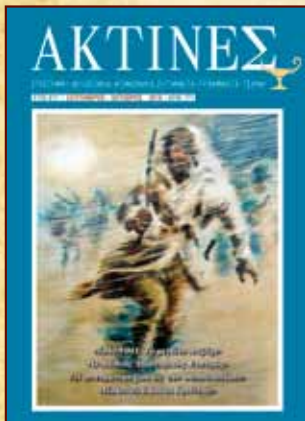
Κάρνετζι

Άξίζει νά διαβάσετε

Το μηνιαίο Ὁρθόδοξο Χριστιανικό Περιοδικό με την ιστορία τῶν 100 χρόνων του κοντά στόν ἑλληνικό λαό.

Περιοδικό με ἱστορία μεγαλύτερη τῶν 50 ἐτῶν, πού ἀπευδύνηται στή γυναίκα, στήν πνευματική καί κοινωνική της παρουσία.

Τό περιοδικό γιά τήν Ἐπιστήμη, τὰ Γράμματα καί τήν Τέχνη, μέ τό ἔνδοξο παρελθόν καί τό δυναμικό “παρών” στίς μάχες του κατά τοῦ ὕλισμοῦ καί τῆς ἀπιστίας.

Νεανικό περιοδικό τῆς “Χριστιανικῆς Φοιτητικῆς Ἐνώσεως” – μέ τόν ἐνθουσιασμό τῆς νεότητος καί τή σφραγίδα τῆς πίστεως καί τῆς παιδείας.

Τό μηνιαίο παιδικό περιοδικό πού κυκλοφορεῖ ἀπό τό 1946 – ἕνας πολύτιμος πνευματικός φίλος γιά τὰ Ἑλληνόπουλα.

ΕΚΔΟΣΕΙΣ

Χριστιανικής Ένώσεως Έκπαιδευτικῶν Λειτουργῶν

- **Σπυρ. Καλλιάφα:**
ΤΟ ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟ ΠΡΟΒΛΗΜΑ ΤΗΣ ΓΕΝΕΤΗΣΙΟΥ ΟΡΜΗΣ _____ 3,00 €
ΕΘΝΙΚΗ ΠΑΡΑΔΟΣΙΣ, ΦΥΣΙΚΟΜΑΘΗΜΑΤΙΚΑΙ ΕΠΙΣΤΗΜΑΙ & ΠΑΙΔΕΙΑ _____ 3,00 €
ΤΑ ΠΕΝΤΕ ΠΡΩΤΑ ΠΑΙΔΙΚΑ ΕΤΗ έκδοσις Γ΄ _____ 5,00 €
- **Γ. Θ. Κολιτσάρα:**
ΠΑΡΟΙΜΙΑΙ ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΛΑΟΥ τόμοι Β΄ & Γ΄ έκαστος _____ 6,00 €
Η ΑΠΑ ΓΡΑΦΗ ΔΙΑ ΤΟ ΠΑΙΔΙ ΚΑΙ ΤΗΝ ΜΟΡΦΩΣΙΝ ΤΟΥ _____ 3,00 €
Ο ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΟΣ ΗΓΕΤΗΣ _____ 10,00 €
- **Β. Χαραλαμποπούλου:**
Η ΣΧΟΛΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ _____ 3,00 €
Η ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ ΑΝΑΓΕΝΝΗΣΙΣ ΤΟΥ ΥΠΟΔΟΥΛΟΥ ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΥ _____ 3,00 €
ΤΟ ΠΑΙΔΙΚΟ ΚΑΙ ΕΦΗΒΙΚΟ ΒΙΒΛΙΟ _____ 3,00 €
- **Μ. Debesse:**
ΣΤΑΘΜΟΙ ΑΓΩΓΗΣ _____ 5,00 €
- **G. Allport:**
ΤΟ ΑΤΟΜΟΝ ΚΑΙ Η ΘΡΗΣΚΕΙΑ ΤΟΥ _____ 6,00 €
- **Ίωάν. Άντωνίου:**
ΠΩΣ ΠΡΕΠΕΙ ΝΑ ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΖΟΜΕΝ ΤΑΣ ΑΣΘΕΝΕΙΑΣ ΤΩΝ ΠΑΙΔΙΩΝ ΜΑΣ ΑΠΟ
ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΗΣ ΑΠΟΨΕΩΣ _____ 3,00 €
- **ΠΡΑΚΤΙΚΑ ΣΥΝΕΔΡΙΩΝ ΤΗΣ Χ.Ε.Ε.Λ.:**
ΤΑ ΕΛΛΗΝΟΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΑ ΙΔΑΝΙΚΑ ΕΙΣ ΤΗΝ ΠΑΙΔΕΙΑΝ ΜΑΣ _____ 6,00 €
Η ΜΟΡΦΩΣΙΣ ΤΗΣ ΠΡΟΣΩΠΙΚΟΤΗΤΟΣ _____ 6,00 €
Η ΨΥΧΑΓΩΓΙΑ ΩΣ ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟΝ ΠΡΟΒΛΗΜΑ _____ 6,00 €
Ο ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟΣ ΕΙΣ ΤΗΝ ΕΠΟΧΗΝ ΤΟΥ _____ 6,00 €
Η ΠΡΟΣΩΠΙΚΟΤΗΣ ΤΟΥ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟΥ _____ 6,00 €
ΟΔΗΓΗΤΙΚΗ, ΚΥΒΕΡΝΗΤΙΚΗ _____ 6,00 €
ΤΑ ΟΠΤΙΚΟΑΚΟΥΣΤΙΚΑ ΜΕΣΑ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑΣ _____ 6,00 €
ΑΝΘΡΩΠΙΣΜΟΣ ΚΑΙ ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΑ _____ 6,00 €
ΠΑΡΑΔΟΣΙΣ ΚΑΙ ΠΡΟΟΔΟΣ _____ 6,00 €
ΤΟ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΚΟΝ ΠΝΕΥΜΑ ΕΙΣ ΤΗΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΙΝ _____ 6,00 €
ΘΕΜΕΛΙΩΔΕΙΣ ΑΞΙΕΣ ΣΤΗΝ ΠΑΙΔΕΙΑ _____ 6,00 €
Η ΕΘΝΙΚΗ ΜΑΣ ΤΑΥΤΟΤΗΤΑ _____ 6,00 €
ΣΥΓΧΡΟΝΟΙ ΠΡΟΣΑΝΑΤΟΛΙΣΜΟΙ ΣΤΗΝ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΠΑΙΔΕΙΑ _____ 6,00 €
ΙΔΕΟΛΟΓΙΑ ΚΑΙ ΠΑΙΔΕΙΑ _____ 6,00 €
ΠΑΙΔΕΙΑ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΚΑΙ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ _____ 6,00 €
Η ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΠΑΙΔΕΙΑ ΤΟΥ ΜΕΛΛΟΝΤΟΣ _____ 6,00 €
Η ΚΡΙΣΗ ΣΤΗΝ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΠΑΙΔΕΙΑ _____ 6,00 €
ΠΡΟΣΩΠΟ ΚΑΙ ΠΑΙΔΕΙΑ _____ 6,00 €
ΠΑΓΚΟΣΜΙΟΠΟΙΗΣΗ ΚΑΙ ΠΑΙΔΕΙΑ _____ 6,00 €
ΑΝΑΤΟΜΙΑ ΤΩΝ ΣΧΟΛΙΚΩΝ ΑΠΟΤΥΧΙΩΝ _____ 6,00 €
ΝΕΕΣ ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΕΣ ΚΑΙ ΑΓΩΓΗ ΤΗΣ ΝΕΟΛΑΙΑΣ _____ 10,00 €
ΔΙΑΣΤΑΣΕΙΣ ΤΗΣ ΣΥΜΒΟΥΛΕΥΤΙΚΗΣ ΠΑΡΕΜΒΑΣΗΣ ΣΤΟ ΣΧΟΛΕΙΟ _____ 10,00 €

